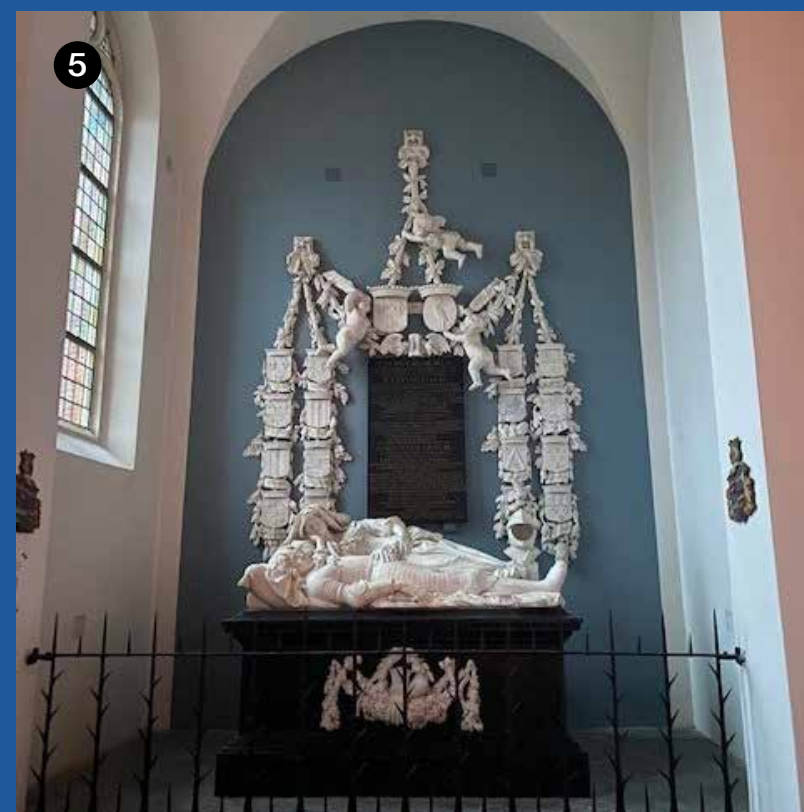
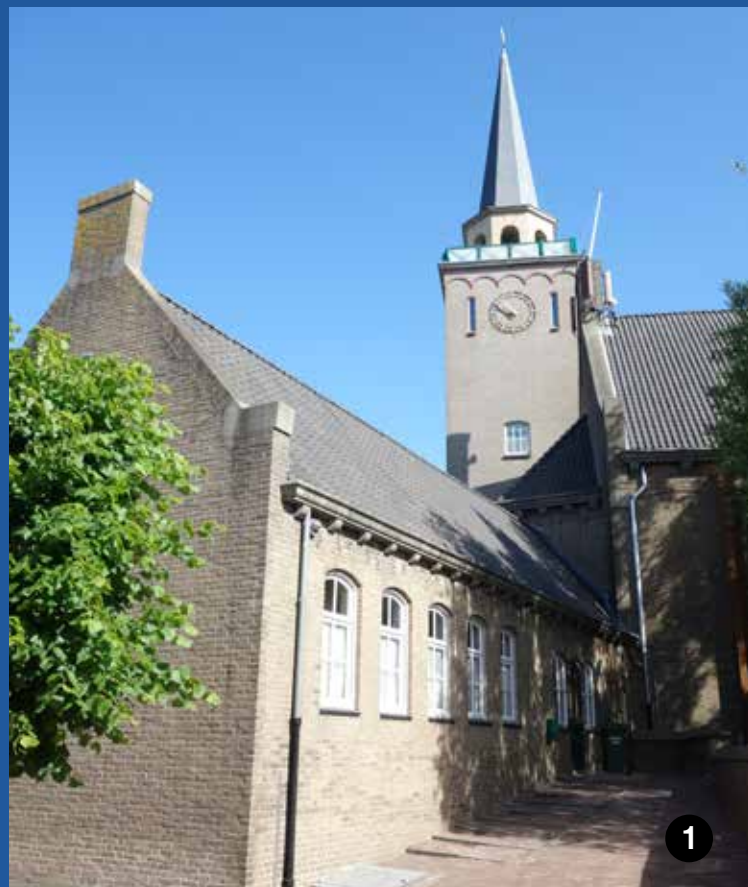

Kerkenvisie

Toekomst
religieus erfgoed

Katwijk

KATHEDRAAL
DENKERS

In opdracht van: Gemeente Katwijk
Conceptversie 22 februari 2023

Colofon

Gemeente Katwijk

Titel	Kerkenvisie Katwijk - Toekomst religieus erfgoed
Status	Concept
Datum	22 februari 2023
Adviseur	Kathedraaldenkers (overgedragen vanuit COUP)
Door	Eline van Rossum (gemeente Katwijk) Rianne van Hilten (gemeente Katwijk) Heleen Agterhuis (Kathedraaldenkers / COUP) Henk Jan Lekkerkerk (Kathedraaldenkers / COUP) Cees Jan Frank (MAB) Miranda Lemmers (MAB) Evelien van Es (zelfstandig architectuurhistoricus)
Vormgeving	Yurr Studio
Afbeeldingen	Gemeente Katwijk, Kathedraaldenkers / COUP en MAB, tenzij anders vermeld

Copyright © 2023 Kathedraaldenkers B.V. & COUP B.V.

Toelichting foto's voorpagina

1. In de toren van de Nederlands Hervormde Kerk in Valkenburg (bezit van de gemeente Katwijk) bevindt zich het Torenmuseum van de Vereniging Oud Valkenburg. Het is een expositieruimte voor bijzondere (Romeinse) opgravingen. Er zijn ambities om uit te breiden. De gemeente Katwijk stimuleert deze ontwikkeling zowel vanuit archeologisch als toeristisch oogpunt. Wellicht een kans voor nevengebruik van de kerk?
2. In Katwijk is de trend van leegkomende kerkgebouwen die worden herbestemd later gestart dan op de meeste plaatsen in Nederland, maar begint nu ook. In de Petrakerk (Rijnsburg) is recent een woonfunctie met bed & breakfast gehuisvest.
3. **Nieuwe Kerk (Katwijk aan Zee)**
Voorbeeld van een monumentale kerk waar de kerkgemeenschap emotioneel zeer aan gehecht is. De onderhouds- en stookkosten van dit soort monumentale kerkgebouwen zijn echter steeds lastiger op te brengen.
4. **Ichthuskerk (Katwijk aan Zee)**
Architectuurhistorisch onderzoek toont de waarden aan van naoorlogse kerkgebouwen.
5. Praalgraf Willem van Lyere en Maria van Reygersberg in de Dorpskerk in Katwijk aan den Rijn in beheer bij de Nationale Monumentenorganisatie..
6. In Katwijk aan Zee is in veel kerken een bomschuit te vinden, als symbool voor de visserij en het vissersdorp.

Inhoud

Colofon	3
Voorwoord	4
1. Inleiding	5
2. Onderzoeksmethode	8
3. Feiten en cijfers	10
4. Onderzoeksresultaten: Cultuurhistorisch onderzoek	20
5. Onderzoeksresultaten: Beleidskader	28
6. Toekomstverwachting	30
7. Onderzoeksresultaten: SWOT	33
8. Conclusies & aanbevelingen	37
9. Kerkenvisie in actie!	45
Bijlage 1. Kerkenpaspoorten	49

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt de Kerkenvisie van Katwijk. In 2018 startte de landelijke overheid met een programma om intensiever na te denken over de toekomst van kerkgebouwen (hieronder verstaan we in deze rapportage gebedshuizen in brede zin). De opdracht voor deze Kerkenvisie kwam voort uit een raadsmotie van 2019 die opriep om naar de toekomst van de kerkgebouwen in onze gemeente te kijken. Daarmee zijn we aan de slag gegaan.

Deze Kerkenvisie is het resultaat van de vele gesprekken die we met kerkgenootschappen hebben gevoerd over de toekomst van het Katwijks religieus erfgoed: de kerkgebouwen. Katwijk heeft veel kerkgenootschappen en er komen er nog steeds bij. Soms zijn het mensen die zich losmaken van een ander kerkgenootschap maar soms gaat het ook om nieuwe vormen van kerk-zijn. Het gevolg is een veelheid aan kerkgebouwen. Elk op hun eigen manier vertellen de kerken over de religieuze geschiedenis van Katwijk, Rijnsburg en Valkenburg.

Aan al deze kerkgebouwen hechten veel Katwijkers, Rijnsburgers en Valkenburgers emotionele waarde. Kinderen werden er gedoopt, de trouwdienst vond er plaats en van dierbaren werd vanuit de kerk afscheid genomen. De kerk is voor veel inwoners meer dan een gebouw: het is een plek waar herinneringen van belangrijke momenten liggen.

Kerkgebouwen zijn niet alleen belangrijk voor het besef van de geschiedenis van onze dorpen en onze persoonlijke levens, ze geven ook betekenis aan de Katwijkse samenleving van nu en in de toekomst.

Kerken zijn en blijven een plek van bezinning en ontmoeting, met elkaar en met God. Dat is waardevol. Ook voor de volgende generaties.

Alle reden om hier zorgvuldig mee om te gaan. Samen met de kerken is uitgebreid gesproken en nagedacht hoe we in gezamenlijkheid naar de toekomst willen kijken. Dat heeft geresulteerd in deze Kerkenvisie met conclusies en aanbevelingen voor de toekomst. De visie is een vertrekpunt om samen met de kerkgenootschappen door te spreken over de uitdagingen die zij hebben. Met hen kijken we hoe we de aanbevelingen om kunnen zetten in actie.

Namens het hele college wil ik mijn dank uitspreken aan alle mensen die hebben meegedacht tijdens de vele gesprekken: vrijwilligers, de kerkrentmeesters en andere bestuursleden en betrokkenen van kerkgenootschappen met en zonder gebouw, onze beleidsmedewerkers van Erfgoed, de experts van Kathedraaldenkers, MAB, COUP en Evelien van Es, die dit proces hebben begeleid. Dankzij jullie inbreng is deze Kerkenvisie tot stand gekomen en vergroten we een duurzaam toekomstperspectief voor de religieuze gebouwen in onze gemeente.

Jacco Knape
Wethouder Erfgoed
Gemeente Katwijk

1. Inleiding

Ruim 1300 jaar geleden ontstonden de eerste houten kerkjes en eentje van tuftsteen in het gebied dat nu het grondgebied van de gemeente Katwijk vormt. In de laatste eeuw zijn er meer dan 30 kerken, kapellen en een tempel actief in gebruik (geweest) in de verschillende dorpskernen van het huidige Katwijk. De kerkgebouwen vormen ‘de ziel’ van de dorpen en zijn een belangrijk onderdeel van het DNA van Katwijk. De torens wijzen de weg.

Anno 2023 gaan in Katwijk nog steeds relatief veel mensen op zondag naar de kerk, maar niet zoveel als in vorige generaties. Zoals een kerkbestuurder het verwoordde: *“Vroeger, als jongen van 6 ging de hele straat naar de kerk. In Katwijk is nu ook secularisatie. Vroeger was de kerk helemaal vol. We hopen en bidden op een wederkeer. Maar als we naar de cijfers kijken: het wordt minder”*.

Tijdens de onderzoeksperiode (2022) voor deze Kerkenvisie, was één kerk uit religieus gebruik en had een nieuwe functie gekregen (herbestemd). Daarvoor was in 2016 de Bethelkerk in Rijnsburg gesloopt ten behoeve van woningbouw. Er zijn meerdere Katwijkse kerkgebouwen in transitie; op weg naar herbestemming of naar nieuwbouw voor een

(deels) religieuze functie. Er zijn in de laatste twee eeuwen enkele kerkgebouwen gesloopt, maar dit was om plaats te maken voor een groter vervangend kerkgebouw. Voorbeelden hiervan zijn de Nieuwe Joannes de Doperkerk die te klein werd en in 1911 is vervangen door de huidige Joanneskerk in Katwijk aan den Rijn. De Rapenburgkerk in Rijnsburg was al eens vervangen en in de 60-er jaren wederom door de huidige Immanuelkerk.

Met het opstellen van de Kerkenvisie brengt de gemeente Katwijk de (toekomstige) uitdagingen waar kerkgenootschappen met hun gebouwen voor staan, in beeld.

Uit het inventariserende onderzoek blijkt dat de trend van ontkerkelijking en het leegkomen van kerkgebouwen in Katwijk van start is gegaan en de komende jaren nog niet ten einde is. In de komende 15 jaar zijn naar verwachting 10 kerkgebouwen bedreigd in hun voortbestaan.

In totaal behoudt dan met zekerheid slechts iets minder dan de helft van het bestaande religieus erfgoed de religieuze functie. De monumentale kerken en de (architectuur- en cultuurhistorisch) waardevolle kerkgebouwen zijn hierbij kwetsbaar. De

wens bij kerkbesturen is er wel om deze gebouwen te behouden, maar de kosten voor instandhouding en verwarming worden steeds lastiger om op te brengen.

Ontkerkelijking in Nederland

Katwijk staat hierin niet op zichzelf. De trend van ontkerkelijking is in vrijwel heel Nederland gaande. Van de ongeveer 7000 kerkgebouwen in Nederland is nu 25% herbestemd. De voorspelling is dat er tot 2030 nog zo’n 1700 kerkgebouwen hun religieuze functie zullen verliezen (Colliers International, Verkoop van kerken in Nederland, februari 2021). In Katwijk is dit proces wat later gestart (ten tijde van het onderzoek was pas 1 kerk herbestemd, dit is 4% van het aantal kerkgebouwen (en andere gebedshuizen), maar komt dat nu ook sterk op gang. Het aantal kerkgebouwen en kapellen in transitie illustreert deze tendens.

Om het religieus erfgoed te behouden, tegen deze trend van ontkerkelijking in, heeft de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) middelen beschikbaar gesteld voor het opstellen van Kerkenvisies op gemeentelijk niveau.

Het gaat daarbij niet alleen om een visie op (rijks)monumentale kerken, maar om alle gebouwen die voor de eredienst zijn gebouwd, van alle soorten gezindten.

Het gemeentebestuur van Katwijk heeft het besluit genomen om een Kerkenvisie op te stellen, naar aanleiding van een motie van de gemeenteraad (zie ook voorwoord). Met de rijksbijdrage is COUP/Kathedraaldenkers als onafhankelijke instantie ingehuurd om het traject te begeleiden.

In deze rapportage wordt gesproken over een Kerkenvisie en kerkgebouwen, omdat de ontkerkelijkingstrend, die de directe aanleiding vormt voor het onderzoek, met name kerken treft. Echter, in het onderzoek worden alle soorten gebouwen meegenomen “die voor de religieuze functie zijn gebouwd”, dus ook de tempel Murad Hassil. Onder kerkgebouwen verstaan we in deze rapportage ook kapellen.

Het doel van de Kerkenvisie

Bij het maken van de Kerkenvisie ligt de gecombineerde vraag voor: in welke mate is de toekomst van het religieus erfgoed van Katwijk bedreigd door de ontkerkelijkingstrend of om andere redenen?

En als daar sprake van is, waar liggen dan kansen om voor bedreigde waardevolle kerkgebouwen toch een duurzaam toekomstperspectief te vinden? Om hierop een goed antwoord te kunnen geven moeten eerst de volgende andere vragen worden beantwoord:

- Hoe ziet het kerkenbestand van Katwijk eruit?
- Hoe gaat het met de bijbehorende kerkgemeenschappen?
- Hoe kijken deze eigenaren naar de toekomst?
- Welke rol spelen de kerken nu in hun kern?
- Welke kerkgebouwen blijven hun religieuze functie behouden?
- Welke ambities hebben kerkgemeenten als organisatie en met hun gebouw?
- Willen kerkgemeenten in hun kerk een combinatie maken met andere functies: bijvoorbeeld cultureel of maatschappelijk?
- Is het onderhoud door kerkeigenaren te bekostigen en kunnen kerkbesturen deze taak aan?
- Hoe staat het met verduurzaming van de gebouwen en zijn de stookkosten op te brengen?
- Wat is de cultuurhistorische waarde van de kerkgebouwen, individueel en in het geheel bezien?

- Welke geschiedenis van de dorpen binnen de gemeente Katwijk wordt door de gebouwen verteld?
- Welke sociale rol spelen de kerken in hun omgeving?
- Hoe kan een deels of geheel nieuwe invulling van een kerkgebouw betekenisvol bijdragen aan de toekomst van een kern of de gehele gemeente Katwijk?
- Welke maatschappelijke behoeften in 2040 kunnen kerkgebouwen, gebouwd als ontmoetingsruimten, vervullen? Kunnen we sociaal-maatschappelijke functies verplaatsen naar kerkgebouwen? Krijgen we spijt als we kerken een woonfunctie geven? Met zo'n ‘ononkeerbare’ herbestemming zal een kerkgebouw nooit meer publiek ‘beleefbaar’ zijn. Weg is weg? Of is die afweging per kerk en situatie verschillend?

Het opstellen van een Kerkenvisie helpt bij het inventariseren van de problematiek en kansen. En bij het daadwerkelijk in actie komen. Immers:

- De gemeente Katwijk maakt beleid op allerlei terreinen die kerken kunnen raken. Denk aan: sociaal domein (zorg en welzijn), ruimtelijke ordening (leefbaarheid, parkeren), en economie (recreatie en toerisme).

Ook heeft de gemeente een nuttig netwerk met overheids- en kennispartijen. Het is jammer als samenwerkingskansen onzichtbaar en onbenut blijven, omdat gemeente en kerkgenootschappen niet voldoende samenwerken.

- Een Kerkenvisie biedt de kans om het geheel van problemen te overzien. Hierdoor ontstaat inzicht en bewustwording om overkoepelende thema's te onderzoeken en gezamenlijke acties op te pakken. Op deze wijze kan proactief actie worden ondernomen, niet pas als het te laat is.
- Herbestemmen of nevenbestemmen (het zoeken van andere activiteiten die naast de religieuze functie in de kerk plaatsvinden vanwege de welkome opbrengsten en/of om als kerk van betekenis te zijn voor de omgeving) kost tijd. Het is goed als meerdere partijen financiële uitdagingen met betrekking tot onderhoud van religieus erfgoed en dreigende leegstand op tijd zien aankomen en hierop kunnen anticiperen. Dan kunnen er eerder plannen gemaakt worden voor de volgende fase. En is er genoeg tijd om te onderzoeken of er bijvoorbeeld een maatschappelijke of andere publiekstoegankelijke functie gevonden kan worden, in afstemming met de betrokken omwonenden.

- Dit voorkomt dat langdurige leegstand tot verval en onnodige kosten of zelfs ongewenste sloop leidt.
- De aantrekkingskracht van steden, dorpen en wijken, de economie en de waarden van vastgoed worden allen positief beïnvloed door de aanwezigheid van goed onderhouden waardevol erfgoed. Zo dragen kerken in een belangrijke mate bij aan een aantrekkelijk vestigingsmilieu voor nieuwe bewoners en zijn kerken in die zin een economische drager.

De verschillende betrokken partijen kunnen hierin, ieder vanuit hun specifieke rollen en mogelijkheden, van betekenis zijn. Zo zijn de eigenaren van de kerkgebouwen en andere gebedshuizen aan zet om, als dat speelt, op zoek te gaan naar een duurzaam toekomstperspectief voor hun gebouw en zijn zij degenen die besluiten nemen ten aanzien van hun eigendom. Zij kunnen subsidies aanvragen voor ondersteunende deskundigheid of als bijdrage in onderhoudskosten en ervoor kiezen om zich aan te sluiten bij gezamenlijke initiatieven. De burgerlijke gemeente kan verbinden en initiatief nemen tot een gezamenlijke gesprek, het opstellen van een Kerkenvisie, ondersteunend beleid maken, waardevolle contacten delen, meedenken,

een bestemmingsplan wijzigen of juist vasthouden aan een bestemming, al dan niet vergunningen verlenen. Bewoners en maatschappelijke of culturele partijen of ondernemers kunnen in een later stadium eveneens worden betrokken om mee te denken (voor zover ze dat al niet vrijwillig doen voor de kerkgenootschappen).

Aan deze Kerkenvisie is een bijdrage geleverd door de eigenaren van kerkgebouwen, kapellen, de tempel maar ook door geloofsgenootschappen zonder eigen gebouw. Door hun bijdrage is er een goed beeld van de kerkenopgave in Katwijk ontstaan. Dit beeld legt de basis voor een gezamenlijk actieplan, waarmee de kans op een duurzaam toekomstperspectief voor de religieuze gebouwen wordt vergroot.

Gezamenlijke ambitie

De ambitie van dit Kerkenvisietraject is om alle betrokkenen te inspireren en energie te geven om goed over de toekomst van de kerkgebouwen in Katwijk na te denken en om met elkaar in actie te komen. Zo kan de huidige generatie deze bijzondere gebouwen, die in belangrijke mate bijdragen aan de identiteit en leefomgeving van de dorpskernen en de gehele gemeente Katwijk, doorgeven aan de volgende generaties.

2. Onderzoeksmethode

Het opstellen van een Kerkenvisie is vormvrij. Iedere gemeente is vrij om te kiezen voor een aanpak die past bij de plaatselijke context. Belangrijk bij het opstellen van een Kerkenvisie is dat dit gebeurt in dialoog met de eigenaren van de kerkgebouwen en andere gebedshuizen. Een Kerkenvisie fungeert vaak als startpunt voor een veel langere dialoog tussen kerkgenootschappen en de burgerlijke gemeente.

In de gemeente Katwijk zijn verschillende stappen doorlopen. De eerste fase bestond uit het inzichtelijk maken van welke religieuze gebouwen er binnen de gemeente zijn. In fase 2 is een kansenverkenning uitgevoerd voor kerkgebouwen, waarvan het kerkbestuur de toekomstverwachting heeft dat zij tussen 2022 en 2037 gaan leegkomen. Deze rapportage is de weergave van de gegevens die zijn opgehaald in fase 1 en 2. Dit hoofdstuk licht de gebruikte onderzoeksmethode toe. De gemeente Katwijk is in het proces vanaf de start begeleid door adviesbureau COUP. In de zomer van 2022 heeft het uit COUP voortgekomen bureau Kathedraaldenkers (gespecialiseerd in religieus erfgoed) met hetzelfde onderzoeksteam de opdracht overgenomen.

Bureauonderzoek

In fase 1 van het onderzoek is de Katwijkse collectie van religieuze gebouwen (kerkgebouwen én kapellen en tempel: hierna hanteren we de noemer kerkgebouwen), geïnventariseerd. Als uitgangspunt voor de kerkgebouwenlijst is hierbij de definitie gehanteerd die de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) gebruikt: ‘alle gebouwen die oorspronkelijk gebouwd zijn als gebedshuis’. Dat betekent dat een tot kerk verbouwde oude school niet tot de kerkgebouwencollectie wordt gerekend. Naast de geloofsgemeenschappen die bij de kerkgebouwen horen, is er nog een aantal religieuze gemeenschappen die geen eigen gebouw bezitten dat voldoet aan de RCE definitie. Om een compleet overzicht te geven is besloten om beide groepen mee te nemen in het onderzoek. De inventarisatie heeft geleid tot een lijst van 29 kerkgebouwen en 8 gemeenschappen zonder kerkgebouw.

Architectuurhistoricus Evelien van Es heeft een korte kerkengeschiedenis van de gemeente Katwijk in beeld gebracht, getiteld: ‘Het rijke religieuze leven van Katwijk, Rijnsburg en Valkenburg’ (zie hoofdstuk 4).

Zij sluit dit overzicht af met 6 kernwaarden van de kerkgebouwencollectie.

Veldonderzoek

Door MAB is ter plaatse onderzoek gedaan naar de religieuze gebouwen van Katwijk. Op basis hiervan heeft MAB per kerk (of ander gebedshuis) een kerkenpaspoort opgesteld in bijlage 1.

Het Kerkenvisieteam bekijkt, voorafgaand aan het gesprek, het interieur van Universel Murad Hassil.

Participatie met eigenaren/gebruikers

In 2022 zijn in totaal 26 gesprekken gevoerd met zowel vertegenwoordigers van de kerkgenootschappen, alsook met vertegenwoordigers van de religieuze gemeenschappen zonder gebouw. Vooraf werd hiervoor een beknopte vragenlijst toegestuurd. Dit waren open gesprekken, waarbij na de kennismaking aan vertegenwoordigers werd gevraagd naar feitelijke zaken rondom het kerkgenootschap en bijbehorende kerkgebouwen. Tevens is gesproken over de toekomstverwachting van het genootschap en bijbehorend(e) gebouw(en). Kerkgenootschappen werden nadrukkelijk ook uitgenodigd om al hun vragen, zorgen of ideeën in te brengen en hebben hier volop gebruik van gemaakt.

De uit deze gesprekken verkregen informatie, inzichten en ideeën vormen belangrijke input voor de Kerkenvisie. Naast de individuele gesprekken is er een afsluitende bijeenkomst georganiseerd met vertegenwoordigers van alle religieuze genootschappen met en zonder gebouw(en). Tijdens deze bijeenkomst zijn de eerste bevindingen van het Kerkenvisie onderzoek voorgelegd en gemeenschappelijke thema's besproken.

Foto van afsluitende bijeenkomst met vertegenwoordigers van kerkgenootschappen.

Analyse van de opgave

Op basis van de individuele toekomstverwachtingen van de kerkgenootschappen is een totaalbeeld geschetst van de 'kerkenopgave' waar de gemeente Katwijk de komende 15 jaar voor staat. Een staafdiagram van de toekomstverwachting van alle kerkgebouwen is terug te vinden in hoofdstuk 6 van deze rapportage.

Participatie met ambtelijke beleidsvelden

Door middel van een workshop zijn ambtenaren van diverse beleidsterreinen binnen de gemeentelijke organisatie uitgenodigd om mee te denken over de Kerkenvisie.

Foto van bijeenkomst met ambtenaren van verschillende beleidsvelden ten behoeve van de Kerkenvisie Katwijk.

Gezamenlijk is gezocht naar raakvlakken en kansen tussen de betreffende beleids-terreinen en uitkomsten van het onderzoek. De uitkomsten zijn verwerkt in de Sterkte-Zwakteanalyse (hoofdstuk 7).

“Wij waarderen het dat de gemeente de Kerkenvisie oppakt. Met elkaar verder kijken voor de kerken is belangrijk”

3. Feiten en cijfers

De kerkgebouwenlijst van Katwijk bestaat uit 29 gebouwen die voldoen aan de definitie: “gebouwd als gebedshuis” (24 kerkgebouwen, 1 tempel en 4 kapellen). Daarnaast hebben 8 geloofsgemeenschappen meegedaan die geen eigen kerkgebouw bezitten: de Baptistengemeente Katwijk (eigenaar van Tripodia), de Evangelische gemeenschap 't Kruispunt, de Hersteld Gereformeerde Kerk Rijnsburg e.o., Found, Jehovah's Getuigen (eigenaar van een Koninkrijkszaal in Valkenburg), Succat Yeshua, de Islamitische Vereniging Katwijk en IWAK (Interkerkelijke Werkgroep Asielzoekers Katwijk).

In dit hoofdstuk worden feiten en cijfers gepresenteerd die betrekking hebben op de kerkgebouwen. In deze cijfers zijn de 8 kerkgenootschappen zonder eigen kerkgebouw niet opgenomen.

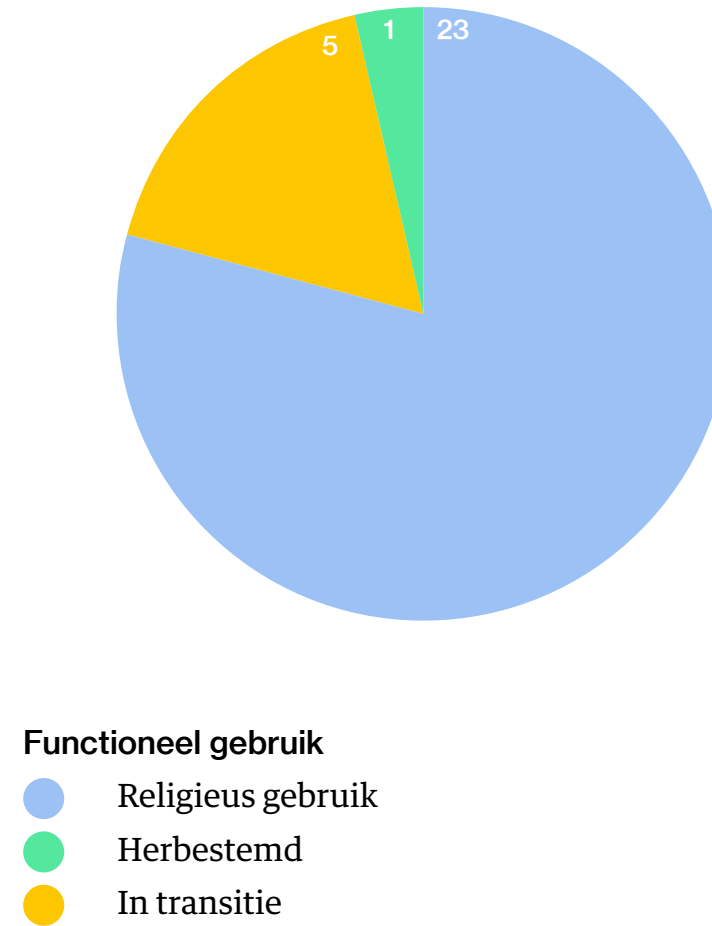
“Met de 3 kerken in Katwijk a/d Rijn is er samenwerking tijdens de najaarsfeesten, vorig jaar was er een walk-in-dinner van kerk naar kerk”.

“Iedere zondag komen er ongeveer 4500 mensen. De ervaring is dat als de kinderen naar de middelbare school gaan, het bezoek minder wordt. Zowel bij de ouders als de kinderen. 55+-ers zijn de actieve kerkgangers”.

“Waarom er zoveel kerken zijn in Katwijk en die zo goed bezocht zijn? Dat heeft zijn oorsprong in de visserij. Het afhankelijk zijn van de elementen voor de vangst en de goede afloop”.

Functioneel gebruik

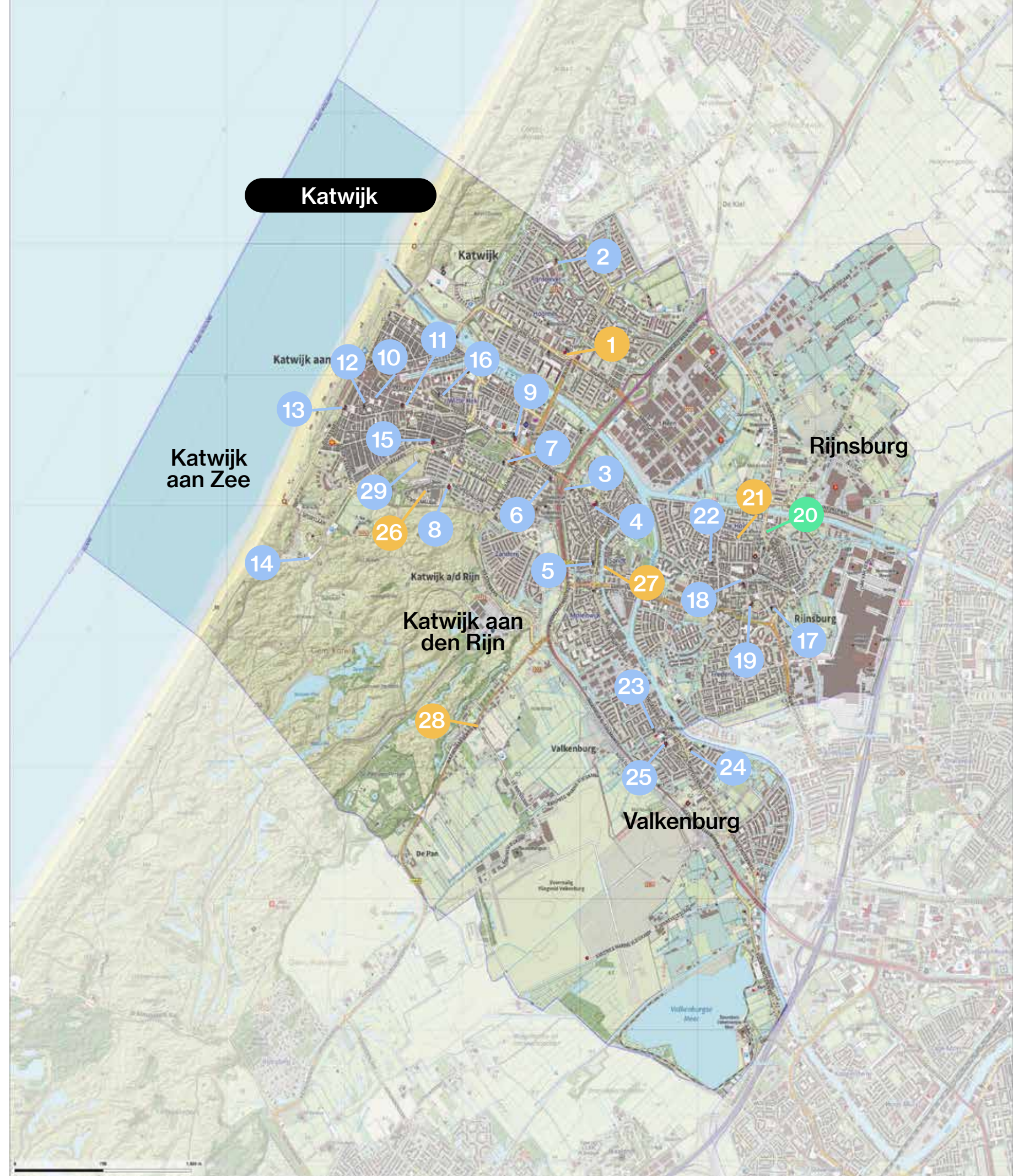
Op het moment van onderzoek (2022) zijn er van de 29 religieuze gebouwen binnen de gemeente Katwijk 23 in religieus gebruik. 1 kerk is herbestemd en 5 kerkgebouwen en kapellen staan leeg en/of zijn in transitie (op weg naar een nieuwe bestemming of sloop/nieuwbouw en twee gebouwen hiervan krijgen wederom een religieuze bestemming). De enige herbestemde kerk (de Petrakerk) heeft als nieuwe functie: woning met een bed & breakfast. De 5 kerkgebouwen en kapellen die op het onderzoeksmoment in transitie zijn, zijn: de Pniëlkerk, de Maranathakerk, Kapel Overduin, de Willibrordus kapel bij het Heerenhuys en de Oude Marine Kapel.

Functies van kerken

- Religieus gebruik
- Herbestemd
- Leegstaand / transitie

● 1 Pniëlkerk	● 16 Adullamkerk
● 2 Maranathacentrum	● 17 Eben Haezerkerk
● 3 Heilige Joannes de Doper	● 18 Immanuëlkerk
● 4 Dorpskerk	● 19 Laurentiuskerk
● 5 Open Hof	● 20 Petrakerk
● 6 Ontmoetingskerk	● 21 Maranathakerk
● 7 De Fontein	● 22 Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt)
● 8 Ichthuskerk	● 23 De Lichtbron
● 9 Triumfatorkerk	● 24 Goede Herderkerk
● 10 Vredeskerk	● 25 Nederlands Hervormde Kerk
● 11 Nieuwe kerk	● 26 Kapel Overduin
● 12 Gereformeerde Gemeente in Nederland	● 27 Willibrordus Kapel bij het Heerenhuys
● 13 Andreaskerk	● 28 Oude Marine Kapel
● 14 Universel Murad Hassil	● 29 Rouwkapel Duinrust
● 15 Bethelkerk	

Denominaties

De gemeente Katwijk is relatief (ten opzichte van het merendeel van de Nederlandse gemeenten) een gelovige gemeente. Er is een grote groep Nederlands Hervormden/protestantse gelovigen die zijn vertegenwoordigd in verschillende denominaties.

Van oorsprong waren er veel Hervormde kerken. Sinds de fusie van de Nederlands Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in 2004 vormen beide genootschappen één kerkverband: de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Binnen Katwijk zijn deze gemeenschappen bestuurlijk nog gescheiden in Hervormde gemeenten en Gereformeerde kerken. In totaal zijn er in de gemeente Katwijk 10 kerkgebouwen die behoren tot een Hervormde gemeente en 4 kerkgebouwen die behoren tot een Gereformeerde Kerk. In totaal zijn er dus 14 kerkgebouwen die behoren tot de PKN.

Bij het ontstaan van de PKN ontstond ook een nieuwe denominatie: de Hersteld Hervormde Kerk. Deze gemeenschap maakt nu gebruik van de Triumfatorkerk. De Hersteld Hervormde Kerk kan gerekend worden tot de bevindelijk gereformeerde stroming.

Andere bevindelijk gereformeerde kerkgenootschappen binnen Katwijk zijn de Gereformeerde Gemeente (Adullamkerk) en de Gereformeerde Gemeente in Nederland. Katwijk aan Zee, Rijnsburg en Valkenburg hebben ieder een Gereformeerde Kerk vrijgemaakt. In Katwijk aan Zee en in Rijnsburg zijn ook Christelijke Gereformeerde kerken.

In de Oude Marinekapel in Valkenburg en in de kapel bij verpleeghuis Topaz Overduin wordt door verschillende kerkgemeenschappen samengewerkt in de geestelijke verzorging van respectievelijk vluchtelingen en zorgbehoevenden.

De Rooms-Katholieke gemeenschap van Katwijk is relatief klein en heeft de Heilige Joannes de Doper als kerk. Voorheen werd ook de Williborduskapel bij het Heerenhuys gebruikt. Deze kapel is op het moment in transitie naar een andere bestemming. In de Duinen van Katwijk aan Zee staat de tempel Universel Murad Hassil.

De Bethelkerk in Rijnsburg werd in 1928 gebouwd. In 2010 was er de laatste kerkdienst. In het najaar van 2016 is de kerk gesloopt ten behoeve van woningbouw. Beeld: Reliwiki.

De locatie waar voorheen de Bethelkerk stond, nu met woningbouw. Beeld: Google Streetview.

Denominaties

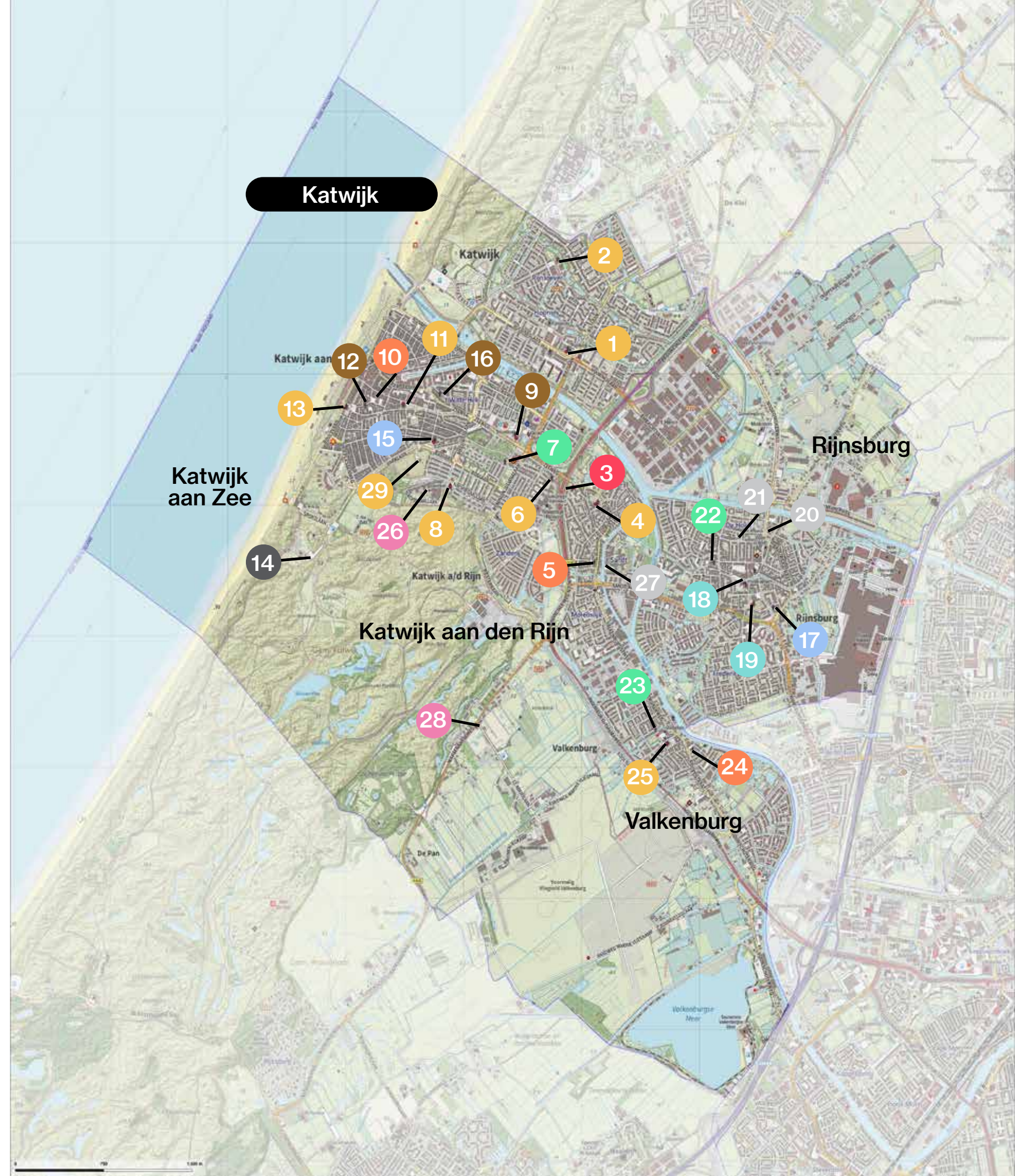
- Rooms-Katholiek
- Protestantse Kerk in Nederland (Hervormd)
- Protestantse Kerk in Nederland (Gereformeerd)
- Protestantse Kerk in Nederland (Protestantse gemeente)
- Christelijk Gereformeerd
- Gereformeerde Kerk vrijgemaakt
- Bevindelijk Gereformeerd
- Overig Christelijk
- Overig
- Herbestemd

"We hebben nog veel kinderen, zijn iets vergrijzend, maar we hebben meer last van de woningmarkt die jonge mensen dwingt te verhuizen"

"Onze zalen worden zoveel mogelijk verhuurd voor passende activiteiten. Er is een dienst van Oekraïners in de avond, er was een verkiezingsavond van de SGP, musicals van scholen, verkiezingslokaal, speelgoedbeurs, vrouwenavonden. Ook wordt de rouwkamer veel gebruikt."

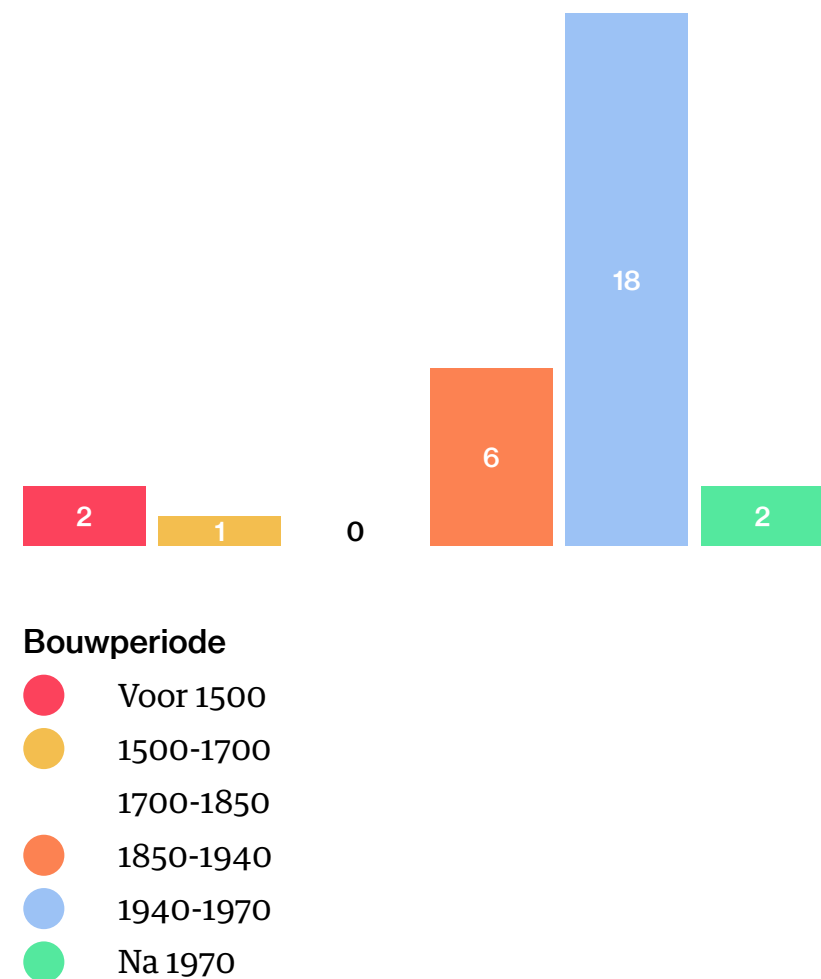
Denominaties

● Rooms-Katholiek	
● Protestantse Kerk in Nederland (Hervormd)	
● Protestantse Kerk in Nederland (Gereformeerd)	
● Protestantse Kerk in Nederland (Protestantse gemeente)	
● Christelijk Gereformeerd	
● Gereformeerde Kerk vrijgemaakt	
● Bevindelijk Gereformeerd	
● Overig Christelijk	
● Overig	
● Herbestemd	
● 1 Pniëlkerk	● 16 Adullamkerk
● 2 Maranathacentrum	● 17 Eben Haezerkerk
● 3 Heilige Joannes de Doper	● 18 Immanuëlkerk
● 4 Dorpskerk	● 19 Laurentiuskerk
● 5 Open Hof	● 20 Petrakerk
● 6 Ontmoetingskerk	● 21 Maranathakerk
● 7 De Fontein	● 22 Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt)
● 8 Ichthuskerk	● 23 De Lichtbron
● 9 Triumfatorkerk	● 24 Goede Herderkerk
● 10 Vredeskerk	● 25 Nederlands Hervormde Kerk
● 11 Nieuwe kerk	● 26 Kapel Topaz
● 12 Gereformeerde Gemeente in Nederland	● 27 Willibrordus Kapel bij het Heerenhuys
● 13 Andreaskerk	● 28 Oude Marine Kapel
● 14 Universel Murad Hassil	● 29 Rouwkapel Duinrust
● 15 Bethelkerk	

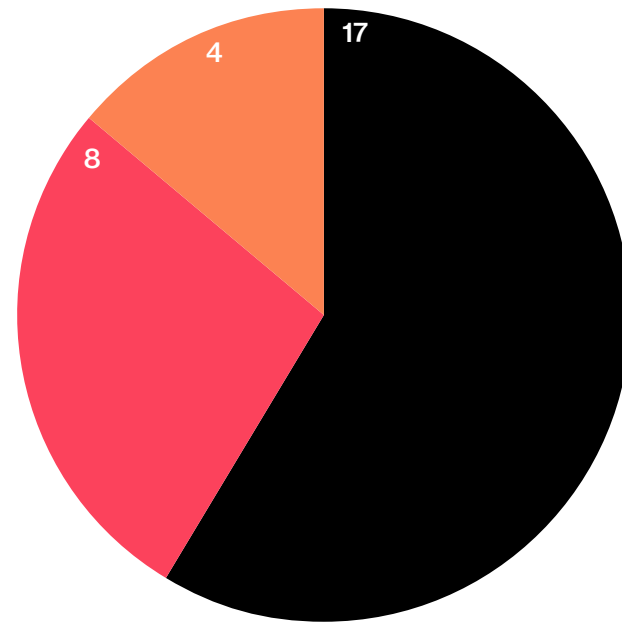

De voorganger van de Nederlands Hervormde Kerk in Valkenburg was de oudste kerk binnen de gemeente Katwijk. Nu zijn de Dorpskerk van Katwijk aan den Rijn en de Andreaskerk in Katwijk aan Zee de oudste gebedshuizen, beide dateren van voor 1500. In 1578 werd de Laurentiuskerk in Rijnsburg gebouwd tegen de bestaande romaanse toren uit de 12^e eeuw. Ruim drie eeuwen later werd de Nieuwe Kerk in Katwijk aan Zee gebouwd. Pas in de 20e eeuw werden massaal nieuwe kerken gebouwd binnen de gemeente Katwijk. Dit komt voornamelijk door het ontstaan van nieuwe denominaties in de 20e eeuw en door de groei van de dorpen in (het huidige) Katwijk na de oorlog.

Monumentenstatus

In de gemeente Katwijk zijn 7 kerkgebouwen en de tempel aangewezen als gemeentelijk monument, daarnaast zijn er ook 4 rijksmonumenten. Op het kaartje hieronder is aangegeven welke gebouwen dit betreft.

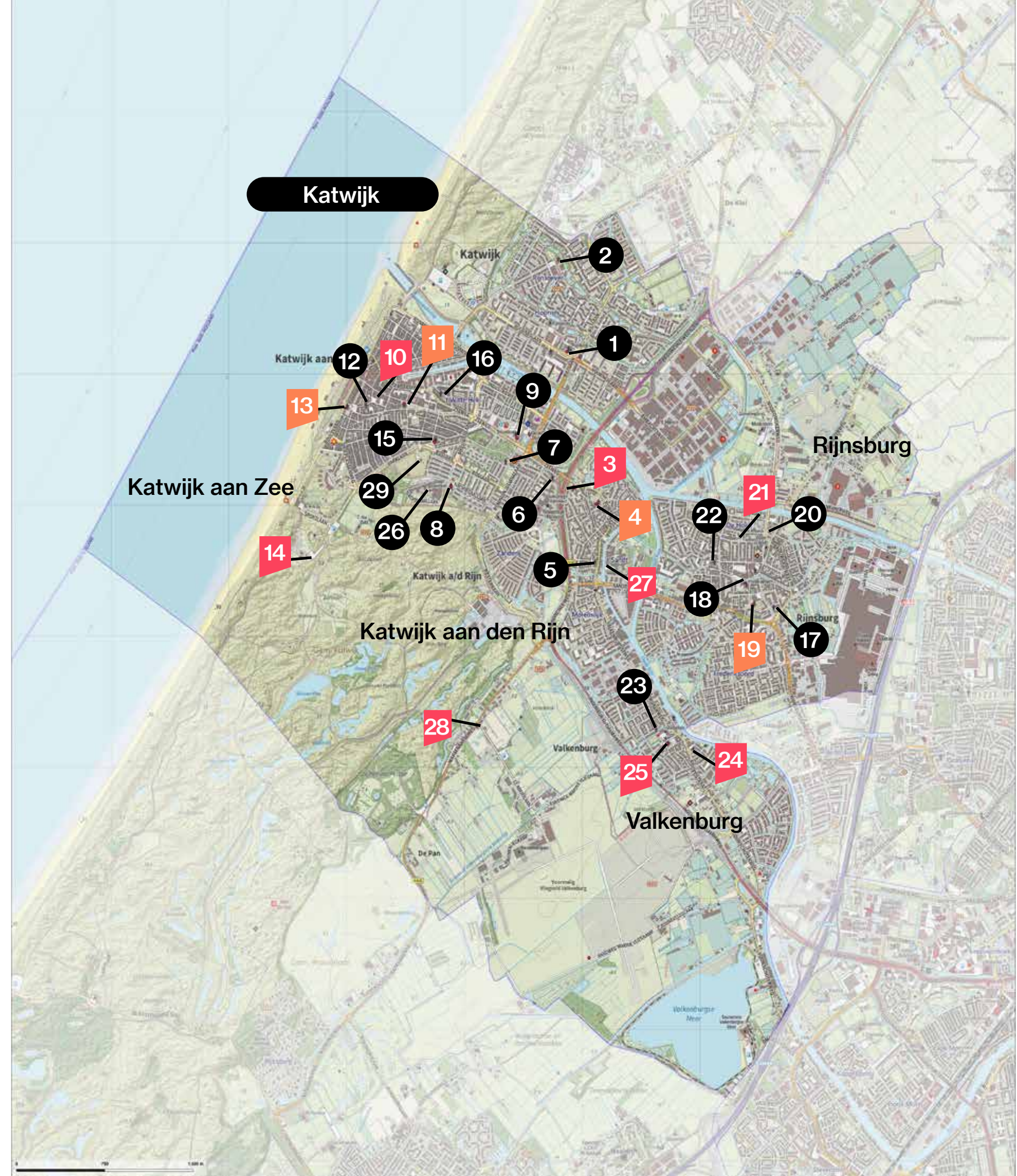
Monumentstatus

- Rijksmonument
- Gemeentelijk monument
- Geen monumentale status

Monumentenstatus

- Rijksmonument
- Gemeentelijk monument
- Geen monumentale status

1	Pniëlkerk	16	Adullamkerk
2	Maranathacentrum	17	Eben Haezerkerk
3	Heilige Joannes de Doper	18	Immanuëlkerk
4	Dorpskerk	19	Laurentiuskerk
5	Open Hof	20	Petrakerk
6	Ontmoetingskerk	21	Maranathakerk
7	De Fontein	22	Gereformeerde Kerk (Vrijemaakt)
8	Ichthuskerk	23	De Lichtbron
9	Triumfatorkerk	24	Goede Herderkerk
10	Vredeskerk	25	Nederlands Hervormde Kerk
11	Nieuwe kerk	26	Kapel Topaz
12	Gereformeerde Gemeente in Nederland	27	Willibrordus Kapel bij het Heerenhuys
13	Andreaskerk	28	Oude Marine Kapel
14	Universel Murad Hassil	29	Rouwkapel Duinrust
15	Bethelkerk		

4. Onderzoeksresultaten: Cultuurhistorisch onderzoek

Het rijke religieuze leven van Katwijk, Rijnsburg en Valkenburg

Vier parochies

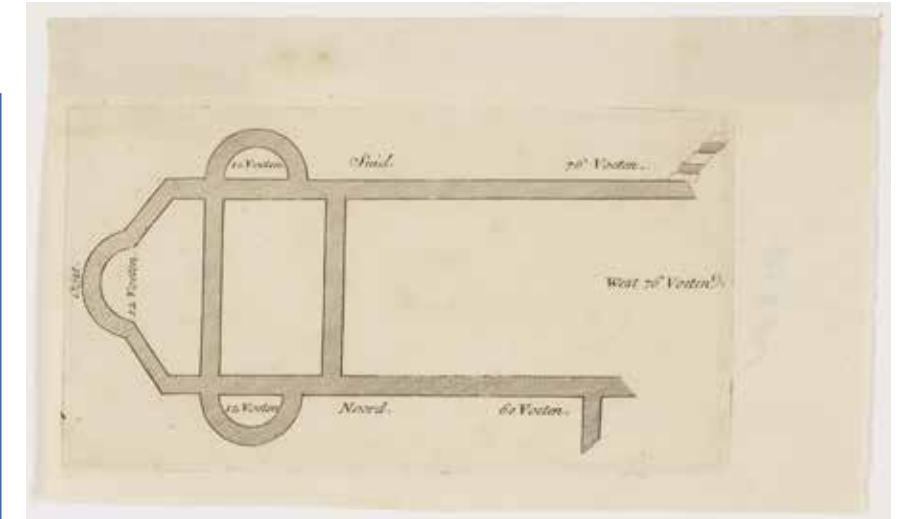
De eerste christelijke kerken en kapellen in het gebied van de Oude Rijnmond zijn kort na 700 gesticht. Dus niet lang nadat Willibrord volgens overlevering in Katwijk voet aan wal zette om op het vasteland van Europa het evangelie te verkondigen. De eerste gebouwen waren van hout. Alleen de kerk in Valkenburg werd meteen uit tufstenen opgetrokken. Het was een zaalkerk met een hoefijzervormige absis en een gereduceerd westwerk. De tufstenen kwamen van de ruïne van het nabij gelegen Romeinse castellum.

In Rijnsburg werd de houten kapel in 1050 herbouwd in tufsteen. Deze aan Laurentius gewijde kerk werd in 1133 een abdijkerk. Rijnsburg was een belangrijke stichting van het Hollands gravenhuis. Gravin Petronilla van Saksen, weduwe van graaf Floris II, liet in Rijnsburg een klooster voor de orde van de Benedictinessen bouwen. De abdijkerk was een zaalkerk met klaverbladkoor, dat in Holland een zeldzaam koortype is. Het koor was bedoeld als memoriekapel voor de graven van Holland.

De parochies Rijnsburg en Valkenburg waren eigendom van het Bisdom van Utrecht, maar vielen onder het bestuur van de graven van Holland. Deze constructie betekende een voortdurende strijd tussen beide partijen. In 1241 schonk graaf Willem II het patronaatsrecht van de kerk in Valkenburg aan de Duitse Orde die het hoofdkwartier in Utrecht had. Voortaan was de Duitse Orde verantwoordelijk voor het kerkgebouw en de benoeming van de pastoor.

De beide Katwijken vielen onder de parochie van Valkenburg. Toen de Duitse Orde in Katwijk aan den Rijn in 1231 een aan Joannes de Doper gewijde kapel voor het Leprozenhuis stichtte, bezochten steeds meer Katwijkse gelovigen deze kapel in plaats van de kerk in Valkenburg. In 1388 werd Katwijk aan den Rijn een zelfstandige parochie en de kapel werd de Joannes de Doperkerk. De oudste delen van de huidige Dorpskerk herinneren aan de middeleeuwse kapel.

Katwijk aan Zee verzelfstandigde zich pas in 1461 als parochie. In dat jaar werd begonnen met de bouw van de kerk die aan Andreas was gewijd, de beschermheilige van de vissers.

Plattegrond van de Abdijkerk in Rijnsburg, mogelijk een proefdruk uit het midden van de 18e eeuw. Beeld: Erfgoed Leiden en Omstreken

De Reformatie

De Unie van Utrecht (1579) legde de persoonlijke vrijheid van godsdienst vast, maar het was alleen de Nederduitse Gereformeerde Kerk toegestaan om in het openbaar de eredienst te vieren. De parochiekerken in Katwijk aan den Rijn, Katwijk aan Zee, Rijnsburg en Valkenburg gingen over in protestantse handen. De kerken moest niet alleen worden hersteld van de grote schade die tijdens het beleg van Leiden (1573-1574) door de Spanjaarden en de watergeuzen was veroorzaakt, maar ook geschikt worden gemaakt voor de protestantse eredienst. De kerken werden van hun altaren en heilige beeltenissen ontdaan. Ervoor in de plaats kwamen sober aangeklede kerkinterieurs met een centraal opgestelde preekstoel.

Godsdienstvrijheid voor het katholieke geloof

De Staatsregeling voor het Bataafsche Volk (1798) stelde alle geloofsgemeenschappen voor de wet gelijk, waardoor het de katholieken werd toegestaan om de eredienst openlijk te vieren. Het lag in de bedoeling om de kerkgebouwen terug te geven aan de Rooms-Katholieke Kerk, maar zover kwam het vrijwel nooit. De Grondwet van 1848 leidde tot het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland. Het gevolg was een ware opleving in de katholieke kerkbouw.

Kerk van Valkenburg, kopergravure door Christiaan Rademaker, ca. 1700. Beeld: Erfgoed Leiden en Omstreken)

Interieur van de Hervormde Kerk, de Dorpskerk, in Katwijk aan den Rijn met een nieuwe indeling als protestantse kerk met de centraal opgestelde preekstoel, foto dateert uit 1925. Beeld: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Aangezien de katholieke geloofsgemeenschap in Katwijk aan den Rijn vrij groot was, wekt het geen verbazing dat de katholieke opleving zich uitgerekend hier het sterkst manifesteerde. In 1831 stichtten paters Jezuïeten het Sint Willibrordus College. In 1858 werd de parochie van Joannes de Doper in ere hersteld, maar de Dorpskerk bleef in het bezit van de Nederlands Hervormde Kerk. De nieuwe Joannes de Doperkerk verrees aan de Groote Steeg. Het ernaast gelegen logement werd verbouwd tot pastorie. Het Sint Willibrordus College werd in 1878 uitgebreid met de Willibrorduskapel naar ontwerp van de bekende katholieke architect en oud-student Alfred Tepe. Toen de nieuwe Joannes de Doperkerk toch te klein bleek te zijn, werd in 1911 op een andere locatie de veel grotere neogotisch kerk naar ontwerp van architect Jean van Groenendael gebouwd.

Scheuringen binnen de protestantse kerk

Koning Willem I voerde in 1816 een algemeen reglement in voor de Nederlandsche Hervormde Kerk. Feitelijk was het een reorganisatie van de Nederduitse Gereformeerde Kerk die voortaan onder een nieuwe naam verder ging.

Aan de geloofsbelijdenis werd niet getornd, toch stuitte de wijziging op verzet en zag de Nederlandse Hervormde Kerk zich geconfronteerd met een scheuring. De Acte van Afscheiding en Wederkeer (1834) werd ondertekend door duizenden tegenstanders die terugkeerden naar de gereformeerde religie volgens de in 1619 vastgestelde Dordtse Leerregels.

De afgescheidenen in Katwijk aan Zee en Rijnsburg stichtten respectievelijk in 1838 en 1841 de Christelijke Afgescheiden Gemeente. De Katwijkse afgescheidenen kwamen bijeen in een schuur. Na erkenning van de gemeente werd achter de kerkschuur aan de Baljuwstraat de Vredeskerk gebouwd. De Rijnsburgse afgescheidenen kregen de beschikking over een overdekte kolfbaan aan de Koestraat, die al snel werd vervangen door een kerkgebouw. Toen de gemeente te groot werd voor deze kerk, bouwden de afgescheidenen in 1881 een nieuwe kerk aan het Rapenburg.

De Eben Haëzer in Katwijk aan den Rijn.
Beeld: Reliwiki

Een tweede scheuring binnen de Nederlandsche Hervormde Kerk vond plaats in 1886. Er werd opnieuw een kerkverband georganiseerd dat zich beriep op de Dordtse Leerregels. De Doleantie, zoals deze scheuring wordt genoemd, was zorgvuldig voorbereid door Abraham Kuiper. De dolerenden verenigden zich in 1892 met de afgescheidenen als de Gereformeerde Kerken in Nederland. De Rapenburgkerk in Rijnsburg kon de toeloop van dolerenden niet aan. De bekende kerkarchitect Tjeerd Kuipers maakte het ontwerp voor een nieuwe Rapenburgkerk die binnen een jaar in gebruik kon worden genomen.

Eerder had zich binnen de afgescheiden gelederen ook een scheuring voltrokken. De opgestapte leden stichtten in 1869 de Christelijke Gereformeerde Kerk en bouwden in 1891 aan de Rijnstraat in Katwijk aan den Rijn de Eben Haëzer (Open Hofkerk). Overigens sloot deze gemeente zich een jaar later aan bij de Gereformeerde Kerken in Nederland.

De kerken van architect Hendrik Jesse

Ondanks de scheuringen was de Nederlandse Hervormde gemeente in Katwijk aan Zee nog altijd de grootste. De Oude kerk (Andreaskerk) kon de groei van de kerkelijke gemeente niet opvangen. Daarom werd in 1884 een ontwerprijstvraag voor een nieuwe kerk uitgeschreven. Uit de ruim vijftig inzendingen werd het ontwerp voor een kerk in neorenaissancestijl van de Leidse architect Hendrik Jesse uitgevoerd.

Tot dan toe waren alle kerkgebouwen in Valkenburg, Rijnsburg, Katwijk aan den Rijn en Katwijk aan Zee kruis- of zaalkerken. De kruiskerken bestaan uit twee beuken van ongelijke lengte die elkaar kruisen; de zaalkerken hebben een ongedeelde ruimte op een rechthoekige plattegrond.

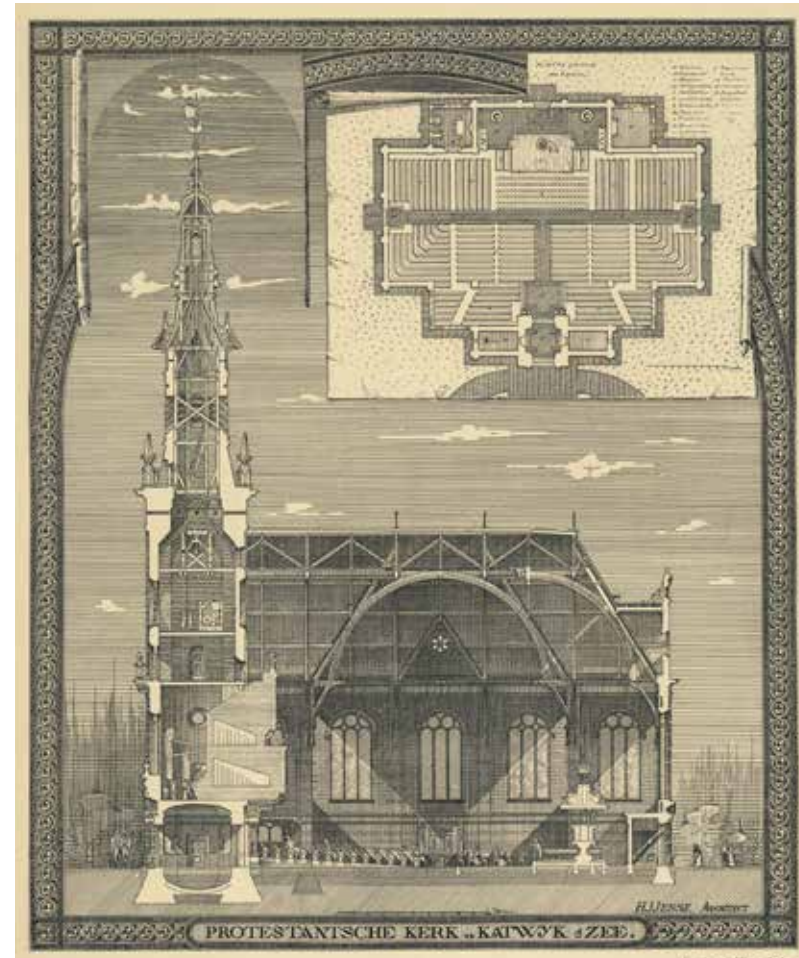
Interieur van de door A. Tepe ontworpen Willibrorduskapel uit 1878, foto dateert uit 1885.
Beeld: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De Nieuwe kerk is een kruiskerk, maar de belangrijkste beuk is dwarsgericht en de tweede beuk is slechts een fractie korter. Hierdoor is een bondige en sterk gecentraliseerde ruimte ontstaan. Dit type plattegrond is ontleend aan de centraalbouw van de reformatiekerk.

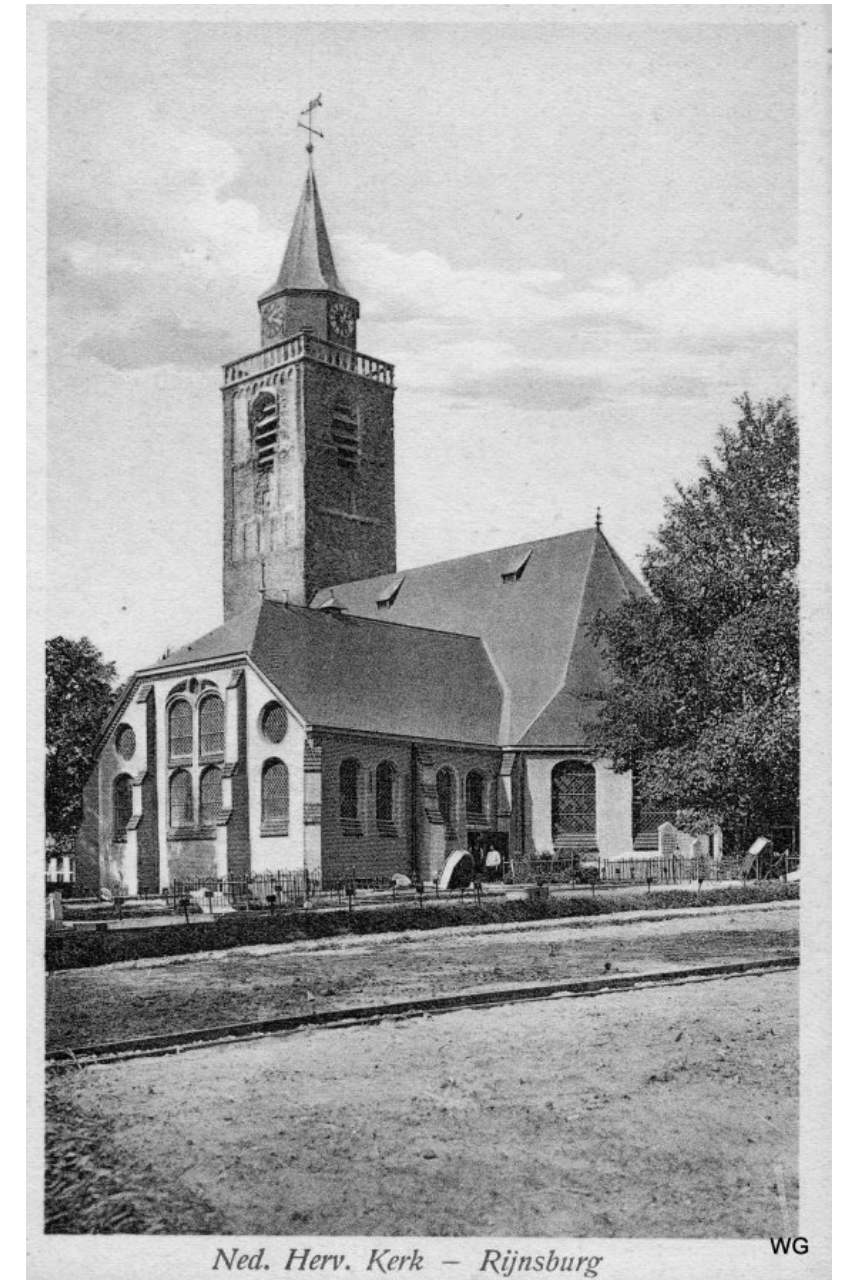
In 1905 ontwierp Jesse een tweede kerk in Katwijk aan Zee. Voor de verouderde Vredeskerk uit 1856 kwam een nieuw kerkgebouw zonder lengterichting in de plaats. De nieuwe Vredeskerk is een zuivere vorm van centraalbouw en toont in zijn detaillering invloed van de Jugendstil. Diezelfde stijlinvloed is ook te zien in het nieuwe transept van de Laurentiuskerk in Rijnsburg die Jesse tegelijkertijd realiseerde.

Oude kerk in Katwijk aan Zee, foto dateert uit de eerste helft van de 20e eeuw.
Beeld: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Doorsnede en plattegrond van de Nieuwe Kerk in Katwijk aan Zee, litho van de bouwkundige tekeningen van H.J. Jesse, ca. 1885. Beeld: Erfgoed Leiden en Omstreken

Uitbreiding van de Laurenskerk in Rijnsburg ontworpen door H.J. Jesse. Beeld: Reliwiki

Verzuiling

Door de godsdienstvrijheid was sinds de late zestiende eeuw een samenleving ontstaan van verschillende religieuze groeperingen die weinig onderling contact hadden.

De onderlinge verschillen werden in de twintigste eeuw nadrukkelijker en zodoende ontstond een verzuilde maatschappij. Zo was Katwijk aan Zee overwegend Nederlands hervormd, Rijnsburg overwegend gereformeerd en had Katwijk aan den Rijn veel katholieke inwoners. De verzuiling werd vooral duidelijk zodra er sprake was van dorpsuitbreiding.

In de jaren twintig en dertig kreeg Rijnsburg drie gereformeerde kerken in de nieuwe woonbuurten rond de uitvalswegen. Het waren eenvoudige zaalkerken. Aan de Oegstgeesterweg verrees de Eben Haëzer (1910), aan de Brouwerstraat de Bethelkerk (1928), aan de Korte Voorhousterweg een houten kerk met de bijnaam De Blokkendoos (1931).

De verzuiling manifesteerde zich ook in kerkbouw voor de kleine afgesplitste gemeenten die zich tot de bevindelijk gereformeerden rekenen.

De kerk aan de Remisestraat in Katwijk aan Zee is vlak voor de oorlog gebouwd voor de Katwijkse afdeling van de Leidse Gereformeerde Gemeente in Nederland en Noord-Amerika. De kleine zaalkerk is van het type dat vaak voor bevindelijk gereformeerde gemeenten werd gebouwd. Van deze gemeente splitste zich in 1953 de Gereformeerde Gemeente in Nederland af. De nieuwe gemeente liet in 1966 aan de Louwestraat een opvallende kerk bouwen. In 1944 had zich binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland opnieuw een grote groep gelovigen afgesplitst: de vrijgemaakten. Katwijk aan Zee, Rijnsburg en Valkenburg kregen respectievelijk in 1948, 1951 en 1967 kleine zaalkerken voor de gelovigen van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt.

De wederopbouw van Valkenburg

De meeste kerken in Katwijk, Rijnsburg en Valkenburg zijn na de Tweede Wereldoorlog gebouwd. Ten eerste in het door de oorlog verwoeste Valkenburg. Een van de vroegste wederopbouwkerken - ook in landelijk opzicht - is de gereformeerde kerk aan de Hoofdstraat (Goede Herder). Architecten A.T. Kraan en P. van Nieuwkoop ontwierpen de in 1948 gebouwde kerk in de stijl van de

Delftse School. In 1950 werd de Nederlands Hervormde kerk op het Castellumplein herbouwd. Hoewel de geschiedenis van de kerk op deze plek teruggaat tot 719, dateerde de verwoeste kerk grotendeels uit 1844. Er werd geen noodzaak gezien om de vooroorlogse kerk te reconstrueren. Architect G.M. Verloop maakte het ontwerp en koos ook voor de stijl van de Delftse School.

De houten kerk in Rijnsburg met de bijnaam 'De Blokkendoos', foto dateert uit 1933. Beeld: Erfgoed Leiden en Omstreken

De herbouwde Nederlands Hervormde kerk in Valkenburg, ansichtkaart uitgegeven door de Kerkraad. Beeld: Reliwiki

Naoorlogse kerkbouw in Rijnsburg en Katwijk aan Zee

In de vroege naoorlogse jaren zijn ook in Rijnsburg en Katwijk aan Zee gereformeerde kerken gebouwd in de stijl van de Delftse School, zoals de Maranathakerk (1954) in Rijnsburg door architecten A.T. Kraan en P. van Nieuwkoop, en de Bethelkerk (1954) in Katwijk aan Zee van architect W. de Jonge. De traditionalistische Delftse School is in wezen een katholieke stijl, het is daarom opmerkelijk dat de van huis uit protestantse architecten deze stijl kozen.

Eind jaren vijftig verminderde de voorkeur voor het traditionalisme.

De gereformeerde Petrakerk (1959) van architecten D. Verloop en S. van der Mey, kreeg met de open klokkenstoel een ongekend modern accent. De gereformeerde Immanuelkerk (1969) van architecten Kraan, Van Nieuwkoop, Verloop en Van der Mey is een modernistische kerk met invloeden van Scandinavische architectuur. De Petrakerk en Immanuelkerk vervingen De Blokkendoos en de Rapenburgkerk. De gereformeerden hadden in Katwijk aan Zee de Vredeskerk, maar dat was gezien de sterke naoorlogse groei niet genoeg. Pal langs de Zeeweg werd in 1964 de Triumfatorkerk gebouwd. Het is een typische wederopbouwkerk met een slanke witte klokkenpijler als blikvanger.

Vanwege de sterke naoorlogse groei van Katwijk aan Zee was opsplitsing van de centrale hervormde gemeente in tien wijkgemeenten onvermijdelijk. Sommige wijkgemeenten hadden de beschikking over een bestaande kerk, zoals de Oude kerk en de Nieuwe kerk, maar de nieuwe woonwijken hadden nieuwbouwwerken nodig. Voor de uitbreidingswijk Hoornes, opgezet volgens het stedenbouwkundige model van de wijkgedachte, ontwierp architect H.T. Zwiers als stralend middelpunt de moderne Pniëlkerk (1968).

Zwiers was een landelijk bekende wederopbouwarchitect, maar in 1968 al een tikkeltje ouderwets.

12. Interieur van de Immanuelkerk in Rijnsburg, foto dateert mogelijk uit 1969. (herkomst: Erfgoed Leiden en Omstreken

Interieur van de Immanuelkerk in Rijnsburg, foto dateert mogelijk uit 1969. Beeld: Erfgoed Leiden en Omstreken

De Ichthuskerk en de Ontmoetingskerk geven blijk van de meer terughoudende rol in de samenleving die de kerk halverwege de jaren zestig innam. Ten zuiden van de Vogelbuurt verrees naar ontwerp van architecten Verloop en Van der Mey de Ichthuskerk (1964) als een moderne villa op een duinpan. Verscholen in een groene bufferzone langs de Provincialeweg werd naar ontwerp van architecten Kraan en Van Nieuwkoop de zeer moderne Ontmoetingskerk (1964) gebouwd. Beide kerken zijn door hun verzorgde architectuur herkenbaar als bijzondere bebouwing, maar niet per se als kerkgebouw. Het zette de toon voor de toekomstige kerkbouw. Het Maranathacentrum (1986) borduurt voort op die terughoudende rol van de kerk. Het fraai gelegen gebouw is goed ingepast in de uitbreidingswijk Rijnsoever-West, maar domineert de omgeving niet.

Terwijl de kerkgenootschappen eind jaren zestig over hun rol in de samenleving nadachten, verrees in de duinen van Katwijk aan Zee de Universel Murad Hassil. Op de plek waar de stichter van het soefisme Inayat Khan in 1922 een visioen had gekregen, is in 1969 een tempel (universel) gebouwd.

De bekende architect Sam van Embden maakte het ontwerp voor wat tot op de dag van vandaag nog steeds de enige universel van de soefibeweging is.

Epiloog

Niet alle kerken zijn in dit hoofdstuk over het rijke religieuze leven van Katwijk, Rijnsburg en Valkenburg aan bod gekomen. In het historische overzicht van dertien eeuwen mogen de kapellen van vliegveld Valkenburg, het Hervormd psychiatrisch ziekenhuis Overduin en de begraafplaats Duinrust eigenlijk niet ontbreken. Deze gebouwen zijn door hun bijzondere oorsprong of unieke betekenis lastiger te plaatsen in de regionale religieuze geschiedenis die een sterke continuïteit kent, maar ze dragen wel bij aan het bijzondere verhaal van Katwijk, Rijnsburg en Valkenburg.

Pniëlkerk in Katwijk aan Zee. Beeld: Reliwiki

Kernwaarden kerkgebouwen, tempel en kapellen Katwijk

1. Parochiekerken herbouwd als protestantse preekkerken

De katholieke parochiekerken In Valkenburg, Rijnsburg, Katwijk aan den Rijn en Katwijk aan Zee raakten in het begin van de Opstand zwaar beschadigd door toedoen van de Spaanse soldaten en de watergeuzen. Tijdens de Reformatie werden de kerken opnieuw opgebouwd, zij het niet in de oorspronkelijke vorm. De kerken werden herbouwd als protestantse preekkerken waar alle aandacht op de centraal opgestelde preekstoel was gericht.

2. De 19e-eeuwse kerken geven uitdrukking aan de godsdienstvrijheid

Door de godsdienstvrijheid van de 19e eeuw konden de katholieke en (verschillende) gereformeerde geloofsgemeenschappen zich emanciperen. De katholieken bouwden grote en fraai gedecoreerde kerken. De verschillende gereformeerde geloofsgemeenschappen bouwden daarentegen kleine, sobere kerken.

3. Plaatselijke concentraties van denominaties

De verschillende denominaties zijn niet verspreid, maar geconcentreerd. Rijnsburg is overwegend gereformeerd, Katwijk aan Zee Nederlands hervormd en Katwijk aan den Rijn heeft een grote katholieke enclave.

4. Strategische spreiding van kerken voor de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt

Een tweede emancipatiegolf betrof de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt die kort na de afsplitsing in 1944 overal in Nederland kerken begonnen te bouwen, ook in Katwijk, Rijnsburg en Valkenburg.

5. Nederlands hervormde kerkbouw gemodelleerd naar de wijkgedachte

Door de naoorlogse groei van Katwijk aan Zee is de Hervormde gemeente zich (naar voorbeeld van het stedenbouwkundige model van de wijkgedachte) opgedeeld in meerdere wijkgemeenten. Het kerkgebouw heeft binnen de wijkgemeente een centrale rol.

6. Wederopbouwkerken

De kerken in Valkenburg zijn onlosmakelijk verbonden met de wederopbouw van de door de oorlog verwoeste dorpskern. De vroege bouwjaren (1948 en 1950) benadrukken het zwaarwegende belang van de bouw en herbouw van de Valkenburgse kerken, aangezien de prioriteit vooral in het begin van de wederopbouw bij de woningbouw en het herstel van de economie lag.

5. Onderzoeksresultaten: Beleidskader

Beleid gemeente Katwijk

De gemeente Katwijk heeft haar erfgoedbeleid samen met de inwoners opgesteld en vastgelegd in de Erfgoedvisie. De Erfgoedvisie bevat een uitvoeringsagenda 2017-2022: Verbindend Erfgoed. In actielijn 3 van de Erfgoedvisie: ‘Duurzaam gebruik stimuleren en leegstand tegengaan’, is de ambitie opgenomen om ‘samen met de gemeenschap’ een Kerkenvisie op te stellen. Met voorliggend document wordt deze ambitie verwezenlijkt.

Naast de Erfgoedvisie wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart (CHWkaart). De Erfgoedvisie en de CHWkaart bieden samen input voor de ‘themalaag erfgoed’ van het toekomstige Omgevingsplan van Katwijk.

Voor de uitvoering van de wettelijke taken op het gebied van Monumentenzorg en Archeologie blijven naast de Erfgoedvisie een aantal beleidsinstrumenten bestaan:

- Erfgoedverordening gemeente Katwijk 2016 (wordt in 2023 herzien)
- Regeling op de Monumentencommissie gemeente Katwijk
- Subsidieregeling gemeentelijke monumenten 2019

- Verordening Stimuleringsleningen Monumenten Katwijk
- Regeling op de Reserve restauratie Monumenten 2019.

Instandhouding kerkgebouwen

In de Erfgoedwet (2016) is vastgelegd hoe met ons erfgoed wordt omgegaan, wie welke verantwoordelijkheden daarbij heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Ook is in de wet vastgelegd dat eigenaren een plicht hebben om hun monument in stand te houden. Gemeenten zien hierop toe. Ook kan er voor de instandhouding van rijksmonumenten subsidie bij de rijksoverheid worden aangevraagd.

Alle rijksmonumentale kerkgebouwen in de gemeente Katwijk maken gebruik van de door het Rijk ingestelde Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim). Ondanks het in 2019 verhoogde subsidiepercentage (van 50% naar 60%) blijft het eigen aandeel (40% + eventuele niet-subsidiabele kosten) een knelpunt voor de eigenaren. Voor de onderhoudskosten zijn bij de gemeente Katwijk beperkt middelen aanwezig en bij de provincie Zuid-Holland zijn geen aanvullende subsidiemogelijkheden.

Indien er sprake is van een restauratie kan daarvoor subsidie worden aangevraagd bij de Provincie Zuid-Holland. De provinciale regeling kent een subsidiepercentage van maximaal 50%, vanaf een investering van € 100.000,-.

Ook biedt de Provincie Zuid-Holland de mogelijkheid om een subsidie aan te vragen voor duurzaamheids- en toegankelijkheidsmaatregelen ten behoeve van herbestemming van rijksmonumenten. Voor de kerkgebouwen, kapellen en de tempel met een gemeentelijke monumentstatus is er een jaarlijkse maximale bijdrage van € 5000,- mogelijk via de Subsidieverordening. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om een laagrentende lening af te sluiten via het Stedelijk Vernieuwingsfonds.

Neven- en herbestemming kerkgebouwen

Voor zowel rijksmonumentale kerkgebouwen als voor cultuurhistorisch van belang zijnde kerkgebouwen kan een beroep worden gedaan op de subsidieregeling van het Rijk: de stimulering herbestemming monumenten. Op basis van deze regeling kan 70% subsidie worden aangevraagd voor een haalbaarheidsonderzoek voor de bij- en herbestemming van een kerkgebouw (en van andere monumenten). Deze regeling staat ook open voor een subsidie ten behoeve van een duurzaamheidsonderzoek.

Verduurzaming kerkgebouwen

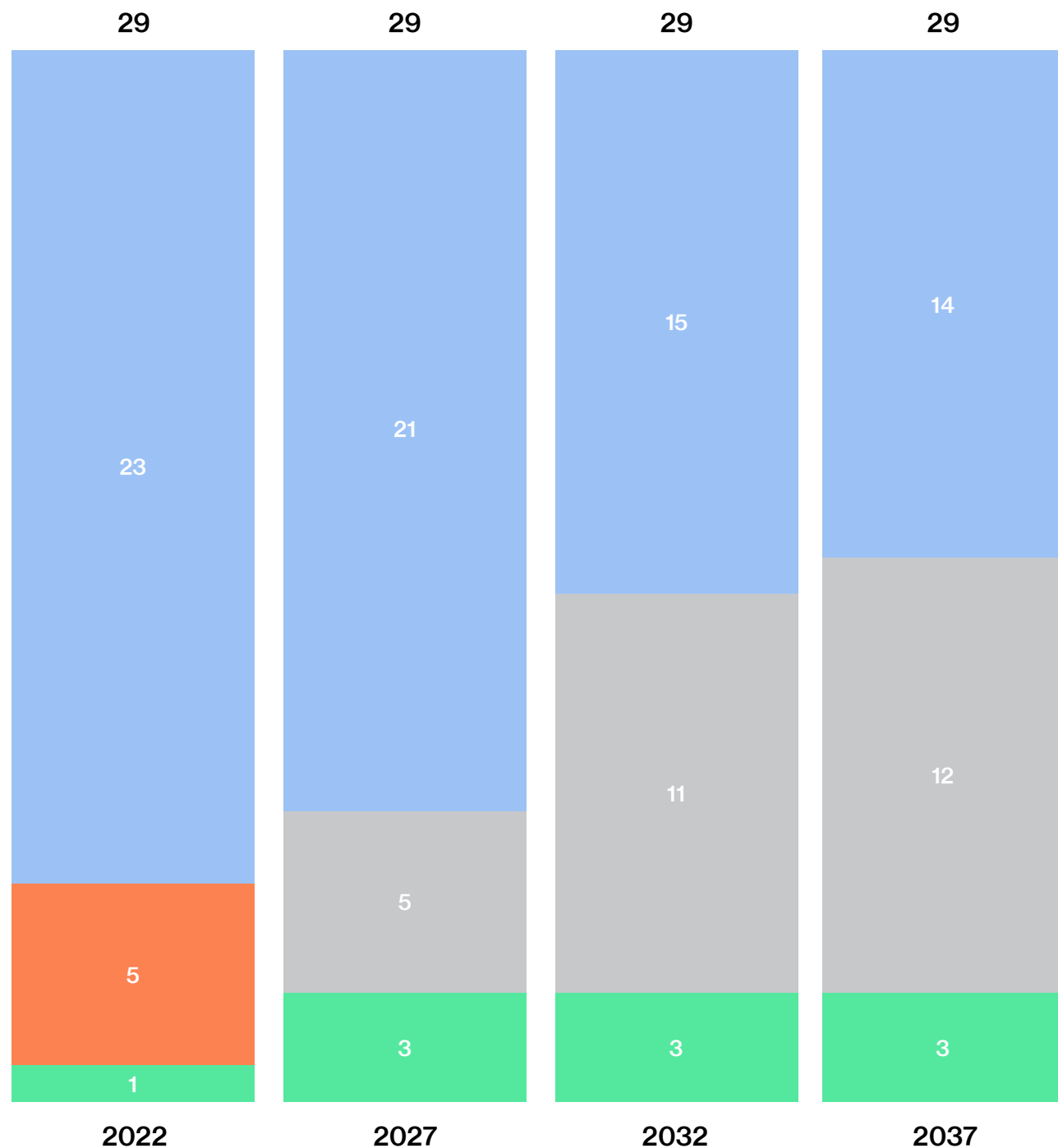
De Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA) komt eigenaren van bestaand maatschappelijk vastgoed tegemoet in de kosten om te verduurzamen. In 2023 (mogelijk vervroegd door de grote overtekening voor de eerste ronde in november 2022) of in het voorjaar van 2024 is een nieuwe ronde om hiervoor een aanvraag in te dienen. Er zijn twee indieningsmogelijkheden. De subsidie is 30% van de projectkosten. Bij indiening van 1, 2 of 3 verduurzamingsmaatregelen zijn de subsidiekosten minimaal € 5.000 en maximaal € 2,5 miljoen.

Bij indiening van een integraal verduurzamingsproject zijn de subsidiekosten minimaal € 25.000 en maximaal € 2,5 miljoen. De regeling zal waarschijnlijk in 2024 worden verlengd, maar het is nog niet duidelijk in welke vorm.

Zonnepanelen op het dak van de voormalige Petrakerk

6. Toekomstverwachting

Toekomstverwachting kerkgebouwen

- Religieus gebruik
- Herbestemd
- In transitie
- Onzeker

Minder dan de helft van het huidige het religieuze erfgoed is over 10-15 jaar nog met zekerheid in religieus gebruik

Door de ontkerkelijking is de toekomst voor veel kerken in Nederland onzeker. In Katwijk is dat ook het geval. De snelheid waarmee en de mate waarin deze trend zich manifesteert, lijkt in Katwijk iets gematigder te zijn dan gemiddeld in Nederlandse gemeenten. Desondanks staat het religieus erfgoed de komende jaren onder grote druk en is er een duidelijke noodzaak tot handelen.

Op basis van de gesprekken met de kerkeigenaren mag verwacht worden dat over 15 jaar met zekerheid nog 14 kerkgebouwen, in hun huidige vorm, de religieuze functie zullen behouden. Dat is iets minder dan 50% van de kerkgebouwen. Deze kerkgenootschappen zijn merendeels vitale gemeenschappen en zij zullen naar verwachting stabiel blijven of zelfs groeien. Het kan ook zijn dat religieuze genootschappen die nu geen eigen kerkgebouw bezitten een leegkomend kerkgebouw zullen kopen, waarmee het kerkgebouw de religieuze functie behoudt.

Er zullen de komende 10-15 jaar zo'n 10 kerkgebouwen leeg of te koop komen of getransformeerd worden, als er niets gebeurt. Dit is naast de kerkgebouwen die nu al in transitie zijn. Voor deze kerkgebouwen is de toekomst onzeker door een krimpende kerkgemeenschap en oplopende onderhouds- en energiekosten.

Het bijvoorbeeld tijdig nevenbestemmingen aantrekken naast de religieuze functie, kan ervoor zorgen dat een kerkgebouw langer aangehouden kan worden door een kerkgenootschap en niet binnen 10-15 jaar leeg komt.

Toekomst monumentale kerken in religieus gebruik over 5-10 jaar in veel gevallen bedreigd

Katwijk kent 4 rijksmonumentale kerkgebouwen, die allen nog in religieus gebruik zijn. Dit zijn: de Dorpskerk, de Laurentiuskerk, de Nieuwe Kerk en de Andreaskerk. Eigenaren geven aan dat de kosten voor energie en onderhoud steeds zwaarder gaan drukken. Van de rijksmonumenten de Dorpskerk, de Laurentiuskerk en de Andreaskerk is de gemeente Katwijk eigenaar van de torens.

De gebouwen zijn tot nu toe qua gebruik weinig flexibel inzetbaar en er ontbreken moderne faciliteiten. Echter, om emotionele redenen van sfeer, een lange gevoelde geschiedenis van betekenisvolle momenten en identiteit in de omgeving, is het ondenkbaar voor de eigenaren en hun kerkgemeenschappen om deze gebouwen niet in gebruik en in stand te houden.

Daarnaast kent Katwijk 8 gemeentelijke monumenten, waarvan er 3 in transitie zijn: de Maranathakerk (herbestemming naar appartementen), de Willibrord Kapel bij het Heerenhuys en de Oude Marine Kapel (op grondgebied Valkenhorst; voor dit gebied worden ontwikkelplannen gemaakt). Een herbestemming brengt vaak een verlies van monumentale waarden met zich mee.

Het merendeel van de eigenaren van de overige 5 gemeentelijke monumenten geeft eveneens aan dat het in stand houden van deze kerkgebouwen steeds zwaarder wordt. Dit betreft: de Heilige Joannes de Doper, de Vredeskerk, Universel Murad Hassil, de Maranathakerk, de Goede Herderkerk, en de Nederlands Hervormde Kerk in Valkenburg.

Ook (cultuurhistorisch) waardevolle kerken in religieus gebruik zijn bedreigd

Het architectuur- en cultuurhistorisch onderzoek wijst uit dat een aantal niet beschermde kerkgebouwen in religieus gebruik hoge monumentale waarden heeft. Van deze kerken is het merendeel eveneens bedreigd in het voortbestaan op de kortere of langere termijn (5-10 jaar).

“Het is ingewikkeld om te kijken naar de komende 5-10-15 jaar. Over 5 jaar zijn we er waarschijnlijk nog wel, over 10 jaar is het onzeker”.

“Vroeger, als jongen van 6 ging de hele straat naar de kerk. In Katwijk is nu ook secularisatie. Vroeger was de kerk helemaal vol. We hopen en bidden op een wederkeer. Maar als we naar de cijfers kijken: het wordt minder”.

Urgentie om actie te ondernemen

Of een kerk bedreigd wordt in het voortbestaan, hangt grotendeels af van de toekomstverwachting van de gebruiker. Dit geldt zowel voor een bestendige toekomst in het huidige religieuze gebruik, als voor ombuiging naar een combinatie- of nevengebruik en herbestemming. Niet alle kerken hebben een heldere toekomstverwachting.

Kerkgemeenschappen worstelen met het bepalen van beleid voor de toekomst van hun kerkgebouwen in het licht van afnemende ledenaantallen, vergrijzing en dalende inkomsten. Emoties voeren de boventoon en worden verschillend ervaren. Ook zijn er de afgelopen jaren allerlei onverwachte ontwikkelingen op de kerken en de maatschappij afgekomen, zoals corona en de hoge energieprijzen, die noodgedwongen al allerlei veranderingen in gang hebben gezet. Een daarvan is het fenomeen van streaming en vanuit huis de dienst volgen. In sommige kerken is daardoor de krimp van de gemeenschap en de afname van het kerkbezoek op zondag versneld. In andere kerken is de discussie gestart over anders kerk zijn en zijn juist nieuwe toekomstperspectieven bedacht.

Nadenken over de toekomst van kerken en andere gebedshuizen verdient zorgvuldigheid. De gebouwen liggen mensen na aan het hart. Dat komt onder andere omdat mensen de gebouwen vanuit allerlei perspectieven van belang vinden: als huis van het Woord & gebed, als plaats van samenkomst, als baken in de buurt, als plek van ‘zijn’, economisch/ als vastgoed object en als kristallisatiepunt van cultuur (Kerkenvisies feiten en inzichten, programma Toekomst Religieus Erfgoed).

Hoe urgent het is om actie te ondernemen, vanuit een breder maatschappij-perspectief, hangt samen met de cultuurhistorische en maatschappelijke waarden van het kerkgebouw. Hoe hoger deze waarden, hoe hoger het algemeen belang om het kerkgebouw te behouden en hoe hoger de urgentie om langdurige leegstand of een onomkeerbare herbestemming tegen te gaan. Een onomkeerbare herbestemming is bijvoorbeeld de woonfunctie, waardoor toekomstige generaties het kerkgebouw nooit meer als ontmoetingsruimte zullen kunnen gebruiken.

“Als we moeten kiezen met welke gebouwen we doorgaan is het ondenkbaar om de monumentale kerken te verlaten. Maar die zijn wel het duurst om te behouden!”

“We zijn nog vitaal, maar krimpen wel en moeten moeilijke en emotionele keuzes maken over het afstoten van kerkgebouwen en personeel”

7. Onderzoeksresultaten: SWOT

De inhoud van deze SWOT analyse (Sterkte-Zwakten-Kansen-Bedreigingen) komt voort uit de gesprekken met kerkeigenaren en de kerkgemeenschappen zonder gebouw, de workshop met de ambtelijke collega's van relevante beleidsvelden, de bijeenkomst met kerkeigenaren en overige onderzoeksresultaten.

Sterkten	Zwakten
<p>Ondanks de ontkerkelijkingstrend zijn veel kerkgenootschappen zeer vitaal. Er zijn wel vraagstukken; er komen misschien minder, maar nog steeds veel mensen op zondag naar de kerk. Er zijn eveneens veel vrijwilligers en de leden dragen financieel bij.</p> <p>Sommige kerkgemeenschappen zijn zeer vitaal en groeien.</p>	<p>Door de ontkerkelijkingstrend gaan ook in Katwijk minder mensen naar de kerk, de gemiddelde leeftijd van kerkgangers neemt toe. Het is moeilijker om bestuursleden te vinden. Financiën lopen terug en onderhoud van 1 of meerdere kerkgebouwen komt bij meerdere kerkgemeenten onder druk te staan.</p>
<p>Er is een ondernemende mentaliteit bij meerdere religieuze gemeenschappen, die zich uit in activiteiten (zoals zalenverhuur) die financieel en maatschappelijk van betekenis zijn en o.a. bijdragen aan instandhouding van kerkgebouwen.</p>	<p>Tussen nu en 15 jaar is voor ongeveer 10 kerkgebouwen de toekomst onzeker. Over 15 jaar is naar verwachting nog iets minder dan de helft van het huidige aantal kerkgebouwen, in religieus gebruik.</p>
<p>Er zijn veel betrokken leden die zich ook vrijwillig inzetten binnen de kerkgemeenschappen</p>	<p>Kerken zijn i.h.a. lastig te verduurzamen gebouwen. Met de huidige gestegen energieprijzen en dalende inkomsten door minder leden, leidt dit tot een financieel probleem voor veel kerken.</p>

Sterkten	Zwakten
Katwijk kent een rijke religieuze geschiedenis, waarvan de vele waardevolle kerkgebouwen, kapellen en Universel getuigen. Dit religieuze erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan de identiteit van de dorpskernen.	Bedreigde kerkgenootschappen worstelen met het vraagstuk van hun toekomstverwachting. Zowel emotioneel is het ingewikkeld, als inhoudelijk. Er komt veel kennis en ervaring bij kijken om na te denken over een toekomstbestendig scenario voor de kerk, als het ledenaantal blijft afnemen.
Veel kerken stellen hun gebouw beschikbaar (tegen lage huur) voor kerkkoren, vergaderingen van VVE's, bridgeverenigingen etc.	Er zijn vrij veel kerken en kapellen in transitie, waaronder ook exemplaren die van cultuurhistorische waarde zijn voor Katwijk en die nu geen (sloop) bescherming genieten.
Kerken dragen in belangrijke mate bij op sociaal-maatschappelijk gebied. Zij bezoeken zieken, bestrijden eenzaamheid, helpen mensen inburgeren, zetten zich in voor vluchtelingen en mensen die in armoede leven.	Er is een tekort aan (goede) predikanten en die maken het verschil.

Kansen	Bedreigingen
Tot nu toe zijn er relatief weinig kerken herbestemd.	De financiële situatie van de kerken is in het algemeen redelijk, maar veel kerkbesturen moeten wel creatief of heel zelfredzaam zijn om dit vol te houden.

“Het lukt nog wel met vrijwilligers, maar dit komt steeds meer onder druk. Uitvoerend vrijwilligers vinden lukt wel, bestuurlijk is lastiger.”

Kansen	Bedreigingen
Door corona zijn kerken hun diensten ook gaan streamen. Hiermee bereiken ze meer mensen, die ook financieel doneren.	Na corona minder kerkbezoekers, het ritme om op zondag naar de kerk te gaan is doorbroken geraakt. Hierdoor versnelde fysieke leegloop van kerkgebouwen.
Het Kerkenvisietraject maakt de 'kerkenopgave' duidelijk en genereert energie bij de betrokken partijen om krachten te bundelen om proactief over bedreigde kerken na te denken en om in actie te komen.	De cultuur-historische analyse van de Kerkenvisie (hst 4 en paspoorten) geeft aan dat met name het naoorlogs religieus erfgoed in Katwijk niet is beschermd. Als onbeschermd kerken nu worden verkocht, dan is er geen sloopbescherming. Dit is een risico voor de identiteit van Katwijk.
Verduurzamen van het kerkgebouw is bij alle kerken een hot topic, vanwege de hoge stookkosten. Dit biedt kansen om gezamenlijk op te trekken en maatregelen te nemen.	Hoge stookkosten

Kansen	Bedreigingen
Omdat veel kerken bijruimten hebben of een groot deel van de week leeg staan, biedt dit kansen voor nevenfuncties. Veel kerken willen ook van betekenis zijn voor de omgeving. De gemeente Katwijk kan onderzoeken of reeds gesubsidieerde sociaal-maatschappelijke functies (zoals multifunctionele accommodaties) wellicht verplaatst kunnen worden naar kerkgebouwen. In plaats van appartementen in de kerk, kunnen dan maatschappelijke functies uit minder interessante mfa's wellicht worden verschoven naar kerkgebouwen.	Jonge gezinnen trekken weg i.v.m. hoge huizenprijzen in Katwijk, dit versnelt de krimp van kerkgenootschappen.
Kerkbesturen geven aan mee te willen doen met een vervolgtraject om met elkaar en de gemeente Katwijk over de kerkenopgave verder op te trekken om krachten te bundelen.	

Kansen	Bedreigingen
Wellicht kan een connectie met Romeinse opgravingen en toeristische aantrekkingskracht worden gemaakt in combinatie met bijvoorbeeld de Nederlands Hervormde Kerk aan het Castellumplein in Valkenburg.	
Verschillende kerkgemeenschappen (met en zonder gebouw) in Katwijk zijn op zoek naar passende huisvesting: ofwel omdat de kerk te groot is, ofwel te klein of omdat de kerkgemeenschap een eigen gebouw zoekt. Wellicht kan matching van deze partijen leiden tot meer kerken in religieus gebruik.	
Een aantal kerkbesturen heeft een subsidie aangevraagd om deskundige ondersteuning te krijgen bij het nadenken over een duurzaam toekomstperspectief inclusief een verduurzamingssubsidie.	

“De locatie van ons kerkgebouw is niet geweldig. Als er ergens een mooier kerkgebouw is, op een mooiere locatie, dan zijn we geïnteresseerd”.

“We hebben een niet-energiezuinig gebouw en op zondag huren we. We denken erover om een andere plek te gaan zoeken”.

8. Conclusies & aanbevelingen

1. Religieus erfgoed Katwijk ernstig bedreigd

1a. Over 15 jaar minder dan de helft van het huidige religieus erfgoed nog met zekerheid in religieus gebruik

Door de ontkerkelijking is de toekomst voor veel kerken onzeker. In de komende 15 jaar is de verwachting dat naast de reeds herbestemde kerk en de 5 religieuze gebouwen in transitie, nog eens 10 kerkgebouwen de religieuze functie zullen verliezen. Ook sloop van kerkgebouwen kan hierbij aan de orde zijn. Hieronder bevinden zich uit het oogpunt van erfgoed waardevolle tot zeer waardevolle gebouwen.

In 2037 zijn naar alle waarschijnlijkheid nog 14 van de 29 kerkgebouwen zeker in religieus gebruik. Deze kerken zijn merendeels vitale gemeenschappen en zullen naar verwachting stabiel blijven of zelfs groeien. Dit betekent dat voor de overige circa 10 kerkgebouwen er in de komende 10 tot 15 jaar een andere functie of een nevenfunctie (naast kerkelijk gebruik) zal moeten worden gevonden.

1b. Met name monumentale en (cultuurhistorisch) waardevolle kerkgebouwen in religieus gebruik zijn bedreigd in hun voortbestaan op de kortere of langere termijn (5-10 jaar)

‘Er zijn goede contacten met de gemeente. Over meerdere onderwerpen spelen er zaken. De gemeente kan als verbinder optreden tussen vraag en aanbod naar ruimten. Het is onze wens dat de gemeente Katwijk één aanspreekpunt zou aanstellen voor alle vragen van alle kerken.’

“Trek je niet terug. Begeef je in de samenleving, dien, wees er. Mensen motiveren, God houdt van alle mensen, deze boodschap dragen we uit. We willen graag een multifunctionele accommodatie zijn.”

Aanbeveling 1: Onderzoek kansen voor kerken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van kernen

De toekomstverwachting voor kerkgebouwen in Katwijk laat een noodzaak tot handelen zien om te voorkomen dat het waardevolle religieuze erfgoed verloren gaat of onomkeerbaar wordt herbestemd.

Een duurzaam toekomstperspectief voor leegkomende kerkgebouwen kan het beste worden gevonden als het kerkgebouw een oplossing kan bieden voor een duurzame behoefte van de buurt of kern waar het kerkgebouw staat. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de nieuwe (neven)functie als passend wordt ervaren door de betreffende kerkgemeenschap. Bij een verkoop en herbestemming speelt dit in mindere mate. In alle gevallen dient ook afstemming plaats te vinden met de (directe) omgeving, denk aan: bewoners, ondernemers en andere belanghebbende partijen.

Denken in 'kerkgebouwen als kansen'! De gemeente Katwijk kan integraal kijken of er vanuit het sociaal of cultureel domein ruimtevragen zijn, die wellicht een nieuwe invulling kunnen geven aan kerkgebouwen. Zo kunnen gezondheids- en/of welzijnsfuncties een mooie passende functie zijn voor een kerkgebouw, terwijl de kerk wellicht ook nog op zondag voor de religieuze functie beschikbaar kan blijven. De oorspronkelijke ontmoetingsfunctie van het kerkgebouw keert terug en krijgt een nieuwe invulling.

Uiteraard vergt zo'n soort 'gebouwenschuif' in het sociale domein nadere studie. Soms staat er een (nieuwe) multifunctionele voorziening of andere voorziening, of is dit ook een monumentaal pand. Ook kan deze denkwijze gevoelsmatig voor bewoners een grote stap zijn. Maar zelfs dan is het belangrijk de vraag te stellen of een dorp zonder toegankelijke kerkgebouwen, voor de toekomst van het dorp wenselijk is. Kerkgebouwen, van oudsher centrale ontmoetingsruimten in een dorp, zijn van generatie op generatie doorgegeven. Willen we onderzoeken of en voor welke kerkgebouwen deze lijn in Katwijk wordt doorgezet?

Aanbeveling 2: Onderzoek op provinciaal of regionaal niveau kansen voor kerken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van de provincie of regio.

Ook op provinciaal of regionaal niveau kunnen kansen zijn of ontstaan voor leegkomende kerken. Cultureel toerisme in relatie tot Romeinse opgravingen of wellicht samenwerking met het LUMC (studenten die voor tentamens kunnen studeren in een kerk waar werkplekken zijn bijvoorbeeld) zijn mogelijkheden. Het is goed om bij neven- en herbestemmingen de vijver van mogelijke en kansrijke invullingen zo groot mogelijk te maken.

Opgraving van het Romeinse castellum in Valkenburg, in 1942 door archeoloog A.E. van Giffen. Beeld: Rijksmuseum van Oudheden.

2. Er zijn kerkgebouwen die een hoge cultuurhistorische waarde hebben en niet beschermd zijn.

Door de eeuwen heen hebben kerken/religie een centrale rol gespeeld in de gemeenschap. Ze wijzen ons de weg in wat goed is en wat samenleven is. Het zijn plekken van bezinning waar het geloof gevierd wordt, waar ontmoeting plaatsvindt, waar gesproken en geluisterd wordt. Kerken vormen bakens in een wereld van verandering (RCEmagazine prijsvraag Sublieme schoonheid sublieme duurzaamheid, zomer 2021). Wat gebeurt er als deze bakens verdwijnen?

Aanbeveling 3: Onderzoek of het beschermen van kerkgebouwen en hun interieurs kan bijdragen aan de instandhouding van de gebouwen.

Een monumentale status voor kerkgebouwen geeft sloopbescherming en kan nieuwe geldbronnen aanboren voor de eigenaren voor onderhoud en herbestemming. Het vergt diepgaander cultuurhistorisch onderzoek om te bepalen of en welke, met name naoorlogse Katwijkse, kerkgebouwen bescherming verdienen.

3. Krimpende genootschappen zijn zoekende

Voor krimpende kerkgenootschappen is nadenken over de toekomst vooral een zoekproces, met voor de meeste leden een emotionele lading. Zeker als het einde van de religieuze functie in zicht begint te komen. Immers, zij en hun (groot)ouders en kinderen, zijn veelal in de kerk gedoopt, getrouwd en hebben er afscheid genomen van geliefden.

Krimpende kerkgenootschappen gaan verschillend om met de gestage afname van het aantal dienstbezoekers en activiteiten. Veelal worden geleidelijke veranderingen doorgevoerd. De kerkzaal wordt te groot voor een steeds kleinere groep kerkbezoekers en activiteiten voor de jeugd nemen af. Een steeds kleiner wordend team van vrijwilligers moet meer doen en kan lastig opvolgers vinden. Dit geldt met name voor de bestuursfuncties. Bestuurders voelen de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van een (monumentaal) kerkgebouw steeds zwaarder op de schouders drukken. Voor de instandhouding van de gebouwen is steeds meer behoefte aan specifieke expertise op het gebied van bouwkundige zaken, duurzaamheid en financiën.

De inkomsten uit collectes worden lager en het gebouw wordt minder gebruikt. Bij krimpende kerkgenootschappen ontbreekt soms de energie en creativiteit om te komen tot passende nevenbestemmingen. De verschillende geloofsrichtingen gaan ook anders met krimp om. Veel van de (soms gefuseerde) kerkgenootschappen beseffen wel dat er in de nabije toekomst keuzes gemaakt moeten worden met betrekking tot het afstoten van kerkgebouwen.

Aanbeveling 4: Stimuleer kerkgenootschappen om proactief neven- of herbestemmingsmogelijkheden te onderzoeken en ondersteun deze onderzoeken actief als gemeente

Het is goed om tijdig een onderzoek te starten naar scenario's voor invullingen van (deels) leegkomende kerkgebouwen en bijbehorende financiële onderleggers. Op die manier kan het kerkgebouw zo lang mogelijk worden gebruikt in de functie waarvoor het is gebouwd (dit is altijd de mooiste functie voor een monument). Ook beleven meer mensen van de huidige en toekomstige generaties, bij invulling met een sociaal-maatschappelijke of culturele functie, het kerkgebouw als bijzonder erfgoed. Dit is een verrijking die Katwijk aantrekkelijker maakt om er te wonen of om er op vakantie te zijn. Door proactief deze kansen voor kerkgebouwen te verkennen, voorkom je ook op tijd dat bijvoorbeeld een maatschappelijke voorziening nieuw wordt gebouwd, terwijl de kerk ernaast leeg staat. Eveneens is het onwenselijk dat een kerkgebouw leeg komt te staan en gaat verloederen. Tenslotte kun je, als er tijd genoeg is, alle relevante partijen betrekken en maximaal creativiteit en kansen verkennen. De ervaring leert dat het hele proces om tot een goede herbestemming te komen ongeveer 5 jaar aan voorbereiding vergt.

Kerkbesturen kunnen een subsidie aanvragen om ondersteuning in te schakelen van experts bij het onderzoeken van neven- of herbestemmingsmogelijkheden. In Katwijk hebben reeds een aantal kerken zich hiervoor aangemeld.

4. Hoge energiekosten vragen om verduurzamingsmaatregelen

Door de hoge energiekosten is het verduurzamingsvraagstuk actueler dan ooit. Kerkgebouwen worstelen met hoge stookkosten om de kerkzalen voor vaak een relatief kleine groep leden volledig te verwarmen. Er is een groot momentum om dit probleem versneld aan te pakken.

Met name de jongere kerkgebouwen beschikken over bouwsystemen die veelal makkelijker te isoleren zijn en de installatietechnische basis is veel geschikter voor verduurzaming. Voor oudere monumentale kerkgebouwen blijft het een vraagstuk wanneer welke investeringen in duurzaamheidsmaatregelen gaan renderen. Wanneer de intensiteit van het gebruik achter blijft, zal er geen aanleiding zijn om investeringen te doen voor het verlagen van de stookkosten. Dit is echter een kip-ei probleem. Als het onbetaalbaar is om het gebouw te verwarmen, zal het gebruik ook niet toenemen.

Zonnepanelen op de Open Hof. Beeld: Google Streetview.

Aanbeveling 5: Voer duurzaamheidsscans uit i.c.m. onderzoek naar neven- of herbestemming

Om de cirkelredenering te doorbreken, wel of niet investeren in duurzaamheidsmaatregelen als voorwaarde voor een intensiever gebruik van een kerkgebouw, zullen stappen gezet moeten worden. Inventariserende duurzaamheidsscans kunnen daarin helpen. Op gemeenteniveau zijn geen budgetten beschikbaar om deze scans te laten uitvoeren. Er bestaat wel een subsidie voor her- en nevenbestemmingsonderzoek die jaarlijks bij de RCE aangevraagd kan worden.

Een gezamenlijke kennisbijeenkomst over verduurzaming is tijdens de bijeenkomst met vertegenwoordigers van de kerken en de tempel enthousiast ontvangen. Er gingen spontaan stemmen op om regelmatig een bijeenkomst te organiseren voor kerkrentmeesters en vergelijkbare functionarissen om gezamenlijk over thema's te spreken rondom het in stand houden en inzetten van de kerkgebouwen.

5. Matching van kerkgemeenschappen die zoekend zijn naar passende huisvesting wellicht kansrijk

Verschillende kerkgenootschappen (met en zonder kerkgebouw) in Katwijk zijn op zoek naar passende huisvesting: ofwel omdat het kerkgebouw te groot is, ofwel te klein of omdat het kerkgenootschap een eigen gebouw zoekt. Wellicht kan matching van deze partijen leiden tot meer passend religieus gebruik van de kerkgebouwen.

Aanbeveling 6: Ga met kerkgenootschappen op zoek naar matchingskansen

In Katwijk zijn verschillende genootschappen op zoek naar een passende ruimte. Sommige genootschappen zijn op zoek naar een permanente ruimte, sommigen zijn op zoek naar incidenteel gebruik voor speciale diensten of samenkomsten. Met de inzichten uit de gesprekken met alle kerkgenootschappen, kan de gemeente Katwijk, in overleg met de betrokkenen, kerkgenootschappen koppelen om over matchingskansen te praten. Dit is op bescheiden wijze ook al gebeurd tijdens de eindbijeenkomst voor alle kerkgenootschappen. Voor incidentele vragen kan wellicht iets worden bedacht voor potentiële huurders of andere ruimtezoekenden, zodat duidelijker te zien is wat er qua ruimten beschikbaar is, hoeveel zitplaatsen er zijn, etc. om vraag en aanbod bij elkaar te brengen.

6. Veel kerkgenootschappen zijn ondernemend en hebben kerkgebouwen die geschikt zijn voor sociaal-maatschappelijk gebruik als nevenfunctie, vanwege de aanwezigheid van bijruimten

Het feit dat veel kerkgebouwen al ontworpen en gebouwd zijn als multifunctionele ruimten maakt dat inpassing van sociaal-maatschappelijke functies vaak relatief makkelijk is. Soms is er zelfs sprake van dat kerken zeer aantrekkelijke ruimten ter beschikking hebben en die ook graag open willen stellen, maar dat deze ruimten toch grotendeels leeg staan. Veel kerkgenootschappen willen hun gebouw ‘eigentijdser’ inzetten of zoeken aanvullende inkomstenbronnen door zgn. “nevenbestemmingen”.

Zie aanbevelingen 1,2,4 en 5.

Aanbeveling 7: Stel een contactpersoon voor kerkgenootschappen en collega's aan bij de gemeente Katwijk

Het opstellen van een Kerkvisie is een eerste stap. Nu de kerkenopgave in beeld is en kerkbesturen zich gesteund voelen om noodzakelijke vervolgstappen te zetten, is het belangrijk om binnen de gemeente Katwijk een contactpersoon, tevens structurele aanjager, beschikbaar te hebben. Op dit moment is hiervoor onvoldoende capaciteit beschikbaar. Kerkeigenaren zijn aan zet, maar uit voorliggend onderzoek blijkt dat het bundelen van krachten tussen de gemeente Katwijk en kerkbesturen van bedreigde kerken, de kansen voor deze kerkgebouwen aanzienlijk groter maakt om passende functies te vinden.

7. Onderhoud en intensiveer het goede contact tussen burgerlijke gemeente en kerkgenootschappen om kansen voor bedreigde kerken te vergroten

Tijdens de gesprekken en bijeenkomsten bleek dat korte lijnen tussen kerkeigenaren en de burgerlijke gemeente gewenst zijn. De ervaringen met de onderlinge samenwerking is in het algemeen goed. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het succesvol proactief met elkaar optrekken om de kerkenopgave waar Katwijk de komende jaren voor staat, effectief op te pakken.

Aanbeveling 8: Bepaal een integrale werkwijze binnen de gemeente Katwijk

Uit voorliggend onderzoek blijkt dat veel monumentale en cultuurhistorisch waardevolle kerken bedreigd zijn in het voorbestaan. Oplossingsrichtingen om een duurzaam toekomstperspectief te vinden voor dit waardevolle erfgoed, vragen om samen op te trekken met kerkeigenaren, gemeente, en eventuele andere partijen. Kansen kunnen liggen in ‘domeinoverstijgend denken’ met de verschillende beleidsafdelingen van de burgerlijke gemeente of in combinatie met initiatieven van partijen van buiten de gemeente.

Het is hiervoor wenselijk dat de gemeente Katwijk de contacten met de kerkbesturen goed onderhoudt en op gewenste vragen en acties acteert. Hiervoor is een aanjager onmisbaar (zie aanbeveling 8). Vervolgens is een afwegingskader (hoe om te gaan met het religieus erfgoed vanuit gemeenteperspectief) en afgestemde werkwijze binnen de gemeente Katwijk, tussen de verschillende betrokken afdelingen, voorwaardelijk. Tenslotte is een koppeling van de Kerkenvisie met de omgevingsvisie wenselijk. De ‘contactpersoon of loods kerkgebouwen’ regisseert deze procesketen en zorgt dat het kerkenvraagstuk voldoende bekend is bij relevante gemeentelijke vakgebieden.

“Weet de gemeente Katwijk ons wel te vinden als er een calamiteit is, zoals bijvoorbeeld bij corona of vluchtelingenvraagstukken? Een wat intensiever overleg en wellicht een digitaal platform zou interessant zijn”.

“We hebben een complex uniek gebouw. Je wilt het wel origineel houden. Het zou fijn zijn als er meegedacht kan worden met de verduurzaming”.

Kom in actie!

De Kerkenvisie heeft als belangrijkste inzicht opgeleverd dat veel kerkbesturen aangeven dat hun kerkgemeenschap krimpt en dat de toekomst voor hun kerkgebouwen in meer of mindere mate onzeker is. Ongeveer 50% van het religieuze erfgoed in Katwijk heeft een onzeker toekomstperspectief. In de gevoerde gesprekken en in de kansenverkenning voor kerkgebouwen in Katwijk zijn wel kansrijke zoekrichtingen gedetecteerd. Het kost tijd om deze zoekrichtingen te verkennen en uit te werken.

Er is urgentie om actie te ondernemen voor het te laat is en (steeds meer) religieus erfgoed verloren gaat. Ofwel omdat de kosten niet meer op te brengen zijn door religieuze gemeenschappen en verloedering en op termijn leegstand en/of sloop dreigt. Ofwel omdat voor de hand liggende matches met kerkgemeenschappen die geen eigen gebouw bezitten, maar dat wel zoeken, niet makkelijk tot stand komen. Ofwel omdat het nadenken over een maatschappelijke her- of nevenbestemming en de realisatie hiervan al gauw 5 jaar kost.

Als die tijd niet wordt genomen, dan besluit een kerkgenootschap vaak om een kerkgebouw te koop te zetten. Het risico is dan dat veel kerkgebouwen zogenaamde ‘onomkeerbare herbestemmingen’ ondergaan. Er komt bijvoorbeeld een woonfunctie in. Dat kan voor sommige kerkgebouwen ook wel een geschikte oplossing zijn, maar daarmee verdwijnt de ontmoetingsfunctie die een kerkgebouw van oorsprong heeft. Die behoefte aan elkaar ontmoeten en het genieten van de rijke geschiedenis en bijzondere architectuur van het religieus erfgoed verdient een zorgvuldigere afweging. Toekomstige generaties wordt, als dat niet gebeurt, de kans ontnomen om van deze bijzondere gebouwen gebruik te kunnen maken, net zoals generaties voor hen.

Nu de toekomstverwachtingen van het Katwijks religieus erfgoed in beeld zijn gebracht, biedt dit de kans om proactief te handelen. Uit de gesprekken en uit andere onderzoeken in Nederland blijkt dat zowel leden van kerkgenootschappen als inwoners het liefst zien dat sociaal-maatschappelijke of culturele functies in leegkomende kerkgebouwen worden ondergebracht. In hoofdstuk 9 is uitgewerkt hoe de betrokkenen in dit proces met elkaar in actie kunnen komen na vaststelling van de Kerkenvisie ([Aanbeveling 9](#)).

9. Kerkenvisie in actie!

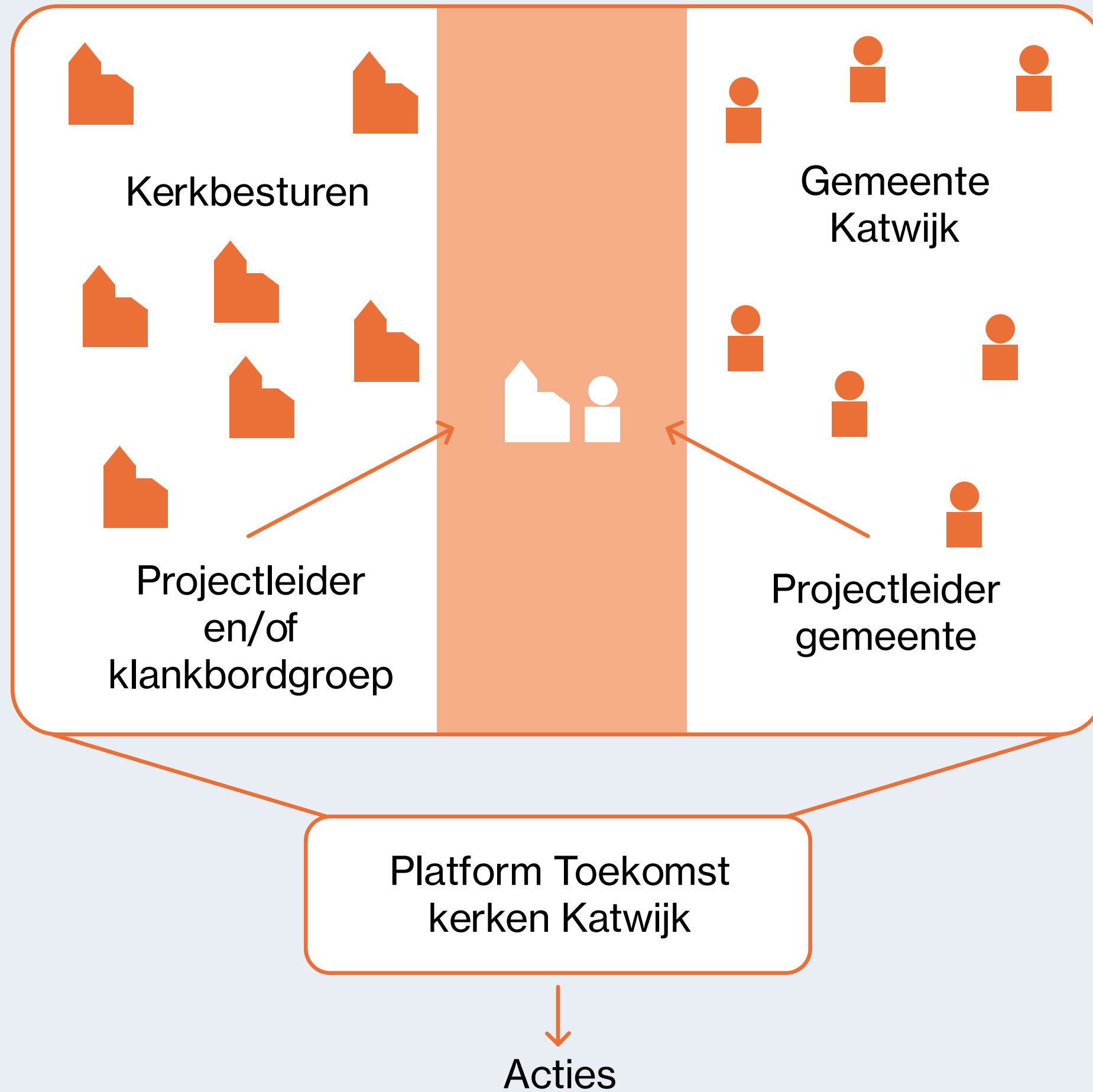
Hoe kom je met elkaar in actie na vaststelling van de Kerkenvisie? Er zijn op basis van de conclusies van het Kerkenvisieonderzoek, aanbevelingen opgenomen. Deze aanbevelingen betreffen zaken die om urgentie op korte termijn vragen of op langere termijn uitgevoerd kunnen worden. Sommige acties zijn al in gang gezet. Zo hebben verscheidene kerkbesturen besloten om een subsidie aan te vragen voor een her- of nevenbestemmings- en verduurzamingsonderzoek en dit onderzoek, bij toekenning van de subsidie, in 2023 te gaan uitvoeren. Hierbij zal het gewenst zijn dat vanuit de gemeente Katwijk wordt meegedacht over bijvoorbeeld mogelijkheden om maatschappelijke voorzieningen te verschuiven en wat er qua procedures nodig en mogelijk is.

Een goede manier kan zijn dat de gemeente Katwijk het oprichten van een projectgroep initieert en faciliteert en alle kerkbesturen uitnodigt die actief over de toekomst van hun kerkgebouw willen nadenken. Tijdens de afsluitende bijeenkomst met de eigenaren van de kerkgebouwen en Universel, bleek hier veel enthousiasme voor te bestaan.

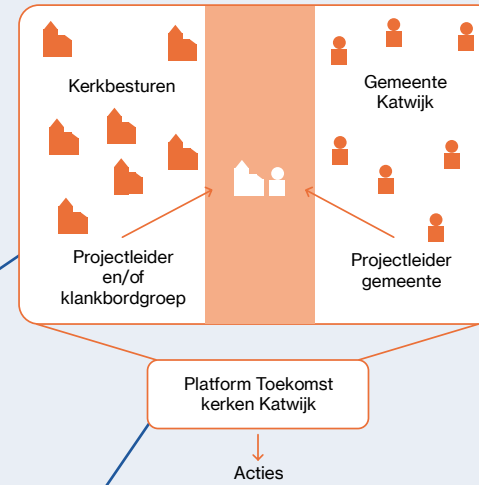
In een gezamenlijke, in eerste instantie tijdelijke, projectgroep “Toekomst kerkgebouwen Katwijk” of “Kerkenvisie in actie” (of een andere nader te bepalen naam) vindt een verkenning plaats naar de meest urgente en kansrijke vervolgprijzen (niet alles kan en hoeft tegelijkertijd), met als uitgangspunt de aanbevelingen uit de Kerkenvisie. De projectgroep voert al acties uit, zoals bijvoorbeeld het organiseren van een gezamenlijke kennisbijeenkomst over verduurzaming van kerkgebouwen. En de projectgroep heeft als taak om een uitvoeringsprogramma op te stellen voor aanbevelingen die meer op de langere termijn spelen en legt dit voor als volgende stap aan het college en de gemeenteraad. Parallel hieraan kunnen kerkeigenaren zelf en de gemeente Katwijk los van elkaar actie ondernemen. In onderstaand overzicht zijn de aanbevolen acties in beeld gebracht.

“Er zijn allerlei vraagstukken en we proberen een visie te ontwikkelen. Cruciaal is dat we anders kerk gaan zijn. In Rijnsburg is een enorme ‘doe-cultuur’. Als er iets moet gebeuren, dan gaan we het regelen. Praten is moeilijker.”

“Vrijwilligerswerk: hoe richt je dat in? Er komt een hoop verantwoordelijkheid bij kijken. Voor veel mensen vormt dit een drempel”.

Aanbevolen acties voor eigenaren van kerkgebouwen en andere gebedshuizen en de gemeente Katwijk in de volgende fase van het Kerkenvisietraject: korte acties kunnen meteen opgepakt worden (bijvoorbeeld een kennisbijeenkomst organiseren over subsidies of verduurzaming). Gezamenlijk stelt de projectgroep een wenselijke langere termijn uitvoeringsagenda op die kansen voor de kerkgebouwen vergroot en deelt deze ambitie met de gemeenteraad na een jaar.

Kerkgenootschappen Katwijk

- Doe mee aan het project Toekomst kerkgebouwen Katwijk (aanbeveling 9)
- Kerkgenootschappen met een kerkgebouw met een onzeker toekomstperspectief: vraag subsidie aan om neven- of herbestemmingsmogelijkheden tijdig te onderzoeken en werk hierin samen met het platform en de gemeente Katwijk (aanbeveling 4) en voer duurzaamheidsscans uit i.c.m. onderzoek naar neven- of herbestemming (aanbeveling 5)
- Ga met kerkgemeenschappen op zoek naar matchingskansen (aanbeveling 6)
- Stap in bij gezamenlijke vervolgprojecten
- Grijp het momentum van de Kerkenvisie (nu is er aandacht van de gemeente Katwijk en andere kerkgenootschappen)
- Gebruik de contacten die zijn opgebouwd, onderling en via de gemeente Katwijk

Platform Toekomst kerkgebouwen Katwijk

- Leer elkaar beter kennen en bespreek uitdagingen samen.
- Doe inspiratie op van elkaar en anderen, ook buiten Katwijk. Organiseer bijvoorbeeld een excursie.
- Bepaal welke projecten het meest kansrijk en urgent zijn om samen op te pakken in groepjes.
- Onderzoek kansen voor kerkgebouwen in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van kernen en of de gemeente Katwijk sociaal-maatschappelijke functies kan onderbrengen in geheel of gedeeltelijk leegkomende kerkgebouwen (met vaste langjarige huur) (aanbeveling 1).
- Onderzoek op provinciaal of regionaal niveau kansen voor kerkgebouwen in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van de provincie of regio (aanbeveling 2).
- Koester de kerkgebouwen en bedenk hoe, anderen, die hier belang bij hebben, te betrekken bij de toekomst van religieus erfgoed: buurtbewoners, ondernemers, historische verenigingen, wijkraden (aanbeveling 3).
- Onderzoek losse ideeën als: hoe kan een makelaarsrol worden vormgegeven om vraag en aanbod te matchen van ruimten?
- Organiseer kennisbijeenkomsten over verduurzamings- en subsidiemogelijkheden.

Gemeente Katwijk

- Stel een contactambtenaar aan bij de gemeente Katwijk als aanspreekpunt voor kerkgenootschappen met en zonder kerkgebouw, de tempel en collega's, die als projectleider fungeert vanuit de gemeente voor het platform Toekomst kerkgebouwen Katwijk (aanbeveling 7)
- Onderzoek een eventuele uitbreiding van de bescherming van de kerkencollectie inclusief interieurs (aanbeveling 3)
- Stimuleer eigenaren van bedreigde kerkgebouwen om proactief neven- of herbestemmingsmogelijkheden te onderzoeken en ondersteun deze onderzoeken actief als gemeente (aanbeveling 4)
- Help kerkgenootschappen door het organiseren van een kennisbijeenkomst over verduurzaming en het vinden van manieren om een verduurzamingsadvies uit te laten voeren (aanbeveling 5)
- Ondersteun matchingskansen tussen kerk en overige acties die uit het overleg komen (aanbeveling 6)
- Onderzoek de mogelijkheid om sociaal-maatschappelijke activiteiten in kerkgenootschappen te subsidiëren als maatschappelijke functie (aanbeveling 7)
- Bepaal een integrale werkwijze met betrekking tot het koesteren van religieus erfgoed binnen de gemeente Katwijk (aanbeveling 8)
- Wees initiërend en inspirerend

Bijlage 1

Kerkenpaspoorten

geen status

XL

1829 m²

in transitie

1

Kerkenpaspoort

Pniëlkerk

Adres	Jaap Bergmanstraat 1, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1968
Bouwtype	Zaalkerk met half vrijstaande toren
Architect	H.T. Zwieters
Bouwstijl	Functionalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Hervormde Gemeente)
Zitplaatsen	750
Gebruik	Religieus

Interieur

In de ruime kerkzaal is de stalen kapconstructie in het zicht gelaten, net als de betonnen constructie van de onderbouw. De wanden zijn verder opgetrokken in schoon metselwerk en de vloer bestaat uit natuurstenen tegels. De lage zijbeuken hebben een plafond van betonnen troggewelven. Tegen de noordwand van de kerkzaal is onder het glas-in-loodraam een houten preekstoel op een betonnen voet. Deze is geplaatst onder een in de betonconstructie geïntegreerde houten trapezovormige klankbord. Aan de zuidzijde van de kerkzaal bevindt zich het orgel op een betonnen balkon met ijzeren balustrade, bereikbaar via een betonnen steektrap met ijzeren trapleuning. In de centrale entree van het complex en in de gangen van de nevenruimtes ligt nog de oorspronkelijke wit-zwarte tegelvloer. Ook hier zijn de wanden overwegend uitgevoerd in schoon metselwerk. De diverse nevenruimtes zijn verder in de loop der tijd (op afwerkingsniveau) op punten gemoderniseerd.

Inventaris

Noemenswaardige interieurelementen zijn de uit de bouwtijd daterende houten banken en de in de kerkzaal nog aanwezige verlichting (lichtkronen en plafondlampen en wandlampen), de preekstoel met klankbord en het hiernaast geplaatste doopvont en een knielbank. Voorts het orgel uit 1973-1974 en een model van een houten bomschuit.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw met nevenruimtes en kosterwoning ligt prominent op de noordwestelijke hoek van de kruising Hoorneslaan-Biltlaan. Het kerkelijk centrum maakt deel uit van de naoorlogse uitbreidingswijk Hoornes ten noorden van de Binnenwatering. De wijk is opgezet volgens de wijkgedachte; in de gedecentraliseerde stad heeft elke wijk een eigen voorzieningencentrum.

Hier vormt het vanwege de bewuste en markante positie aan de kruising van hoofd-wijkontsluitingswegen een belangrijk onderdeel van een cluster met wijkvoorzieningen. De markante gelede bouwmasse met bouwdelen van verschillende hoogte, en in het bijzonder de massa van hoge kerkzaal met een hoog oprijzende rechthoekige klokkenstoel vormt een landmark aan de Hoorneslaan en Biltlaan.

Kerkhistorie

De kerkzaal met nevenruimtes en kosterwoning werd in 1968 gebouwd voor de Hervormde Gemeente Katwijk aan Zee. Deze gemeente is onderdeel van de Protestantse Kerk Nederland (PKN). De Hervormde gemeente bestaat uit in totaal tien wijken die in vijf gebouwen in Katwijk aan Zee ter kerke gaan. De Pniëlkerk is het tweede van drie naoorlogse kerkgebouwen van de Hervormde gemeente en wordt ook tegenwoordig nog als zodanig gebruikt.

Bouwhistorie

Het kerkgebouw heeft sinds de bouw in 1968 geen ingrijpende wijzigingen ondergaan, waardoor het oorspronkelijke concept vrij gaaf behouden is gebleven. Inwendig werden vooral de nevenruimtes hier en daar voorzien van moderne afwerkingen. De nabijgelegen kosterwoning is in de loop der tijd opgehoogd met een extra verdieping.

Toelichting waardering

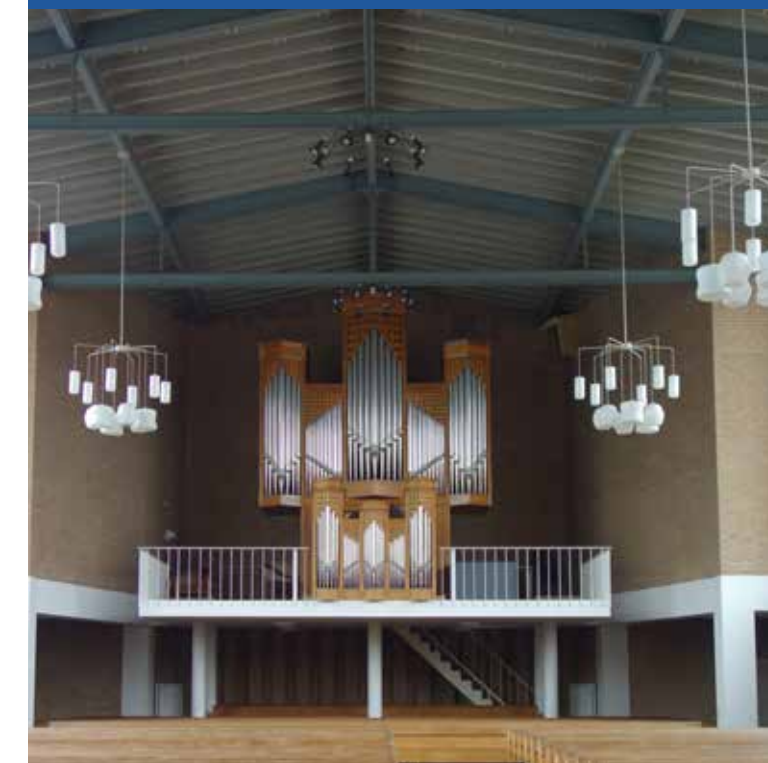
De Pniëlkerk heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de naoorlogse uitbreidingswijk Hoornes. Opgezet volgens de wijkgedachte heeft de Pniëlkerk een beredeneerde stedenbouwkundige inpassing in het centraal gelegen voorzieningencentrum. De situering bij de kruising van wegen, die de belangrijkste ontsluiting van de wijk vormen, benadrukt de toen nog dominante rol van de kerk in de samenleving.

51 De Pniëlkerk met nevenruimten en kosterwoning,

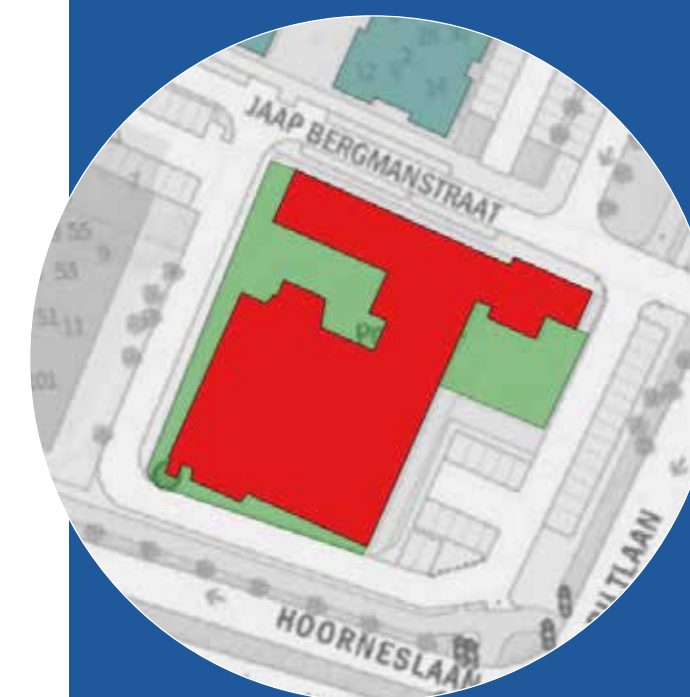
bijengehouden door de binnenhof met pergola, vormen een karakteristiek ensemble. De hoog boven het kerkelijk centrum uittorende kerkzaal en semi-vrijstaande klokkenstoel hebben zijn beeldbepalend. De hoog opgaande klokkenstoel met markante ijzeren bekroning fungeert als landmark in de wijk Hoornes.

De zeer gave Pniëlkerk heeft architectuurhistorische waarde door de hoogwaardige ontwerp kwaliteit die spreekt uit de contrastrijke opbouw van hoge en lage volumes van verschillende grootte en de verfijnde toepassing van lichte baksteen en witgeschilderd beton. De Pniëlkerk is een overtuigend voorbeeld van een kerkelijk centrum met nevenruimten dat kenmerkend is voor Nederlandse Hervormde kerken uit de jaren zestig. Bijzonder is de basilicale opzet met lage zijbeuken en een hoog opgaand schip met lichtbeuk die voor een fraaie contrastwerking in het interieur zorgen. In het symmetrisch opgezette schip vormt de uit het midden geplaatste preekstoel met het vernuftig in de betonconstructie geïntegreerde klankbord en daarboven het venster met het sacrale teken Chi-Rho in gekleurd glas-in-lood een krachtig accent. Het interieur van de kerkzaal is zeer gaaf en heeft het oorspronkelijke bankenplan en kerkenraadsbanken. De Pniëlkerk is van belang voor het oeuvre van de bekende architect H.T. Zwiers, die in dezelfde tijd voor verschillende protestante denominaties vergelijkbare kerkgebouwen ontwierp in Hardenberg, Biddinghuizen en Haarlem. De Pniëlkerk heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee. De ten noorden van de Binnenwatering gelegen uitbreidingswijk Hoornes was ook binnen de Nederlands Hervormde gemeente een nieuwe wijk. De nieuwe kerk in het 'Overjordaanse' is opgezet als kerkelijk centrum waar de woordverkondiging en sacramentsviering worden aangevuld met gemeenschapsontmoeting en gezamenlijk handelen.

Stedenbouwkundig van belang als onderdeel van de naoorlogse uitbreidingswijk Hoornes, vanwege de bewuste en markante positie aan de kruising van hoofd-wijkontsluitingswegen, als onderdeel cluster met wijkvoorzieningen. De markante gelede bouwmasse met bouwdelen van verschillende hoogte, en in het bijzonder de massa van hoge kerkzaal en toren hebben voor de omgeving een hoge beeldbepalende waarde. Toren is landmark aan de Hoorneslaan. Het kerkelijk complex is van architectuurhistorisch belang als markant voorbeeld van moderne naoorlogse kerkbouw, vanwege kenmerkende functionaliteit, typologie, verschijningsvorm en stijlkenmerken (interieur en exterieur), waarbij kerk en toren er uitspringen door de verbijzonderde vormgeving. Tevens van belang als onderdeel van het oeuvre van het bekende bureau Zwiers. Van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw in een grote naoorlogse uitbreiding. Het gebouw is een belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort
1 Pniëlkerk

Kerkenpaspoort

2 Maranathacentrum

geen status

M

494 m²

religieus gebruik

2

Kerkenpaspoort

Maranathacentrum

Adres	Poolster 2, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1986
Bouwtype	Zaalkerk met toren
Architect	T. Meijvogel
Bouwstijl	Functionalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Hervormde Gemeente)
Zitplaatsen	500
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Zaalkerk onder lessenaarsdak met hoog opgaande klokkenstoel en eenlaags nevenruimtes onder plat dak. Binnen dit plat dak zijn twee ruimtes 'ingeschoven' onder lessenaarsdaken (één aan de zuidzijde en één aan de oostzijde). De kerkzaal zelf heeft een rechthoekige plattegrond en is aan de noordzijde in de eenlaags nevenruimtes geschoven. Aan de westzijde van de kerkzaal bevindt zich de klokkenstoel. De gevels van het complex zijn opgetrokken in baksteen. De hoofdentree bevindt zich aan de westzijde van het complex en wordt voorafgegaan door een platte luifel. De gevels worden aan de bovenzijde afgesloten door een rollaag of (boven de vensterstroken) door een breed boeiboord. Door verspringingen in de gevels en door de toepassing van een ander type gevelsteen onder diverse vensters ontstaat een levendig gevelbeeld. De vensters hebben veelal een (vernieuwde) samengestelde indeling en variëren van enkelruits ramen, tot stroken met bovenlichten en gekoppelde invullingen.

De aan twee zijden open klokkenstoel met uurwerk heeft een inzwenkende afsluiting met daarop een windvaan in de vorm van een bomschuit.

Interieur

De kerkzaal bestaat uit een ongedeelde ruimte met aan weerszijden een nevenruimte die bij de gebedsruimte betrokken kan worden. Deze worden door betonnen vierkante kolommen van de hoofdruimte gescheiden. De kerkzaal is voorzien van een iets verhoogd liturgisch centrum aan de zuidzijde en centraal tegen de noordgevel staat het orgel. De wanden van de kerkzaal zijn uitgevoerd in schoon metselwerk en ter plaatse van het liturgisch centrum zijn de wanden gepleisterd. Alle ruimtes in het complex zijn voorzien van een systeemplafond. De meer representatieve nevenruimtes hebben wanden in schoon metselwerk en de algemene ruimtes hebben wanden in een betonbouwsteen. In de kerkzaal ligt een grindvloer en in de hal een tegelvloer.

Inventaris

In de kerkzaal bevindt zich een orgel, in 2005 gebouwd door de firma A. Nijse & Zoon (Oud-Sabbinge). Het werd gemaakt van een front en het pijpwerk van een aantal registers, afkomstig uit het door H. Knipscheer (Amsterdam) in 1874 gebouwde orgel voor de Hervormde kerk van Heino. Voorts staat er in het liturgisch centrum van de kerkzaal een houten preekstoel, doopvont en knielbank, vermoedelijk uit de bouwtijd van de kerk. Tevens is er een model van een houten bomschuit.

Ruimtelijke context

De kerk bevindt zich in de wijk Rijnsoever en staat aan het noordoostelijke eind van de Melkweg, één van de hoofdassen in de wijkstructuur, met diverse winkelvoorzieningen nabij de kerk. Aan de noord- en oostzijde wordt het complex omgeven door openbaar groen en aan de zuidzijde grenst het perceel aan de Hervormde Rehobothschool. Kerk en school liggen hier in de door de wijk meanderende groene zone met watersingel. De kerk met toren en nevenruimtes neemt een markante positie in binnen de wijkstructuur als afsluiting van de hoofdas Melkweg.

Kerkhistorie

De kerk werd gebouwd in 1986 voor de Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Deze is onderdeel van de Protestantse Kerk Nederland (PKN). De Hervormde gemeente bestaat uit in totaal tien wijken die in vijf gebouwen in Katwijk aan Zee ter kerke gaan. Het Maranathacentrum is het jongste gebouw.

Bouwhistorie

De kerk met toren en nevenruimtes werd in de loop der tijd enkel op detailniveau gewijzigd of vernieuwd. In 2005 werd het huidige orgel geplaatst in de kerkzaal en in 2020 zijn de invullingen van de gevelopeningen vernieuwd.

Toelichting waardering

Het Maranathacentrum heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de uitbreidingswijk Rijnsoever-West die in de jaren tachtig is aangelegd volgens het principe van de formele stedenbouw. Het Maranathacentrum is weloverwogen aan het einde van een lange rechte as gesitueerd. De hoog opgaande klokkenstoel staat exact in het midden van de as van de Melkweg waardoor het Maranathacentrum beeldbepalend is. De bijzondere functie van het Maranathacentrum wordt benadrukt door de ligging in de meanderende groene zone waar zich ook een Nederlands Hervormde school en het buurthuis bevinden.

Het in hoofdvorm gave Maranathacentrum heeft architectuurhistorische waarde door de ontwerpqualiteit die zich uit in de dynamische compositie van bouwvolumes, het levendige gevelbeeld en het harmonieuze kleurenpalet. Het Maranathacentrum is een goed voorbeeld van kerkelijke centra uit de jaren tachtig met een flexibele indeling waardoor de mogelijkheid bestaat om nevenruimtes bij de kerkzaal te kunnen betrekken.

Het Maranathacentrum heeft cultuurhistorische waarde als representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee. De noordelijk gelegen uitbreidingswijk Rijnsoever was ook binnen de Nederlands Hervormde gemeente een nieuwe wijk. De nieuwe kerk is opgezet als kerkelijk centrum waar de woordverkondiging en sacramentsviering worden aangevuld met gemeenschapsontmoeing en gezamenlijk handelen.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

gemeentelijk monument

4401 m²

religieus gebruik

3

Kerkenpaspoort

Joannes de Doper

Adres	Kerkstraat 72, Katwijk aan den Rijn
Bouwjaar	1911
Bouwtype	Kruiskerk met toren
Architect	J.H. van Groenendael
Bouwstijl	Neogotiek
Denominatie	Rooms-Katholiek
Zitplaatsen	400
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Bakstenen kruiskerk met een driezijdig gesloten koor en transeptarmen, hoekkapellen en een op het schip aansluitende hoge toren met toegangsportaal en een ingesnoerde naaldspits. De bakstenen gevels van de kerk zijn uitgevoerd met steunberen en spitsboogvensters met glas-inlood ramen. Op de zuidzijde van de kerk sluit een sacristie onder zadeldak aan. Ook aan de zuidzijde van de kerk staat de deels eenlaags en deels tweelaags pastorie, uitgevoerd in neorenaissance trant. Deze pastorie wordt middels een platgedekt tussenlid met de kerk verbonden. De kap (van zowel het kerkgebouw en toren als van de sacristie en pastorie) is gedekt met leien in maasdekking. In verschillende dakvlakken zijn kleine dakkapellen onder schilddakje opgenomen.

Interieur

Het interieur van het kerkgebouw bevat nog diverse afwerkingen uit de bouwtijd, zoals een tegelvloer. Verder valt het contrast tussen

de gepleisterde afwerking van de wanden en de bakstenen bogen en lisenen op. Getand metselwerk accentueert de dagkanten van de vensters. De kerkruimte wordt afgesloten door gewelven die uit gebombeerd metselwerk bestaan en rusten op arduinenkolommen met decoratief gehouwen natuurstenen kapitelen. Het liturgisch centrum aan de zuidzijde van het kerkgebouw is in de jaren 1960 gemoderniseerd naar zijn huidige opzet. In de zijbeuken bevinden zich de door bouwpastoor J.P. Hendriks geschilderde kruiswegstaties, opgenomen in spaarvelden. Boven het toegangsportaal aan de noordzijde is het orgelbalkon waar nog het orgel uit 1923 staat (firma Pels). In het bovenlicht in het tochtportaal herinnert de naam J.H. van Groenendael aan de architect. Aan de zijde van de kerkruimte is hier de naam van bouwpastoor J.P. Hendriks te zien.

Inventaris

Het kerkgebouw beschikt over een rijke inventaris bestaand uit objecten die direct na de bouw van de

kerk en in de decennia daarna verworven zijn voor de inrichting en verfraaiing van de kerk en die nog steeds beeldbepalend zijn. Hiertoe kunnen gerekend worden het doopvont (ca. 1850 en afkomstig uit de kerk van 1846), de beelden van Maria, Jozef en St. Jeroen van Noordwijk (afkomstig uit de kerk van 1846), het houten processiekruis en het hoogaltaar (dat bestaat uit een tombe uit de bouwtijd van de kerk waarop in 1960 een tabernakel met kruisbeeld is geplaatst). Vooraan in het priesterkoor staat het celebratiealtaar uit 1970-1980. In het kerkgebouw is bovendien nog het oorspronkelijke bankenplan aanwezig met houten banken en een neogotische biechtstoel.

Verder bevinden zich in het gebouw diverse andere objecten en meubels (onder andere kandelaars, kelken, cibories, monstransen, diverse beelden, lezenaars, klok in de pastorie, credens in de sacristie, etc.) die tot de waardevolle inventaris gerekend kunnen worden. Boven het tochportaal op het orgelbalkon bevindt zich het voor de kerk gebouwde Pels-orgel uit 1923. Een tweede orgel (1974, afkomstig uit de Moeder Godskerk te Voorschoten) werd in 2019 geplaatst in de noordelijk transeptarm.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw met pastorie ligt aan de westelijke zijde van de Kerkstraat. Aan de noordzijde van de kerk ligt de parochiële begraafplaats uit 1851. Deze begraafplaats werd in 1861 uitgebreid. Even ten zuiden van de kerk werd in 1924 een R.K. lagere school gebouwd. De bakstenen erfafscheiding met ezelsrug en hardstenen details aan de voorzijde van de kerk en pastorie loopt nog door tot voorbij het schoolgebouw. Samen met deze muur en het schoolgebouw vormen de kerk en pastorie een opvallend (katholiek) ensemble.

Kerkhistorie

De huidige kerk van de H. Joannes de Doper (Geboorte) Katwijk aan de Rijn dateert uit 1911 maar de parochiegeschiedenis heeft een middeleeuwse oorsprong. In 1388 werd er een zelfstandige parochie opgericht. Tot die tijd viel Katwijk parochieel onder het nabij gelegen Valkenburg, een parochie die al in de negende eeuw wordt genoemd. De Katwijkse kerk kennen we nu als de grotendeels uit de 15de eeuw daterende NH kerk (PKN) in de kern van het dorp. Deze verving deze de uit de 13de eeuw daterende leprozenkapel. Nadat er in de Franse tijd gelijkberechtiging van godsdienst was gekomen en de katholieken weer de mogelijkheid hadden om nieuwe kerken op te richten, is in Katwijk in 1846 een eigen kerk gebouwd. In 1847 kregen de Katwijkse katholieken de status van een eigen statie. In 1858 is de statie tot de zelfstandige parochie van Joannes de Doper verheven. Tot de parochie behoorden toen Katwijk, Valkenburg en het grootste gedeelte van Rijnsburg. Het waterstaatskerkje uit 1846 aan de Groote Steeg (gesloopt) was de voorganger van de huidige kerk uit 1911 aan de Kerkstraat. Een uit het midden van de 18de eeuw daterend altaar en twee beelden (Maria en Jozef) werden uit de oude kerk overgeplaatst naar de nieuwe kerk aan de Kerkstraat. Tegenwoordig maakt de Joannes de Doper deel uit van fusieparochie Sint-Augustinus. Op 1 januari 2012 ging de parochie daarin op, tezamen met de parochiekernen H. Laurentius/ Moeder Gods (Voorschoten), Sint-Jozef (Wassenaar), de Goede Herder (Wassenaar), Willibrordus (Wassenaar) en Willibrord (Oegstgeest).

Bouwhistorie

De kerk en pastorie werden gebouwd in 1911. In de loop der tijd is het interieur van de kerk op punten gewijzigd. Zo werd in de jaren 1960 het priesterkoor aangepast en gemoderniseerd, passend bij de vernieuwde liturgie.

Ook de invullingen van de kerkvensters werden in die periode vernieuwd. Eerder waren al drie vensters in het priesterkoor voorzien van nieuwe gebrandschilderde ramen en werden ook de invullingen van vijf vensters in de hoekkapellen vernieuwd.

Waardering

De Joannes de Doperkerk heeft een hoge situeringswaarde vanwege de markante en beeldbepalende ligging aan de noordelijke entree van de dorpskom van Katwijk aan den Rijn, aan een kruising van wegen. Kerk en toren vormen een landmark in de wijde omgeving. De kerk met toren vormt samen met de pastorie, sacristie, begraafplaats en terreinafscheiding een markant RK-ensemble en is in deze gave samenhang zeldzaam in Katwijk. Het kerkgebouw is bovendien een vrij gaaf voorbeeld van een grote neogotische kerk uit het begin van de 20ste eeuw en is dan ook van architectuurhistorisch belang. De kerk en de overige elementen van het kerkelijk ensemble, waartoe ook het naastgelegen schoolgebouwtje gerekend mag worden, zijn van cultuurhistorisch belang als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort

3 Joannes de Doper

4 Dorpskerk Katwijk aan den Rijn

rijksmonument
23517

3888 m²

religieus gebruik

4

Kerkenpaspoort

Dorpskerk Katwijk aan den Rijn

Adres	Kerklaan 12, Katwijk aan den Rijn
Bouwjaar	13 ^e eeuw
Bouwtype	Hallenkerk
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Hervormde Gemeente)
Zitplaatsen	600
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

De geheel in baksteen uitgevoerde kerk bestaat uit een schip met drie beuken van gelijke hoogte en een doopkapel (1e helft 16de eeuw) tegen de zuidzijde van de toren. Deze toren tegen de westzijde van de kerk behoort samen met het rechtgesloten hoofdkoor en de westgevel van de middenbeuk tot de oudste delen van de kerk (13de eeuw). Het schip dateert grotendeels uit het midden van de 15e eeuw. Omstreeks 1500 werden het noorderzijkoor en de sacristie gebouwd. De vierkante toren is aan de westzijde voorzien van twee korte steunberen. De galmgaten zijn opgenomen in verdiepte vlakken, die omsloten worden door hoeklisenen en rondboogfriezen. De toren is voorzien van een 8-zijdige met leien beklede spits met een omgang met houten balustrade. De gevels van de kerk zijn verder uitgevoerd met spitboogvensters met eenvoudig glas-in-lood en bakstenen en natuurstenen tracteringen. In het venster is de oostgevel van het koor is ter herinnering aan de restauratie in 1974-1977 een decoratief glas-in-lood raam opgenomen.

De drie beuken worden gedekt door zadeldaken, overwegend voorzien van gesmoorde Oud Hollandse pannen. Het dak van de doopkapel is gedekt met leien. Tegen de zuidgevel van de kerk staat een in de 20ste eeuw vernieuwd bescheiden bakstenen toegangsportaal onder tentdakje.

Interieur

Men betreedt het kerkgebouw via het tochtportaal tegen de zuidgevel. In het interieur is de kerk voorzien van een grotendeels vernieuwde hardstenen vloer (in het koor zijn nog grafstenen zichtbaar). De middenbeuk wordt van de zijbeuken gescheiden door pilaren die overgaan in spitsbogen, en alle wanden zijn witgepleisterd. De drie beuken worden afgesloten door een houten tongewelf boven houten binten met korbeel en stijl. Tegen de westgevel van de middenbeuk is het orgelbalkon, toegankelijk via een trap in de toren. Het liturgisch centrum bevindt zich in de middenbeuk, met het kansel tegen de middelste pilaar.

In het noordelijke deel van het koor is een kapel met het praalgraf van Maria van Reygersberg en haar echtgenoot Willem van Lyere uit 1663, van de hand van de Vlaamse beeldhouwer Rombout Verhulst.

Inventaris

De kerk heeft deels nog een oude inventaris, met als meest noemenswaardige stukken de kansel met klankbord uit 1695, afkomstig uit Oosterleek (geplaatst in 1977), het orgel uit 1765 (orgelbouwer P. Assendelft), een laatgotische lichtkroon in de doopkapel en het hier gesitueerde houten doopvont. Het houten bankenplan is grotendeels vervangen door losse stoelen, enkel in het vierkante koor staan nog enkele houten banken. In de noordwestelijke hoek van het gebouw staat nog een bank (Baronnenbank), gemaakt voor en in opdracht van De Baron van Wassenaer van Catwijck, burggraaf van Leiden en Heer van Katwijk. Deze is ook de schenker van het orgel. In het middenschip hangen vier koperen lichtkronen. Verder zijn er houten psalmborden, een houten gebodenbord (17de eeuw) en twee houten borden (17de eeuw) met Bijbelse teksten.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw staat aan de noordzijde van de oost-west lopende Kerklaan en vormt een belangrijk landmark in historische dorpskern Katwijk aan den Rijn. Aan de noordzijde van de kerk is de begraafplaats. Aan de oostzijde van het kerkgebouw, achter het koor, is het familiegraf van de familie Van Wassenaar van Katwijk. Dit deel van de begraafplaats wordt aan de zijde van de Kerklaan afgesloten door een smeedijzeren spijlenhekwerk op een bakstenen voetmuur met ezelsrug en poort tussen twee bakstenen hekposten die bekroond worden door een gebeeldhouwde leeuw met wapenschild. Op de noordwestelijke hoek van het kerkgebouw wordt de begraafplaats afgesloten door een spijlenhekwerk

tussen bakstenen hekposten met aansluitende tuinmuur.

Terrein en afscheiding

Het kerkgebouw staat aan de noordzijde van de Kerklaan in de historische dorpskern van Katwijk aan den Rijn. Aan de noordzijde van de kerk is de begraafplaats. Aan de oostzijde van het kerkgebouw is het familiegraf van de familie Van Wassenaar van Katwijk. Dit deel van de begraafplaats wordt aan de zijde van de Kerklaan afgesloten door een smeedijzeren spijlenhekwerk op een bakstenen voetmuur met ezelsrug en poort tussen twee bakstenen hekposten. Op de noordwestelijke hoek van het kerkgebouw wordt de begraafplaats afgesloten door een spijlenhekwerk tussen bakstenen hekposten met aansluitende tuinmuur. Aan de zuidzijde van de kerk is een bescheiden strook met groen.

Kerkhistorie

De dorpskerk is een van de oudste kerken in Katwijk. Deze werd in de 13de eeuw als Rooms Katholieke kapel (gewijd aan St. Joannes de Doper) voor de leproserie, een verpleegtehuis voor melaatsen. Tegenwoordig is het gebouw in gebruik als protestantse kerk bij de PKN Hervormde Gemeente Katwijk aan den Rijn.

Bouwhistorie

De toren tegen de westzijde van de kerk behoort samen met het rechtgesloten hoofdkoor en de westgevel van de middenbeuk tot de oudste delen van de kerk en zijn de restanten van een R.K. kapel uit de 13de eeuw (1231). Het schip dateert grotendeels uit het midden van de 15e eeuw. Omstreeks 1500 werden het noorderzijkoor en de sacristie gebouwd. Rond 1500 volgt de bouw van het noorderzijkoor en de sacristie. De doopkapel aan de zuidzijde van de toren dateert uit de eerste helft 16de eeuw. In

de jaren 1920 volgen interne wijzigingen (nieuw bankenplan gericht naar het oosten en bouw van een balkon aan de westzijde, tevens nieuwbouw van het toegangsportaal). In 1974-1977 wordt het kerkgebouw grondig gerestaureerd. De laatste restauratie was in 2007.

Waardering

De driebeukige kerk, in eerste opzet daterend uit de 13de eeuw, met recht gesloten hoofdkoor, een vierkante toren, doopkapel, sacristie en noorderzijkoor is beeldbepalend gesitueerd aan de Kerklaan en vormt een landmark in historische dorpskern Katwijk aan den Rijn. Het object is van architectuur- en bouwhistorisch belang vanwege de ouderdom, kenmerkende typologie, verschijningsvorm en stijlkenmerken en is nog gaaf in hoofdvorm en detaillering. Het gebouw is van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw en als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

geen status

M

327 m²

religieus gebruik

5

Kerkenpaspoort

Open Hof

Adres	Rijnstraat 18, Katwijk aan den Rijn
Bouwjaar	1891
Bouwtype	T-vormige zaalkerk
Architect	Architectenburo Verloop - Van der Meij (kerkelijk centrum)
Bouwstijl	Neoromaans
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Gereformeerde Kerk)
Zitplaatsen	270
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

T-vormige zaalkerk met bakstenen gevels en T-vormig schilddak gedekt met gesmoorde romaanse pannen. Het gebouw is tegenwoordig aan alle zijden, behalve aan de noordzijde, voorzien van jongere eenlaags aanbouwen en uitbreidingen. Het kerkgebouw heeft rondboogvensters, gevuld met glas-in-lood uit 1993-1994. De gevels van de kerk worden afgesloten door een getrappt uitgemetselde band met rollagen en overhoekse muizentand. Even ten noordoosten van het kerkgebouw staat een tweelaags pastorie aan (Rijnstraat 20). Dit herenhuis van het middengangtype dateert eveneens uit 1891. Het pand wordt gedekt door een schilddak en heeft bakstenen lijstgevels. De symmetrisch ingedeelde voorgevel van de pastorie is voorzien van een portiek en vensters met anderhalf steens strek. De invullingen van de gevelopeningen van de pastorie zijn op punten gewijzigd of vernieuwd.

Interieur

De T-vormige kerkzaal is in de loop der tijd sterk gemoderniseerd. Zo is de hele ruimte voorzien van een grijswitte tegelvloer en is er een modern ingericht liturgisch centrum. Het oorspronkelijke plafond, bestaand uit een houten tongewelf met houten delen en ijzeren trekstangen, bleef wel behouden. In de zuidelijke muur van de kerkzaal is een brede doorgang naar de jongere uitbreiding.

Inventaris

Het interieur van de kerk is op diverse punten gemoderniseerd. Wat behouden bleef van de inventaris zijn vijf smeedijzeren lichtkronen en het orgel (1865, echter geplaatst in 1982 en afkomstig uit een kerkgebouw te Lille). Het liturgisch centrum is vernieuwd en voorzien van een moderne inrichting (doopvont en vieringtafel) en het oorspronkelijke bankenplan is niet meer aanwezig.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw staat op een nagenoeg rechthoekig perceel tussen de Rijnstraat in het oosten, de Huetingstraat in het westen, de Nieuwstraat in het noorden en de J. van der Perkstraat in het zuiden. Op de noordoostelijke hoek van het perceel staat de oude pastorie. De hoofdentree van het complex bevindt zich aan de Rijnstraat, in de in 2001 tot stand gekomen uitbreiding van het kerkelijk centrum. Het in 1926 gerealiseerde portaal aan de noordzijde van de kerk is toegankelijk via de Nieuwstraat. Dit portaal sluit aan beide zijden aan op een bakstenen muur. De T-vormige zaalkerk wordt aan de west-, oost-, en zuidzijde ingesloten door jongere aanbouwen en uitbreidingen.

Kerkhistorie

Gebouwd in 1891 als Gereformeerde Kerk met de naam Eben Haëzer: tot hiertoe heeft de Heer ons geholpen. Na de verbouwing in 1972 kreeg het gebouw de naam De Open Hof. Sinds 1 mei 2004 zijn de Nederlands Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Lutherse Kerk samen gegaan in de Protestantse Kerk Nederland (PKN). De Open Hof kerk in Katwijk aan den Rijn maakt deel uit van deze Protestantse Kerk in Nederland.

Bouwhistorie

Het kerkgebouw werd in 1891 gebouwd en is in 1926 uitgebreid met twee transeptarmen. Hiermee kreeg het zijn huidige T-vormige plattegrond. In 1964 wordt de hoofdentree aan de oostzijde van de kerk gewijzigd. In 1972 vindt de bouw van het kerkelijk centrum met kosterwoning aan de zuidzijde van de kerk plaats. De oorspronkelijke entree van de kerk wordt dichtgezet. De vensters van het kerkgebouw worden in 1993-1994 voorzien van hun huidige glas-in-lood beglazing met voorstellingen van De Schepping.

In 2001 wordt het kerkelijk centrum voorzien van een uitbreiding aan de oostzijde van de kerk, met een vernieuwde entree.

Waardering

De kerk heeft als onderdeel van een dicht bebouwd lint langs een oude structuur enige stedenbouwkundige waarde en heeft met name gezien vanaf de Rijnstraat en de Nieuwstraat beeldbepalende waarde. Het kerkgebouw vormt bovendien een goed en historisch ensemble met de naast gelegen pastorie (Rijnstraat 20). Hoewel de kerk inmiddels grotendeels is ingebouwd met jongere aanbouwen, is het gebouw van enig architectuurhistorisch belang vanwege kenmerkende typologie en verschijningsvorm; de oude hoofdvorm is nog duidelijk herkenbaar, ondanks aanbouwen. Het object is van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerk en als representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort
5 Open Hof

Kerkenpaspoort

6 Ontmoetingskerk

geen status

955 m²

religieus gebruik

Kerkenpaspoort

Ontmoetingskerk

Adres	Nieuwe Duinweg 64, Katwijk aan den Rijn
Bouwjaar	1968
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	Architectenbureau Kraan en van Nieuwkoop
Bouwstijl	Functionalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Hervormde Gemeente)
Zitplaatsen	500
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Rechthoekige bakstenen (metselwerk in wildverband) zaalkerk met plat dak en platgedekte lagere aanbouwen. Op het dak van de kerkzaal staat aan de zuidzijde een vierkante houten klokkenstoel. De gevels van de kerkzaal zijn voorzien van een doorlopende in beton gevatte smalle vensterstrook. De entree van het complex is opgenomen in een ondiepe portiek in de zuidgevel van de lagere aanbouw, aan de Nieuwe Duinweg. Deze zuidgevel bevat links van de entree vierkante vensters met enkelruits raam en rechts overwegend smalle lichtsluven. Deze twee venstertypen worden ook in de andere gevels van de laagbouw herhaald.

Interieur

Het interieur van de kerkzaal is eenvoudig in opzet en afwerking. De vloer bestaat uit grindbeton platen en de wanden zijn uitgevoerd in schoon metselwerk. Boven de doorlopende vensterstrook, gevat in beton, is decoratief metselwerk zichtbaar.

Het daglicht komt binnen via de bovenlichten in eerder genoemde horizontale vensterstrook, maar ook via daklichten langs de randen van het plafond van de kerkzaal. Binnen deze randen is het plafond afgewerkt met houten delen. De lagere uitgebouwde ruimte van de kerkzaal wordt door vierkante betonnen kolommen van de hoofdruimte gescheiden en hebben een (met twee treden) verhoogde vloer. In de oorspronkelijke opzet bevond zich op deze verhoging het liturgisch centrum.

In de laagbouw aan de noord-, noordoost- en westzijde van de kerk bevinden zich nevenruimtes zoals de consistorie, een grote gemeenschapsruimte en diverse kleinere zaaltjes. De centrale hal achter de entree en gemeenschapsruimte zijn recent voorzien van een moderne afwerking.

Inventaris

Het huidige liturgisch centrum bevindt zich aan de oostzijde van de kerkzaal, met preekstoel onder een nieuw klankbord, orgel, avondmaalstafel, doopvont en knielbank. Het oorspronkelijke bankenplan met houten banken is niet meer aanwezig.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw is markant gesitueerd in de groene rand van grotendeels naoorlogse woonwijk en maakt hier deel uit van de zuidoostelijke naoorlogse dorpsuitbreiding van Katwijk aan Zee. Ten noorden van het kerkgebouw met nevenruimtes staat aan de Zeeweg een vrijstaande pastorie/beheerderswoning.

Kerkhistorie

De Ontmoetingskerk vervangt een houten noodkerk (een oude Zuiderzeebarak) die in 1954 in Katwijk werd geplaatst. Deze werd in 1966 door een windhoos vernield. De nieuwe kerk werd in 1968 op dezelfde plaats gebouwd. Het kerkgebouw is gebouwd voor de Hervormde Gemeente Katwijk aan den Rijn en is ook nu nog als Hervormde Kerk in gebruik.

Bouwhistorie

Het kerkgebouw met nevenruimtes uit 1968 is in 2008 voorzien van een uitbreiding met nevenruimtes op noordoostelijke hoek van het kerkgebouw, uitgevoerd conform de oorspronkelijke vormgeving en materialisering van het gebouw. In volge een 2021 modernisering van de interieurafwerking van de centrale hal en enkele nevenruimtes.

Waardering

De Ontmoetingskerk heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de randbebouwing van de naoorlogse uitbreidingswijk Koestal die vanaf de late jaren vijftig werd aangelegd. Groene bufferzones tussen woningbouw en doorgaande wegen, in dit geval de Provincialeweg, waren de geëigende plek voor bebouwing met een bijzondere bestemming zoals schoolgebouwen en eind jaren zestig ook steeds vaker kerkgebouwen. De Ontmoetingskerk en de nabijgelegen vrijstaande pastorie aan de Zeestraat vormen een evenwichtig ensemble.

De Ontmoetingskerk heeft architectuurhistorische waarde door het vooruitstrevende ontwerp waarbij de traditionele typologie van een kerk met schip en klokkentoren geheel is verlaten. De Ontmoetingskerk is kenmerkend voor een nieuwe tendens in de Nederlands kerkbouw, namelijk de multifunctionele gebruikskerk opgebouwd uit doosvormige volumes met slechts een kleine vierkante klokkenstoel als bescheiden baken. Door de licht gekleurde afwerkingen en de gedoseerde lichtinval via de rondom lopende bovenlichten, de daklichten langs de rand van het plafond en de lichtsleuven in het (voormalige) liturgisch centrum heerst een serene sfeer in de kerkzaal. De ontwerpers van de Ontmoetingskerk, het Oegstgeestse architectenbureau A.T. Kraan jr. en P. van Nieuwkoop, realiseerden eerder de Goede Herder (1948) in Valkenburg, de Maranathakerk (1954) in Rijnsburg en, tegelijk met de Ontmoetingskerk, de Immanuelkerk (1968) in Rijnsburg. De Ontmoetingskerk is door haar typologie het meest vooruitstrevende kerkontwerp binnen het oeuvre van het bureau.

De Ontmoetingskerk heeft cultuurhistorische waarde als representant van het rijke religieuze verleden van Katwijk aan den Rijn. Het terughoudend vormgegeven kerkgebouw met bescheiden baken op een enigszins onopvallende locatie is representatief voor kerkgebouwen uit de late jaren zestig, een tijd waarin de dominante rol van de kerk in de samenleving niet meer vanzelfsprekend was.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

geen status

M

280 m²

religieus gebruik

Kerkenpaspoort

De Fontein

Adres	Willem de Zwijgerlaan 1a, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1948, herbouw in 2008-2009
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	L.H.H. van der Kloot Meijburg
Bouwtijl	Traditionalisme
Denominatie	Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)
Zitplaatsen	200-250
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Bakstenen zaalkerk onder zadeldak (met rode pannendeckking) met nevenruimtes. Samen met de nevenruimtes heeft het kerkgebouw een T-vormige plattegrond. Op de nok van de kerkzaal staat een houten dakruiter met een met zink beklede spits. De consistorie met berging aan de zuidzijde van de kerkzaal en een deel van de jongere aanbouw aan de noordzijde van de kerkzaal is eveneens gedekt door een zadeldak, waardoor deze samen met de hoofdkap op de kerkzaal een kruis vormen. In de oostgevel van de kerkzaal is een uitgebouwde nis onder zadeldak (in de oorspronkelijke opzet het toegangsportaal) met smalle vensters met glas-in-lood. De gevels van het gebouw zijn opgetrokken in baksteen (klezoorverband), boven een donkerder trasraam. De vensters bevatten meerruits ramen die ter plaatse van de kerkzaal en consistorie zijn voorzien van glas-in-lood (hergebruikt uit de oude kerk). De gevels worden afgesloten door een houten bakgoot. De hoofdingang bevindt zich aan de zuidzijde in de in 1990 gerealiseerde uitbreiding.

Interieur

Het interieur en de afwerkingen van het gebouw, inclusief dat van de kerkzaal zijn tijdens de verbouwing/vernieuwing in 2008-2009 vrijwel geheel nieuw uitgevoerd. De kerkzaal is voorzien van een tegelvloer, witgepleisterde wanden en een met houten delen betimmerd plafond. Het liturgisch centrum bevindt zich de nis in de oostelijke kopgevel van de kerkzaal (in de oorspronkelijke opzet was het liturgisch centrum aan de westzijde van de kerkzaal uitgevoerd). Aan de westelijke zijde van de kerkzaal werd een nieuw balkon gerealiseerd waarop het nieuwe elektronische orgel werd geïnstalleerd. Vanaf dit balkon is ook de ruime bovenzaal bereikbaar. Aan de zuidzijde van de kerkzaal en rechts van de formele entree is de consistorie (eveneens met vernieuwd interieur). Vanuit de ruime hal aan de westzijde van de kerkzaal is de keuken en de gemeenschapszaal aan de noord(west) zijde bereikbaar.

Inventaris

De inventaris van het kerkgebouw werd tijdens de verbouwing en vergroting in 2008-2009 grotendeels vernieuwd. De in de kerkzaal aanwezige houten kerkbanken zijn afkomstig van een kerk buiten Katwijk. Het in de kerkzaal aanwezige model van een bomschuit is geschonken bij de heropening in 2009. De kansel uit de oude kerk is aangepast en herplaatst. Links van de kansel staat een bijpassende doopvont. Tegen de westelijk wand hangen twee houten psalmborden. De kerkzaal wordt verlicht door moderne lichtkronen.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw in de bebouwde kom van Katwijk aan Zee, op een hoekperceel in de rand van het groengebied langs Nieuwe Duinweg, oorspronkelijk grenzend aan duingebied voor de grootschalige naoorlogse dorpsuitbreiding van Katwijk aan Zee. Het terrein wordt aan de straatzijdes van de openbare weg gescheiden door een laag bakstenen muurtje.

Kerkhistorie

Na de Vrijmaking in 1944 ontwierp architect L.H.H. van der Kloot Meijburg een nieuw kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) (GKv). Deze werd in 1948 gebouwd aan de Willem de Zwijgerlaan. Na de vorming van de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK) in 1969 is er veel onenigheid geweest omtrent de eigendomsrechten van het kerkgebouw. Lange tijd heeft men samen de kerk moeten gebruiken. Eind jaren 2010 nam het aantal leden van de NGK snel af. Het gezamenlijk gebruik eindigde op zondag 4 september 2011, toen de Nederlands Gereformeerde Kerken er de laatste kerkdienst hield. Het kerkgebouw draagt tegenwoordig de naam 'De Fontein' (sinds 2009) en wordt gebruikt door de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt.

Bouwhistorie

De oorspronkelijke kerk werd gebouwd in 1948 naar een ontwerp van architect L.H.H. van der Kloot. Dit gebouw omvatte een kerkzaal met consistorie, bergplaats, garderobe en hal met toilet. In 1990 werd dit gebouw uitgebreid met een aanbouw aan de west- en noordzijde. De uitbreiding omvatte een ruime entree met hal en toiletten en een gemeenschapszaal met keuken. Het oorspronkelijke kerkgebouw is in 2008-2009 (in het exterieur en interieur) sterk vernieuwd en vergroot (met een capaciteit van 30 procent) in een vergelijkbare traditionalistische trant.

Waardering

Het kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt heeft architectuurhistorische waarde door zijn karakteristieke verschijning die kenmerkend zou worden voor de kerken van de vrijgemaakte kerkelijke gemeente. Deze in traditionalistische stijl ontworpen kleine, lage kerkgebouwen hebben gewoonlijk een kloek zadeldak en een dakruiter als klokkenstoel. Het kerkgebouw in Katwijk aan Zee is een van de eerste voorbeelden van dit type. Architect L. H.H. van der Kloot-Meijburg (zoon van de bekende architect Herman van der Kloot-Meijburg) had zich gespecialiseerd als restauratiearchitect, in het bijzonder van kerkgebouwen. Hoewel het kerkgebouw ingrijpend is uitgebreid en vernieuwd, is de herinnering aan het eerste kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in Katwijk aan Zee en Katwijk aan den Rijn nog steeds tastbaar. Het kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk.

In de regio was een opvallend grote concentratie van kerkgangers die zich van de Gereformeerde Kerken hadden afgesplitst tot Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Het kerkgebouw in Katwijk aan Zee is een zeldzaam vroege wederopbouwkerk aangezien in het prille begin van de wederopbouw prioriteit werd gegeven aan het herstel van de economie en de woningbouw. De eerste kerkgebouwen voor de nieuwe kerkgemeente werden in 1946 gebouwd in de provincie Groningen, waar zich ook veel leden van de Gereformeerde Kerken hadden afgesplitst, in het kielzog gevolgd door Katwijk. Het kerkgebouw is van belang geweest voor de emancipatie van de nieuwe kerkgemeente.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort
7 De Fontein

Kerkenpaspoort
8 Lichtuskerk

geen status

L

710 m²

+

religieus gebruik

8

Kerkenpaspoort

Ichtuskerk

Adres	Nachtegaallaan 7, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1964
Bouwtype	Zaalkerk met klokkenstoel
Architect	D. Verloop en S. van der Mey
Bouwstijl	Functionalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Hervormde Gemeente)
Zitplaatsen	600
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Bakstenen zaalkerk van een bijzonder bouwtype met twee lessenaarsdaken van ongelijke hoogte gedekt met gesmoorde pannen; het hogere bouwdeel heeft een lichtbeuk en een fors expressief bakstenen (aan twee zijden open) torenaccent met luidklok en inzwenkende afsluiting met Ichthus symbool. Even ten zuiden van de kerk staat een tweelaags bakstenen predikantswoning onder zadeldak. De nevenruimtes zijn ondergebracht in het lagere bouwdeel en aan de oostzijde van de kerkzaal is een consistorie-ruimte. De hoofdentree met luifel aan de noordzijde van het kerkcomplex is toegankelijk via een betonnen trap. De veelal forse vensterpartijen bevatten gekoppelde enkelruits ramen. In de zijgevels van het hoge deel van de kerkzaal zit een forse vensterpartij met een verticale betonnen geleiding.

Interieur

De kerkzaal loopt af in oostelijke richting. De wanden zijn witgepleisterd en hebben een zaagtand-vormig verloop. Dit geldt ook voor het plafond. Tegen de achterwand van de kerkzaal (oost) bevindt zich gelijkvloers het liturgisch centrum met een houten preekstoel met trap op een betonnen voet. Links van deze preekstoel staat de doopvont met het Ichthussymbool op het deksel. De zaal is gevuld met eenvoudige houten banken uit de bouwtijd. Deze zijn ook aanwezig op het balkon aan de westzijde van de kerkzaal. Dit balkon is toegankelijk via een trap in de centrale hal. Het orgel is ondergebracht in het skelet van de klokkentoren, op de noordoostelijke hoek van het balkon. Boven dit orgel is de toren open gelaten en is een betonnen als een Andreaskruis vormgegeven constructief element zichtbaar. De centrale hal en kerkzaal hebben een grijze natuurstenen tegelvloer en in de gang van het laagste niveau van het complex ligt een keramische tegelvloer (beige-grijs met zwarte accenten).

Inventaris

Noemenswaardige interieurelementen in de verder sober ingerichte kerkzaal zijn de houten banken en kerkenraadsbanken uit de bouwtijd, het orgel, de preekstoel, de doopvont en een knielstoel. Bij het orgel staat een model van een houten bomschuit.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw met nevenruimtes en de (voormalige) predikantswoning liggen enigszins verzonken in een geaccidenteerd terrein in de duinrand. De kerk ligt hier markant in de zuidelijke wijkrand van de naoorlogse uitbreiding van Katwijk dat overgaat in het duingebied. Door opvallende vorm en toren een vormt het een markant landmark in de wijk.

Kerkhistorie

De kerk werd gebouwd als Nederlands Hervormde Kerk aan de rand van de naoorlogse uitbreidingswijk van Katwijk. Het kerkcomplex is ook tegenwoordig nog als zodanig in gebruik. De kerk aan de Nachtegaallaan is de eerste van drie naoorlogse kerkgebouwen van de Hervormde Gemeente van Katwijk.

Bouwhistorie

Het kerkcomplex heeft sinds de bouw in 1964 slechts enkele bescheiden en ondergeschikte wijzigingen en vernieuwingen ondergaan. Daardoor bleef het oorspronkelijke concept goed behouden.

Waardering

De Ichthuskerk heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de randbebouwing van de naoorlogse uitbreiding van Katwijk aan Zee. De kerk en de nabijgelegen vrijstaande predikantswoning vormen een overtuigend ensemble dat goed is ingepast in de randbebouwing. De fraaie ligging in de overgangszone tussen de woonwijk en het

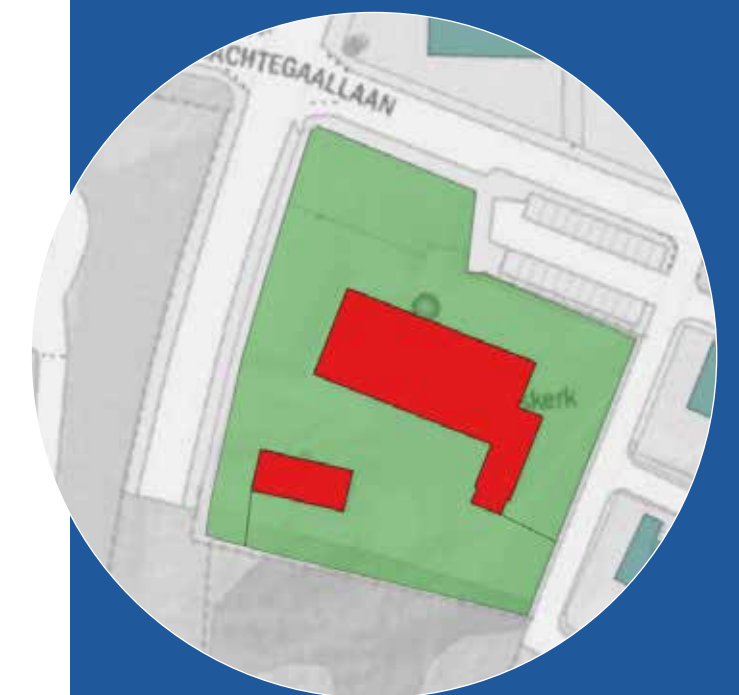
duingebied versterken de situationele waarde van het ensemble. De doordachte verkaveling benut het geaccidenteerde terrein ten volle waardoor de Ichthuskerk een duidelijk zichtbare ligging heeft. De op het duin gelegen trap naar het kerkportaal versterkt de verheven functie van het kerkgebouw. Het van verre zichtbare markante silhouet van de verspringende lessenaardaken en de hoog oprijzende, open klokkenstoel dragen bij aan de beeldbepalende kwaliteit van de Ichthuskerk.

De zeer gave Ichthuskerk heeft architectuurhistorische waarde door de hoogwaardige ontwerpqualität die spreekt uit de opvallende hoofdvorm met de verspringende lessenaardaken en de oprijzende klokkenstoel en de contrastrijke detaillering van gesloten metselwerk en grote vensters. In het ontwerp is de invloed zichtbaar van Scandinavische functionaristen die de toepassing van baksteen en schuin aflopende daken niet schuwden. Het interieur van de kerkzaal heeft door de hellende vloer en de golvende wanden en plafond een sterk perspectivische werking die de aandacht naar het liturgisch centrum trekt. Het liturgisch meubilair, kerkenraadsbanken en bankenplan vormen een gaaf en fraai interieurensemble. Het Ichthus-symbool is een leitmotiv: als bekroning van de klokkenstoel en als handvat van het deksel op de doopvont. De Ichthuskerk is representatief voor het oeuvre van het Katwijkse architectenbureau D. Verloop en S. van der Mey dat ook de ontwerpen maakte voor de Petrakerk (1959) en de Immanuëlkerk (1968) in Rijnsburg. Een aantal architectonische elementen in de Ichthuskerk keert terug in het ontwerp voor de Immanuelkerk. De Ichthuskerk heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee.

Door de gelijkenis met woningarchitectuur is de Ichthuskerk een representatief voorbeeld van een kerkgebouw dat in de naoorlogse periode steeds meer werd beschouwd als het huis van het volk Gods en een dienende in plaats van een heersende rol in de samenleving kreeg.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

geen status

XL

1922 m²

religieus gebruik

Kerkenpaspoort

Triumfatorkerk

Adres	Piet Heinlaan 7-9, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1964
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	T. Bier & A. Verschoor
Bouwstijl	Functionalisme
Denominatie	Hersteld Hervormde Kerk
Zitplaatsen	1000
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Rechthoekige kerkzaal met plat dak, deels bakstenen gevels, deels gevels met grote vensterpartijen tussen betonnen stijlen; aan zuidzijde sluit een slanke betonnen klokkenpijler aan. De kerkzaal is ingeschoven in een lager U-vormig volume, eveneens met plat dak (consistorie en overige nevenruimtes). In de oostgevel een imposant glas-in-loodraam (ontwerp T. Hendriksen) en in de zuidgevel is aan weerszijden van de betonnen klokkenpijler een smalle hoge vensterpartij met glas-in-lood zichtbaar. Door licht kleurverschil in het metselwerk in de gevels is de in 2013-2014 gerealiseerde uitbreiding van het kerkgebouw te onderscheiden van het oorspronkelijke bouwvolume van de kerkzaal. De hoofdentree bevindt zich in de noordgevel en is verbijzonderd met een betonnen luifel. Bij de uitbreiding aan deze zijde is gebruik gemaakt van de in het oorspronkelijke ontwerp van het kerkgebouw aanwezige betonnen pergola.

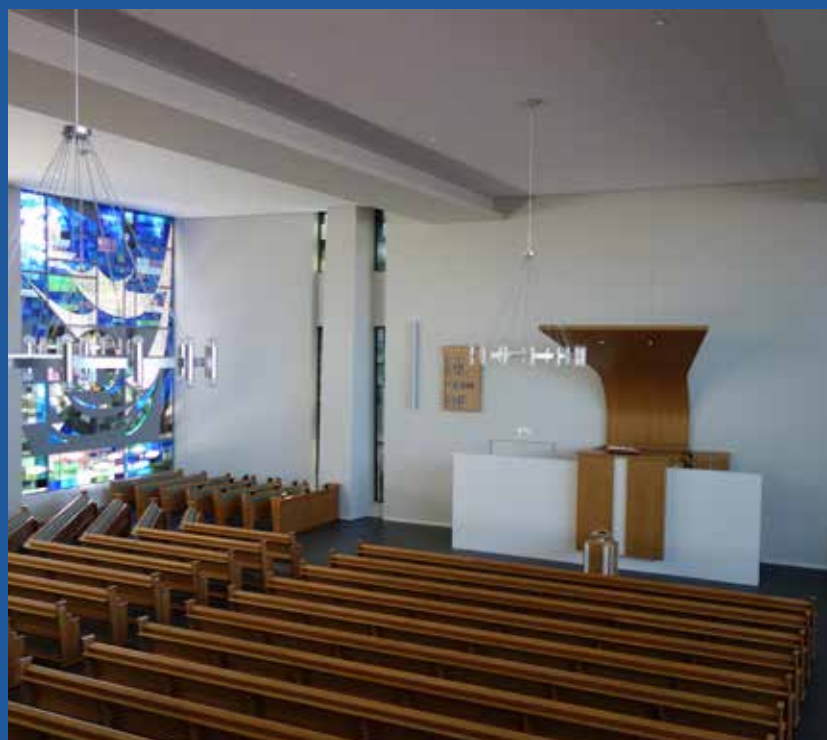
De entrees in deze noordgevel zijn bereikbaar via trappen, waartussen bakstenen plantenbakken zijn opgenomen.

Interieur

De in 2013 vergrootte kerkzaal heeft een geheel moderne afwerking met gepleisterde wanden, antraciet tegelvloer en witte plafondelementen. In de gebedsruimte werd een nieuw bankenplan gerealiseerd met houten banken, gericht naar een nieuw ingericht liturgisch centrum aan de zuidzijde van de kerkzaal. Hier werd een nieuwe kansel met klankbord gerealiseerd. Daarvoor staat de doopvont. Aan de noordzijde van de kerkzaal werd een nieuw orgelbalkon uitgevoerd, waarop het orgel werd herplaatst.

Inventaris

Tijdens de verbouwing in 2013-2014 is de gehele inventaris en afwerking van het interieur van de kerk eveneens vernieuwd, met uitzondering van het orgel (Verschuieren, 1965) dat herplaatst werd.

De kerkzaal bevat onder andere nieuwe houten banken, een nieuwe kansel met klankbord en een nieuwe doopvont. In de kerkzaal hangen grote moderne lichtkronen.

Ruimtelijke context

De kerk is vrijstaand en bevindt zich in de voorzieningszone tussen Zeeweg en de uitbreidingswijk Het Witte Hek. Door zijn forse omvang en opvallende hoofdvorm met betonnen klokkenpijler vormt het gebouw een beeldbepalend element aan de Zeeweg en Piet Heinlaan.

Kerkhistorie

Het kerkgebouw is in 1964 opgericht door de Gereformeerde Kerk, als tweede kerkgebouw in het overwegend Hervormde Katwijk aan Zee. Vanwege teruglopend kerkbezoek verkocht de Gereformeerde Kerk in 2011 aan de Hersteld Hervormde Gemeente. Een gereformeerde afscheidsdienst vond plaats op 28 april 2013. Na een grondige verbouwing en uitbreiding namen de Hersteld Hervormden het gebouw in september 2015 in gebruik.

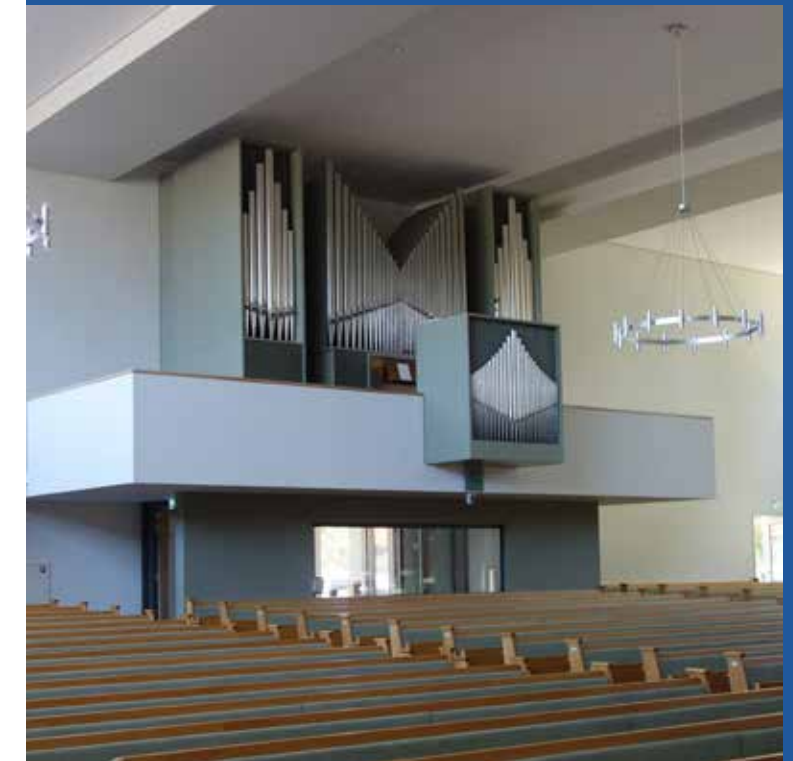
Bouwhistorie

De kerk werd in 1964 gebouwd in opdracht van de Gereformeerde Kerk in Katwijk. Het gebouw bood plaats aan 700 kerkgangers. Na de verkoop in 2011 werd het kerkgebouw in 2013-2014 voorzien van een aanzienlijke uitbreiding en gedeeltelijke vernieuwing. Daarbij werd de kerkzaal vergoot en werd een forse lagere en plat gedekte uitbreiding gerealiseerd waarin de diverse nemenruimtes zijn ondergebracht. Ook het interieur van de kerkzaal werd gemoderniseerd. Het grote glas-in-lood raam in de oostgevel en de twee smalle glas-in-loodramen in de zuidgevel zijn in 2021 gevat in isolerende beglazing.

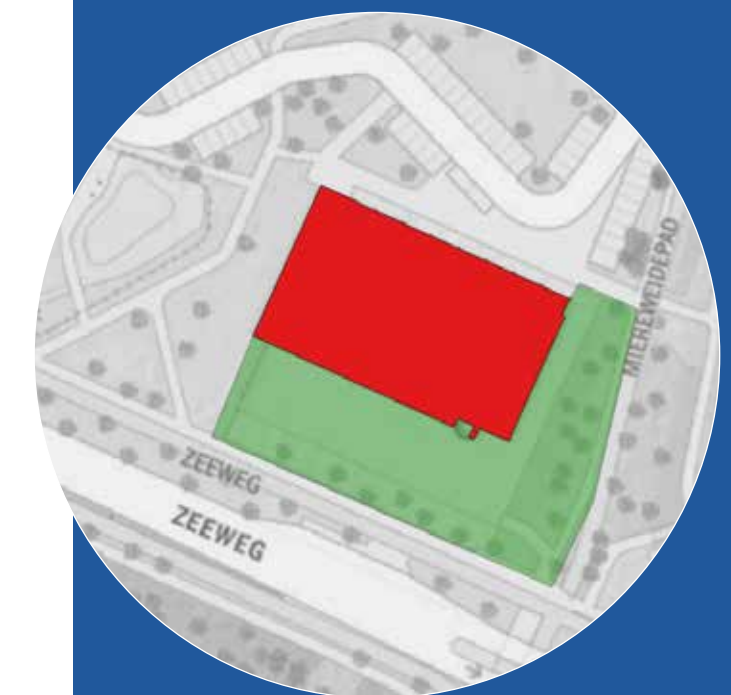
Waardering

De Triumfatorkerk heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de verdichting aan weerszijden van de Zeeweg die zich in de loop van de jaren zestig voltrok. De zichtbare situering aan de historische verbindingroute tussen Katwijk aan den Rijn en Katwijk aan Zee - en daarmee een van de belangrijkste routes waaraan ook het raadhuis staat - benadrukt de dominante rol die de kerk begin jaren zestig nog in de samenleving had. Door de vrijstaande ligging in het groen heeft de Triumfatorkerk beeldbepalende waarde en fungeert de hoge witte klokkenpijler als landmark. Ondanks de uitbreiding en de ingrijpende wijziging in het interieur heeft de Triumfatorkerk architectuurhistorische waarde door de nog steeds zichtbare hoge ontwerp kwaliteit die blijkt uit de contrastrijke opbouw van hoge en lage volumes van verschillende grootte en de even contrastrijke toepassing van geelbruine baksteen en witgeschilderde betonnen elementen. In de oorspronkelijke opzet was de Triumfatorkerk een goed voorbeeld van een kerkgebouw met nevenruimten geschikt rond een binnenhof en voorzien van een pergola; de rangschikking van deze elementen vormen een gradueel verloop van de wereldlijke ruimte naar de sacrale ruimte. (De kenmerkende typologie is in de huidige situatie niet meer als zodanig herkenbaar.) In het sterk gewijzigde interieur zijn twee oorspronkelijke en bijzondere elementen behouden: de in de kerkzaal geschoven klokkenpijler die de staander van het Latijnse kruis in de aandachtswand is en het glas-in-loodraam met betonelementen dat de wonderbare visvangst verbeeldt. De wonderbare visvangst refereert niet alleen aan het evangelie volgens Lucas, maar ook aan de traditionele visvaart in Katwijk aan Zee. De Triumfatorkerk heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee.

De Triumfatorkerk is de tweede Gereformeerde Kerk die in Katwijk aan Zee is gebouwd. Door de zichtbare ligging aan een van de belangrijkste routes in Katwijk en de vrijmoedige vormgeving spreekt een toegenomen zelfbewustheid van een sterk gegroeide denominatie.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort

9 Triumfatorkerk

10 Kerkenpaspoort Vredeskerk

gemeentelijk monument

1483 m²

religieus gebruik

10

Kerkenpaspoort

Vredeskerk

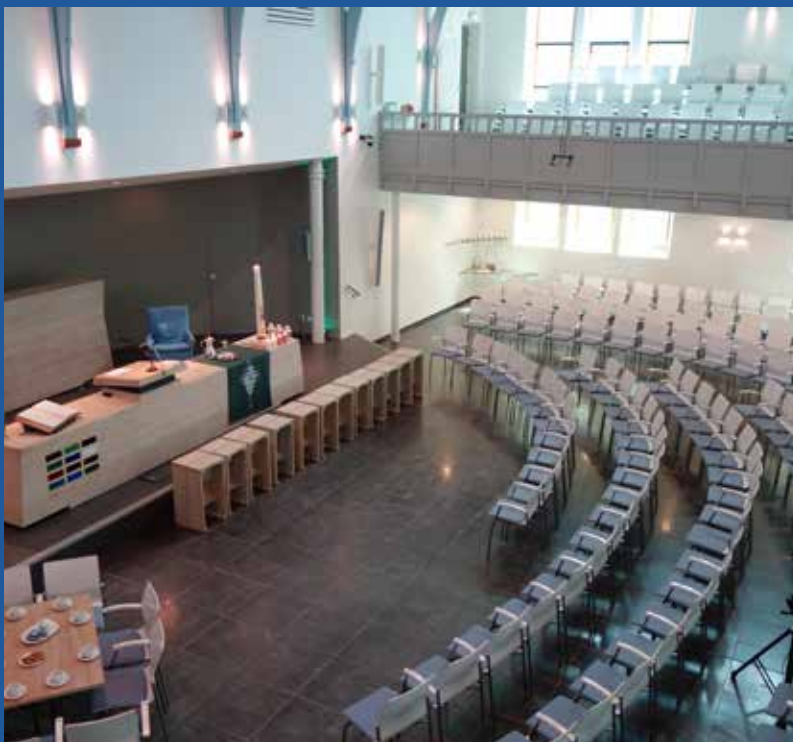
Adres	Baljuwplein 1, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1905
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	H.J. Jesse
Bouwstijl	Overgangsarchitectuur, rationalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Gereformeerde Kerk)
Zitplaatsen	500
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

De kerk heeft een T-vormige plattegrond. De gevels zijn opgetrokken in baksteen onder een samengestelde kap met wolfeinden, gedekt met rode Tuiles du Nord. De gevels zijn voorzien van sterk versneden steunberen en smalle rondboogvensters met glas-in-lood in een diagonaal patroon. Tegen de oost- en noordzijde van de kerk bevinden zich moderne aanbouwen (2012). De bakstenen plint van de gevels wordt afgesloten door een band in groene geglazuurde bakstenen. Deze groene stenen zijn ook toegepast in de getrapte lekdorpels onder de vensters en als afdekking van de verjonging in de steunberen. De formele toegang is nu opgenomen in de nieuwbouw aan de noordzijde van het kerkgebouw. In de aan de Voorstraat gelegen voorgevel van de nieuwbouw is een kopie (2012) van het glas-in-lood venster van de Triumfatorkerk opgenomen.

Interieur

De kerkruimte is een T-vormige ongedeelde ruimte. De kapconstructie wordt gedragen door gebogen houten spanten die van stalen trekstaven zijn voorzien. Tussen de spanten is het plafond afgewerkt met moderne witte beplating. De wanden zijn witgepleisterd en op de vloer ligt een moderne antraciet grijze tegelvloer. Het oorspronkelijke bankenplan is niet meer aanwezig. Het geheel vernieuwde liturgisch centrum bevindt zich op een podium en deels in een nieuw gerealiseerde nis aan de oostzijde van de kerkzaal. De kerkzaal is aan de noordzijde via een grote opening in de wand toegankelijk vanuit de in 2012 gerealiseerde nieuwbouw. Aan deze noordzijde van de kerkzaal bevindt zich ook het orgelbalkon. De overige twee balkons aan de zuid- en westzijde zijn tijdens de verbouwing in 2012 nieuw aangebracht. In de in 2012 tot stand gekomen nieuwbouw aan de noord- en oostzijde van de kerk zijn diverse nevenruimtes ondergebracht.

Inventaris

In de kerk is een uit 1765 daterend Bätz orgel aanwezig, afkomstig uit de Doopsgezinde kerk te Utrecht. Verder is de kerkzaal geheel nieuw ingericht in 2012 (inclusief de inrichting van het liturgisch centrum). Een model van een Katwijkse bomschuit is aanwezig in de consistorie-ruimte in de in 2012 gerealiseerde nieuwbouw.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw ligt midden in de oude dorpskern van Katwijk aan Zee, op een perceel dat aan de noordzijde grenst aan de Voorstraat en aan de zuidzijde aan de Baljuwstraat en het Baljuwplein. Met name gezien vanuit het zuiden (Baljuwplein en Baljuwstraat) heeft het gebouw een belangrijke beeldwaarde. De kerkzaal is aan de noord- en oostzijde voorzien van jongere uitbreidingen (2012).

Kerkhistorie

De Gereformeerde Kerk in Katwijk vergaderde aanvankelijk op kleine bestaande locaties, zoals schuren. In 1856 werd aan de Baljuwstraat een huis gekocht dat ingericht werd als pastorie. In de tuin van deze pastorie werd een kerk gebouwd. Dit kerkgebouw werd in 1905 vervangen door de huidige kerk. Het gebouw kreeg in 1964 de naam Vredeskerk. Na het afstoten van de tweede Gereformeerde Kerk (de Triumfatorkerk, in 2011 verkocht aan de Hersteld Hervormden) is de Vredeskerk nog het enige kerkgebouw van de Gereformeerde Kerk in Katwijk aan Zee.

Bouwhistorie

De kerk werd gebouwd in 1905 naar ontwerp van architect H.J. Jesse. Het gebouw verving een oudere kerk aan de Baljuwstraat. In 1931 werd het vergaderlokaal "Irene" toegevoegd. Een modernisering van het kerkgebouw volgde in 1955. Sinds 1964 draagt de kerk de naam Vredeskerk.

De kerk is in 1980 gerestaureerd. In 2012 wordt de nu aanwezige nieuwbouw aan de noord- en oostzijde van de kerk gerealiseerd. Hierin worden diverse nevenruimtes ondergebracht, zoals de consistorie en gemeenschapszaal met keuken. Ook de inrichting en afwerking van de kerkzaal wordt tijdens deze verbouwing gemoderniseerd en gewijzigd.

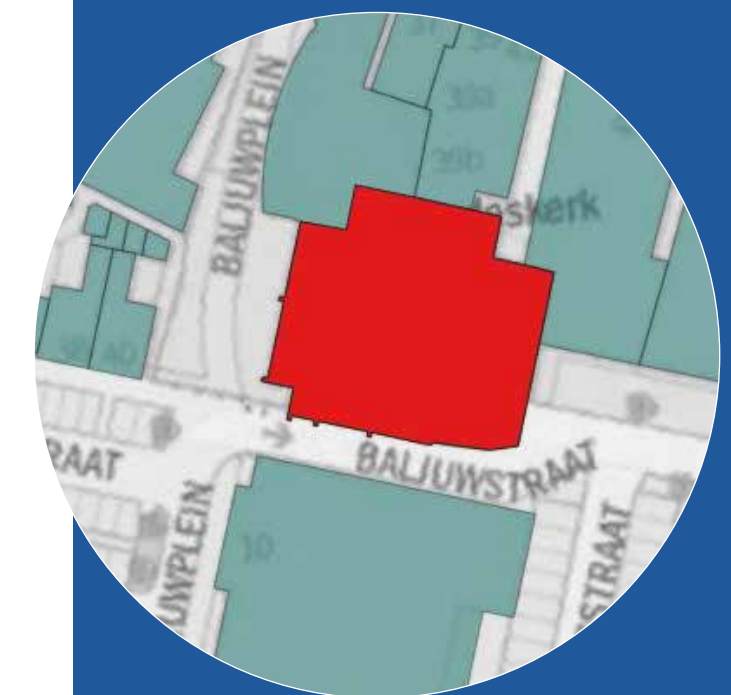
Waardering

Door zijn markante en opvallend gedetailleerde bouwmassa heeft het kerkgebouw een belangrijke beeldbepalende waarde in de kern van Katwijk, vooral gezien vanaf het Baljuwplein. De kerk is van architectuurhistorisch belang vanwege kenmerkende typologie, verschijningsvorm en stijlkenmerken; in het exterieur gaaf in hoofdvorm, detaillering licht gewijzigd. Inwendig werd het gebouw op diverse punten gewijzigd, het waardevolle Bätz orgel bleef echter behouden. De kerk is van belang voor oeuvre van bekende architect H.J. Jesse.

Van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw en als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

- bebouwing behorend tot kerk
- tuin

rijksmonument
23539

1178 m²

religieus gebruik

11

Kerkenpaspoort

Nieuwe Kerk

Adres	Voorstraat 79, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1887
Bouwtype	Kruiskerk met toren
Architect	H.J. Jesse
Bouwstijl	Neorenaissance
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Hervormde Gemeente)
Zitplaatsen	1600-1800
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Kruisvormige zaalkerk in neorenaissancetrant. De gevels zijn opgetrokken in baksteen met toepassing van natuurstenen accenten, onder andere bij de puntgevels op de eindfaçades, de portalen, speklagen en de geblokte hoekpilasters. Er is een ingebouwde toren aan de noordzijde met op de hoeken natuurstenen obelissen waartussen een natuurstenen balustrade is uitgevoerd. De toren wordt bekroond door een stenen achtkant met ingezwenkte spits en topkoepeltje met windhaan. Het afgeplatte schilddak is gedekt met leien in maasdekking. De gevels zijn voorzien van forse rondboogvensters met natuurstenen traceringen waar glas-in-lood in is opgenomen, veelal voorzien van beschermende voorzetbeglazing. De dagkanten van de vensters zijn uitgevoerd in oranje verblendsteen. In de zuidgevel zijn blindvensters aangebracht. Het centrale toegangsportaal is opgenomen in de voet van de toren en halverwege de toren is een natuurstenen balkon uitgevoerd. Daarboven bevindt zich een fors roosvenster.

Interieur

Het witgepleisterd interieur heeft een indrukwekkende ziende houten bekapping met korbelen. De vloer van de gebedsruimte is afgewerkt met zwarte en beige keramische tegels en in het tochtportaal achter de hoofdentree zijn de wanden voorzien van een blauwe tegellambrisering. De voornamenevenruimtes hebben een relatief rijke afwerking met bijvoorbeeld een houten lambrisering en lijstwerk rond de toegangen en plafonds. Het plafond van de consistorie bestaat uit een houten cassettenplafond en het plafond van de doopkamer/vergaderkamer is voorzien van een decoratief concaaf cirkelvormig element. De afwerking van deze doopkamer dateert uit 1937 en was een geschenk van de gemeente op 12 januari dat jaar in herdenking aan de inwijding van de kerk op 12 januari 1887. Een plaquette boven de marmeren schouw met terracotta beeldengroep herinnert aan deze schenking.

Inventaris

Verder bevindt zich in de kerk een integraal bewaarde inventaris in neorenaissance trant, zoals de houten herenbanken, houten psalmborden, een houten preekstoel met klankbord en omtuining, gestoelten, banken en smeedijzeren lichtkronen, wandkandelaars en doopvont. De rijk geornamenteerde orgelkas werd in 1822 door J.D. Nolting vervaardigd voor de Broederkerk te Nijmegen. Deze is in 1887 naar Katwijk overgeplaatst en hier in gewijzigde vorm behouden gebleven. Het hierin aanwezige orgel dateert uit 1981-1983.

Ruimtelijke context

De kerk ligt in de historische kern van Katwijk aan Zee op een zeer markante hoeklocatie aan de splitsing van de Voorstraat en de Zuidstraat. Het perceel ligt als het ware ingeklemd tussen beide straten. De oostzijde van het perceel is ingericht als plantsoen. Even ten westen van het kerkgebouw staat het voormalige diaconiegebouw (Voorstraat 77c, ca.1890) en aan de zuidzijde van de Zuidstraat (Zuidstraat 101) is de voormalige kosterij gesitueerd.

Kerkhistorie

De Nieuwe Kerk werd in 1887 gebouwd voor de Hervormde Gemeente van Katwijk aan Zee, omdat de Oude Kerk (of Andreaskerk) aan de Boulevard te klein werd. Deze gemeente is onderdeel van de Protestantse Kerk Nederland (PKN). De Hervormde gemeente bestaat uit in totaal tien wijken die in vijf gebouwen in Katwijk aan Zee te kerke gaan.

Bouwhistorie

Het kerkgebouw werd gebouwd in 1887 en heeft in de loop der tijd enkel bescheiden wijzigingen of vernieuwingen ondergaan, waardoor het oorspronkelijke karakter goed behouden is gebleven.

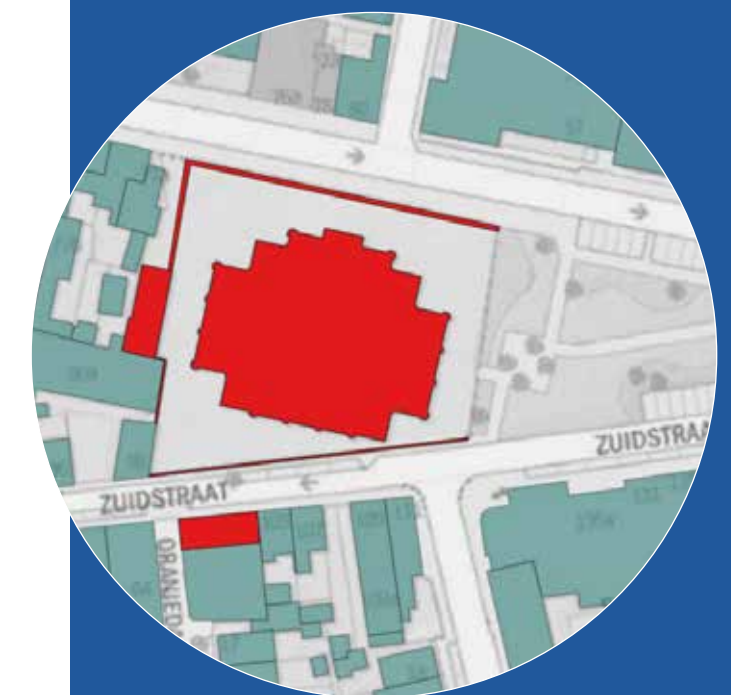
Zo kreeg de doopkamer/vergaderruimte in 1937 zijn huidige inrichting en afwerking en werd het huidige orgel in 1983 geplaatst in de oude orgelkas. De meeste vensters zijn in de loop der tijd voorzien van voorzetbeglazing.

Waardering

Beeldbepalende situering in de historische dorpskern van Katwijk, op zeer markante hoeklocatie aan splitsing Voorstraat-Zuidstraat waar het gebouw met zijn toren een belangrijk landmark vormt. De kerk is van architectuurhistorisch belang vanwege kenmerkende typologie, verschijningsvorm en stijkenmerken; gaaf in hoofdvorm en detaillering. Het is in het interieur en exterieur een goed en gaaf voorbeeld van neorenaissance Protestantse kerkbouw uit het laatste kwart van de 19de eeuw. Het gebouw is van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw en als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio. Als één van de weinige nog bewaarde monumentale Hervormde kerken uit de periode 1850 - 1900 heeft het kerkgebouw zeldzaamheidswaarde. Tevens van belang als onderdeel van het oeuvre van architect H.J. Jesse.

 bebouwing behorend tot kerk
 tuin

Kerkenpaspoort
11 Nieuwe Kerk

12 Gereformeerde Gemeente in Nederland

geen status

S

249 m²

religieus gebruik

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Gemeente in Nederland

Adres	Louwestraat 16, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1966
Bouwtype	zaalkerk
Architect	J. Splinter
Bouwstijl	Functionalisme
Denominatie	Gereformeerde Gemeenten in Nederland
Zitplaatsen	300
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Eenvoudige rechthoekige tweelaags zaalkerk met plat dak en bakstenen gevels. De gevels van de kerkzaal zijn iets hoger opgetrokken dan het feitelijke plat dak. De voorgevel bevat links uit het midden een ondiepe portiek met lateibalk en dubbele houten deuren. In de oostelijke wand van de portiek is een gevelsteen opgenomen met de tekst "op 8 januari 1966 werd deze steen geplaatst door ouderling P.A. Jongeneel". Rechts boven de portiek zit een smal venster van staand formaat, bovenin opengewerkt. Het gebouw sluit aan de westzijde aan op oudere woonhuisbebouwing. Aan de oostzijde is een smalle steeg. De zijgevel grenzend aan deze steeg is aan de bovenzijde voorzien van een lichtbeuk. De kerkzaal wordt verder van daglicht voorzien via vijf lichtkoepels in het plat dak. De westelijke zijgevel van de kerkzaal is geheel blind uitgevoerd, net als de achtergevel. Deze bevat links een uitgemetselde schoorsteen en rechts bovenin een rechthoekige uitsparing.

Interieur

Via de entree in de voorgevel betreedt men de hal met tegelvloer waarin ook de trap naar de bovengelegen galerij is opgenomen. Een eenvoudige wand met twee doorgangen scheidt de hal van de kerkzaal. De rechthoekige kerkzaal heeft grotendeels wanden in schoon metselwerk; alleen de oostelijke zijwand is boven een plint in schoon metselwerk wit gepleisterd en een rechthoekig veld rechts naast de kansel is beige gepleisterd. Het plafond is voorzien van een afwerking met houten latten en de zaal heeft een licht aflopende houten vloer. Het liturgisch centrum bevindt zich tegen de zuidelijke wand van de kerkzaal. In deze wand is tevens de doorgang naar de in 1977 vergrootte en gemoderniseerde consistorie ruimte.

Inventaris

In de kerkzaal staat een houten kansel met klankbord waarboven het orgel is aangebracht. Verder is er een houten doopvont, herenbank, lessenaar en het oorspronkelijke houten bankenplan. Rechts van de kansel hangt een houten psalmbord.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouwtje ligt in de oude dorpskern van Katwijk aan Zee. Het maakt deel uit van de zuidelijke gevelwand van de Louwestraat. De bebouwing aan deze straat bestaat uit kleinschalige traditionele woonhuisbebouwing, waarvan een belangrijk deel tot de historische dorpsbebouwing behoort. Door de bescheiden opzet en omvang past het functionalistisch vormgegeven kerkgebouw toch goed tussen deze bebouwing.

Kerkhistorie

De gemeente van Katwijk is geïnstitueerd op 9 januari 1932. Daarvoor was de gemeente een afdeling van Leiden. Door de landelijke verwikkelingen vond er een scheuring plaats in 1953. Ouderling P.A. Jongeneel was van 1933 tot 1973 ouderling in Katwijk, en speelde een voorname rol bij het ontstaan van de nieuwe Gereformeerde Gemeente in Nederland. Tot 1966 kerkte de gemeente in een klein zaaltje in Katwijk. Op 28 april 1966 werd een nieuw eigen kerkgebouw aan de Louwestraat in gebruik genomen. Daar wordt ook nu nog steeds gekerkt door de gemeente.

Bouwhistorie

Het kerkgebouw is gebouwd in 1966 naar ontwerp van architect J. Splinter uit Leiden. De bescheiden consistorie ruimte achter de kerkzaal wordt in 1977 vergroot. Om deze ruimte ook van een afzonderlijke toegang te voorzien wordt een klein halletje uitgevoerd aan de oostzijde van de kerk.

Het bescheiden kerkgebouw heeft verder geen ingrijpende wijzigingen ondergaan.

Waardering

Het kerkgebouw voor de Gereformeerde Gemeenten in Nederland heeft stedenbouwkundige waarde door de vakkundige inpassing in de gevelwand van een smalle dorpsstraat met kleinschalige bebouwing uit zowel de vooroorlogse als naoorlogse periode. Het kerkgebouw van de kerkelijke gemeente, die tot de bevindelijk gereformeerden wordt gerekend, staat midden in het oude vissersdorp.

Het zeer gave kerkgebouw heeft architectuurhistorische waarde door de bescheiden vormgeving die kenmerkend is voor vroege kerkgebouwen van de bevindelijk gereformeerden. Deze kerkgebouwen zijn vrij klein, maar wel herkenbaar als een gebouw met een bijzondere functie (pas tegen het einde van de twintigste eeuw begon de Gereformeerde Gemeenten in Nederland met het bouwen van zogenoemde refodomes). Het kerkgebouw is van het type dooskerk. Door de kleine schaal is het kerkinterieur intiem. De sacraliteit wordt versterkt door de directe daglichttoetreding via de bovenlichten in de oostgevel. De plafondbekleding met houten schroten en het klankbord boven de preekstoel verraden de speciale aandacht voor de akoestiek in deze kleine kerkzaal wat kenmerkend is voor kerkzalen van de bevindelijk gereformeerden waar de nadruk sterk op de woorddienst ligt. De preekstoel met klankbord, lezenaar, doopvont en herenbank voor de ouderlingen vormen een liturgisch ensemble. De kerkbanken zijn uit hetzelfde hout gesneden als het liturgisch meubilair. Het zeer gave interieur is in grote samenhang ontworpen.

De kerk voor de Gereformeerde Gemeenten in Nederland heeft cultuurhistorische waarde als representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee. Aangezien de Gereformeerde Gemeenten in Nederland na een scheuring in de Gereformeerde Gemeenten in 1953 is ontstaan, behoort dit kerkgebouw tot de eerste generatie kerkgebouwen van deze kerkelijke gemeente.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

rijksmonument
23535 (kerk)
23536 (toren)

L 845 m²

† religieus gebruik

13

Kerkenpaspoort

Oude Kerk

Adres	Boulevard 109, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	15e eeuw
Bouwtype	Kruiskerk met aangebouwde klokkentoren
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotiek
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (Hervormde Gemeente)
Zitplaatsen	1200
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

De tweebeukige kruiskerk met wit geschilderde bakstenen gevels met steunberen en spitsboogvensters. Aan de westzijde van de kerk een vierkante slanke bakstenen toren met overhoekse steunberen, klokkengeleding en 8-zijdige koepel met windhaan. In de voet van de toren bevindt zich de hoofdentree van de kerk. Het kerkgebouw is voorzien zadeldaken gedekt met gesmoorde Oud Hollandse pannen. Aan de oostzijde van de kerk is een driezijdige koorafsluiting onder schilddak met aan weerszijden nevenruimtes onder aankappend lessenaarsdak. De vensters zijn veelal gevuld met glas-in-lood, met onder andere in de koorafsluiting gebrandschilderde afbeeldingen (het Boek Ezra, vissers met schip en Het Boek Nehemia).

Interieur

De kerk heeft een tweebeukig schip met natuurstenen kolommen tussen beide beuken, een dwarsschip en een ziende houten kap.

De wanden zijn witgepleisterd en op enkele plaatsen nog voorzien van een plint met Delfts blauwe tegeltjes. Ter plaatse van het koor is een vloer van houten delen. De rest van de kerkruimte heeft rondom de banken een vloer met hardstenen tegels. Hoofdentree met kruisgewelf en gevolgd door een houten tochtportaal bevindt zich aan de westzijde van de kerk. Aan deze zijde is ook het houten balkon met orgel. In de nevenruimte aan weerszijden van het koor een consistoriekamer en een doopkamer, beide met bakstenen kruisgewelf, voorafgegaan door een tochtportaal met houten balkenplafond.

Inventaris

In de kerk is een houten bankenplan aanwezig, houten herenbanken, communiehekwerk en een houten preekstoel met kuip en klankbord (vermoedelijk daterend uit de periode 1923-1925). Verder gezang- en tekstborden, en koperen lichtkronen, waarvan de oudste (met kaarsen) zich bevindt achter de preekstoel.

Zoals in nagenoeg alle kerken in Katwijk is ook in deze kerk een model van een houten bomschuit aanwezig. In zowel de doopkamer als in de consistorie zijn nu uit de periode 1923-1925 daterende interieurafwerkingen aanwezig, zoals vaste kast en zitbank (consistorie) en een schouw.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw ligt markant aan de Boulevard van Katwijk en kijkt aan de westzijde uit over het strand van Katwijk. Hier markeert het de ligging van de historische kern van het vissersdorp. In de oorspronkelijke opzet stond de kerk midden in het centrum van het dorp. Sinds de Allerheiligenvloed in 1570, waarbij de huizen ten westen van de kerk wegspoelden, staat het gebouw aan de kust en dus pal aan zee. Na de Tweede Wereldoorlog is de kerk onderdeel geworden van het wederopbouwplan voor het centrum- en boulevardgebied van Katwijk. Het terrein rond de kerk wordt begrensd door een lage bakstenen muur met ezelsrug. Aan de zuidzijde van het terrein ligt een in de naoorlogse periode gerealiseerd hofje (Andreashof).

Kerkhistorie

De kerk is gebouwd omstreeks 1460 als katholieke kerk, toen Katwijk aan Zee een zelfstandige parochie werd en was gewijd aan St. Andreas (patroonheilige van de vissers). Sinds de reformatie functioneert het gebouw als een protestantse kerk. Ook nu is de kerk nog in gebruik bij de PKN Hervormde Gemeente Katwijk aan Zee.

Bouwhistorie

De Andreaskerk is omstreeks 1460 gebouwd, op het moment dat Katwijk aan Zee een zelfstandige parochie werd. De oorspronkelijk 3-beukige kerk is in 1571 rond het beleg van Leiden grotendeels verwoest.

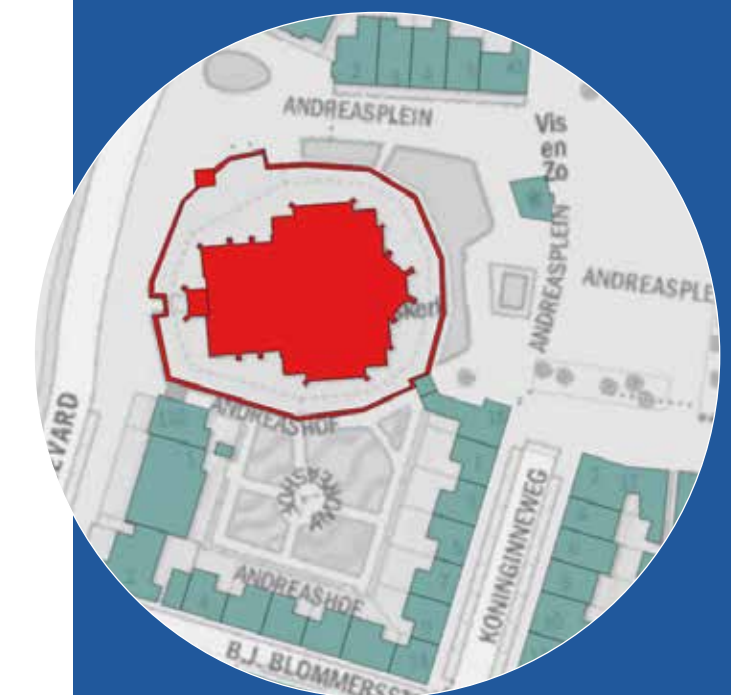
Op 5 april en 24 juni 1571 wordt de kerk geplunderd door de Watergeuzen. Kort daarna is het gebouw tijdens het beleg van Leiden deels verwoest. In de periode 1580-1590 wordt de zuidelijke helft schip hersteld. Omstreeks 1700 is de toren herbouwd. Kort daarna, in 1709 is het gebouw verbouwd tot een 2-beukige kerk met de bouw van de noordelijke helft van het schip. In 1837 wordt de huidige 8-zijdige koepel aangebracht op de toren, nadat de oude torenspits een jaar eerder door een storm was vernield. Na ingebruikname van de Nieuwe Kerk in 1887 wordt de kerk in 1890 verkocht aan de rederij Katwijk die het gebouw in gebruik neemt als rederijschuur. Rond 1921 wordt het kerkgebouw weer teruggekocht en in de periode 1923-1925 wordt herstel en herbouw van het dwarsschip en koor met nevenruimtes uitgevoerd. Kerk en toren worden in 1952-1953 hersteld en in 2014-2015 vindt nog een restauratie plaats.

Waardering

De tweebeukige kruiskerk met toren vormt een sterk beeldbepalend en historisch element aan de Boulevard. Het kerkgebouw markeert hier de ligging van de historische kern van het vissersdorp in het na de Tweede Wereldoorlog volgens wederopbouwplan herstelde centrum- en boulevardgebied in Katwijk. Er is sprake van een hoge stedenbouwkundige waarde en ensemblewaarde met de omringende structuur (kerkhofmuur, Andreashofje). De kerk is van architectuur- en bouwhistorisch belang vanwege de kenmerkende typologie, de verschijningsvorm met witgeschilderde bakstenen gevels met spitsboogvensters en constructie, en is nog gaaf in hoofdvorm en detaillering. Het object is bovendien van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw en als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort
13 Oude Kerk

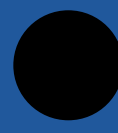

gemeentelijk monument

17294 m²

religieus gebruik

14

Kerkenpaspoort

Universeel Murad Hassil

Adres	Zuidduinseweg 7, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1970
Bouwtype	Tempel
Architect	Ir. S.J. van Embden
Bouwstijl	Functionalisme met oriëntaalse invloeden
Denominatie	Universeel soefisme
Zitplaatsen	max. 120
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Gebouw met vierkante onderbouw en een gesloten vierkante plat gedekte centrale zaal, bekroond door goudkleurige ui-vormige koepel (polyester). Het vierkant staat voor kracht en stabiliteit, de ronde licht doorlatende koepel symboliseert het geestelijke aspect van ons bestaan. Het is exemplarisch voor de soefhouding: stevig geworteld in het leven, met beide benen op de grond, evenwichtig en ontvankelijk voor het licht van boven. De tempel is opgetrokken in sobere betonnen B2-bouwstenen, die later (1989) aan de buitenkant zijn voorzien van een isolerende, geel afgewerkte laag. Op de westgevel is het soefi-embleem aangebracht: een gevleugeld hart. Rondom het hoog gesloten centrale bouwvolume waarin de zaal (13 x 13 meter) is opgenomen, is een ring met lagere bebouwing aangebracht van verschillende breedte en hoogte. Daglicht komt in zeer beperkte mate binnen door bescheiden openingen gevuld met glazen bouwstenen. Onder de westelijke laagbouw is een souterrain. De laagbouw wordt aan de zuidzijde onderbroken

voor een patio en aan de noordzijde voor een gang die is gevormd door het overkappen van een oorspronkelijke patio. De entree bevindt zich in de zuidgevel en bevat een pui met houten vierkante elementen met vierkante raampjes en dito dubbele deuren, in een ondiep portiek. In dit portiek is een gevelsteen opgenomen met de tekst:

OUR SOUL IS BLESSED WITH THE IMPRESSION OF THE GLORY OF GOD WHENEVER OUR LIPS PRAISE HIM

to all those who whether known or unknown to the world have held aloft the light of truth through the darkness of human ignorance with love and devotion of all the mureeds of hazrat inayat khan universeel murad hassil laid 21 march 1969.

Interieur

De vierkante (symboliseert stabiliteit en kracht) gebedsruimte is 13 bij 13 meter groot. Koper en hout geven het interieur een bijzonder accent. De wanden bestaan uit in het zicht gelaten betonnen bouwstenen waarin bescheiden vensteropeningen

zitten, gevuld met glazen bouwstenen. Het plafond bestaat uit vierkanten betonnen ‘cassetten’. Centraal in het plafond is een forse ronde betonnen opening waarop de goudgele polyester koepel is geplaatst. Men betreedt de ruimte vanuit de hal aan de westzijde. Aan de oostzijde is een witmarmeren verhoging met altaar, geplaatst voor een rond lopend scherm dat is afgewerkt met vierkante koperen plaatjes. Achter dit scherm is in de oostelijke wand van de ruimte een opening die toegang biedt tot de rond de centrale ruimte lopende ‘omgang. Via deze omgang, maar ook via een toegang in de zuidelijke wand van de gebedsruimte betreedt men een kleinere gebedsruimte. In vrijwel alle binnenruimtes zijn de betonnen bouwstenen in het zicht gelaten en ligt een vloer van grindbeton.

Inventaris

De tempel heeft een vrij sobere inrichting. In de gebedsruimte is een altaar met zeven kandelaars (zes voor elke wereldreligie en één voor al diegenen die het licht der waarheid hoog hielden). Boven dit altaar hang een kandelaar die staat voor het Goddelijke licht. In deze ruimte hangen (deels) koperen hanglampen en koperen wandlampen. Deze wandlampen komen ook in de hal, souterrain en andere ruimtes in de ‘omgang’ terug. Achter het altaar staat een houten scherm met vierkante koperen plaatjes.

Ruimtelijke context

De tempel is vrijstaand gebouwd in de duinen, nabij de plek waar de Indiase mysticus Hazrat Inayat Khan (1882-1927) in 1922 een bijzondere spirituele ervaring had. Hij gaf deze plek de naam Murad Hassil (wens vervuld). Het terrein van Universel is aan de oostzijde toegankelijk door een poort die uit 1973 dateert. Paden leiden vanaf hier naar de tempel en naar de het Wakil-huis. Het omliggende duinlandschap is bij het plan voor de tempel

betrokken. Aan de westzijde is ter beschutting tegen de wind een hoge wal opgeworpen, waartegen een amfitheater werd gerealiseerd, recht tegenover de tempel. Over de hellingen loopt een meditatiepad, het ‘stiltepad’ rond de Universel, en door de duinen. Het hoofdpad over het terrein rond de tempel is geplaveid met zeshoekige grinttegels. Vanaf dit hoofdpad zijn er diverse ‘secundaire’ zandpaadjes naar stilteplekken.

Kerkhistorie

De tempel (De Universel) is gebouwd nabij de plek in de duinen waar de Indiase mysticus Hazrat Inayat Khan (1882-1927) in 1922 een bijzondere spirituele ervaring had. Hij gaf deze plek de naam Murad Hassil (wens vervuld). Vanaf dat moment kwamen er mensen naar deze plek om er te mediteren. Sinds 1956 heeft de stichting Murad Hassil het terrein (19 ha) in erfpacht en in 1969 werd er gestart met de bouw van Universel, naar ontwerp van S.J. van Embden. De tempel is het enige religieuze gebouw van Van Embden. In het ontwerp wist hij een brug te slaan tussen de traditionele en moderne architectuur.

Bouwhistorie

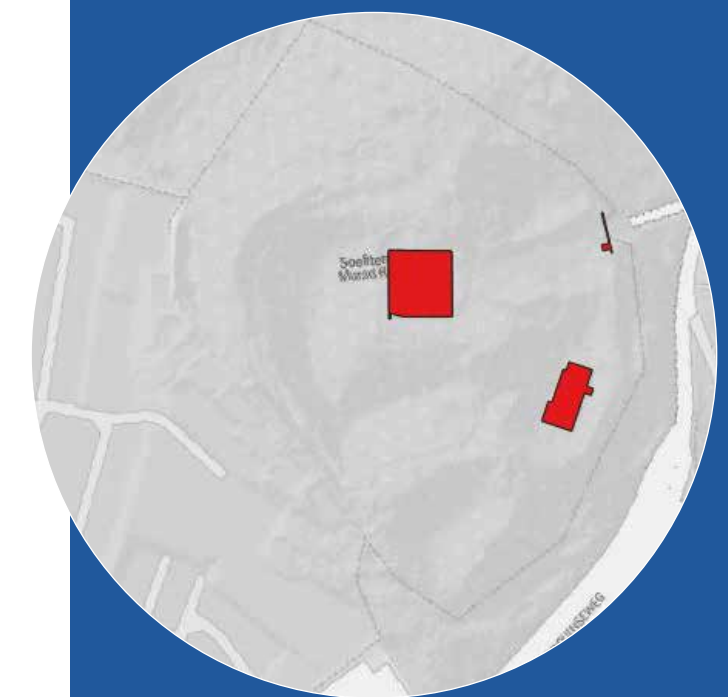
De tempel werd gebouwd in 1969-1970. De oorspronkelijk in sobere betonnen B2-bouwstenen opgetrokken buitengevels zijn in 1989 voorzien van een pleisterlaag. In 1990 wordt de even ten zuidoosten van de tempel gesitueerde bewaarderswoning (Wakil-huis, Zuidduinseweg 5) gebouwd. Inwendig hebben vooral in de nevenruimtes in de omgang rond de gebedsruimte ondergeschikte wijzigingen en modernisering plaatsgevonden.

Waardering

Universel is van cultuurhistorische waarde als zeldzaam typologisch voorbeeld van een tempel gebouwd voor het universeel soefisme. Het object heeft architectuurhistorische waarde vanwege de esthetische kwaliteit van het ontwerp, vanwege de goed behouden hoofdvorm met grote koepel en vanwege het materiaalgebruik; en als onderdeel van het oeuvre van S.J. van Embden. De architect kwam tot een markant ontwerp, waarin de oosterse en moderne westerse architectuur met elkaar gecombineerd werden. Het pand heeft situeringswaarde vanwege de ligging in de duinen en vanwege de aanpassing van het ontwerp aan de hoogteverschillen van de duinen. Als enige grote Universel in Nederland van het Universeel Soefisme én als het enige bekende religieuze ontwerp van Van Embden heeft de tempel een hoge zeldzaamheidswaarde.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Bethelkerk

geen status

XL 1035 m²

religieus gebruik

Adres	Duinrustplein 10
Bouwjaar	1954
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	W. de Jonge
Bouwstijl	Traditionalisme, Delftse School
Denominatie	Chrstelijke Gereformeerde Kerk
Zitplaatsen	650
Gebruik	Religieus

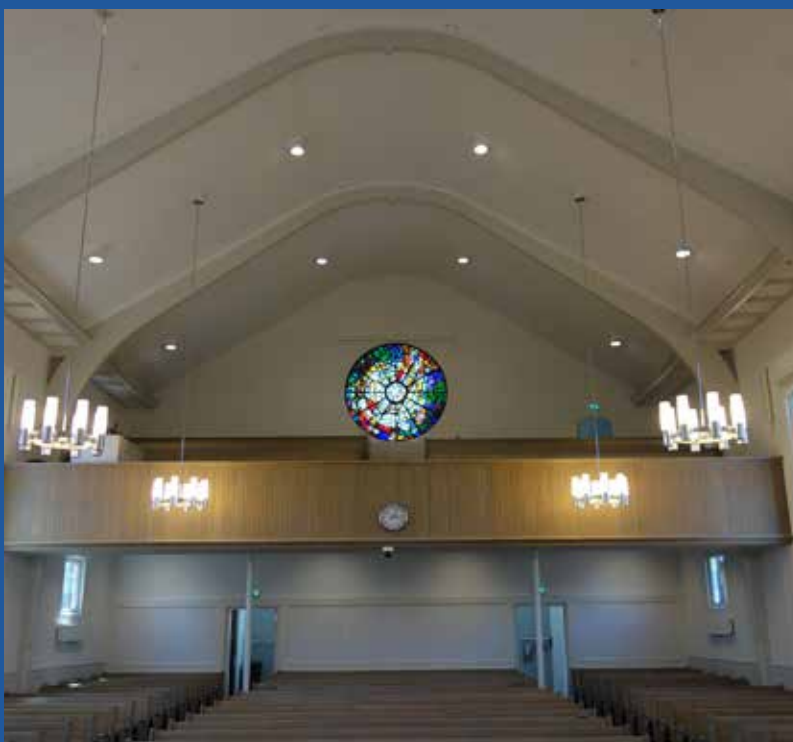
Gebouw, exterieur

In baksteen (Noors verband) opgetrokken zaalkerk met half vrijstaande toren. De kerk heeft een zadeldak met gesmoorde Romaanse pannen. In de zijgevels zijn voorzien van bakstenen steunberen. In de voorgevel is een roosvenster met glas-in-lood opgenomen (1954, H. Liefkes), boven een uitgebouwd portaal onder lessenaarsdak. Links tegen dit portaal en links op de voorgevel van de kerk sluit de vierkante bakstenen toren met zadeldak aan. Hierin bevindt zich de hoofdentree. Rechts van de entree zit een gevelsteen met de tekst: Christelijk Gereformeerde Bethel-kerk. De toren heeft getoogde galmopeningen en trappenhuisvensters, en tegen de westgevel is een ijzeren anker aanwezig. Aan de oostzijde van de kerk is een jongere platgedekte eenlaags aanbouw uitgevoerd, die aansluit op de tot de oorspronkelijke opzet behorende eenlaags uitbouw onder schilddak tegen de achtergevel van de kerkzaal (de oorspronkelijke consistorie). De zijgevels van de kerkzaal bevatten getoogde vensters met op punten gewijzigde en vernieuwde invullingen met glas-in-lood.

De vensters zijn voorzien van een uitgemetselde bakstenen omlijsting.

Interieur

Via de entree in de voet van de toren betreedt men het kerkgebouw. In het toegangsportaal is een stichtingsteen aanwezig met de tekst: Ik ben de God van Beth-El genesis 31:13a 28 oktober 1954 is deze Beth-El Kerk in gebruik genomen door de pastor-loci Ds N. de Jong. De kerkzaal heeft witgepleisterde wanden. Rond de vensters zijn nog subtiele omlijstingen zichtbaar. Tussen de in het zicht gelaten gebogen houten spanten is het plafond voorzien van een vernieuwde afwerking. Aan de westzijde van de kerkzaal is een houten galerij, het liturgisch centrum bevindt zich aan de oostzijde. De zaal heeft een houten vloer. Achter de kansel is een ondiepe nis en boven de kansel is in en voor een getoogde nis het orgel geplaatst. Een doorgang aan weerszijden van de kansel biedt toegang tot de nevenruimtes achter de kerkzaal. De afwerking van het interieur van het kerkgebouw is in 2017 sterk vernieuwd en gemoderniseerd.

Inventaris

In de kerkzaal is het oorspronkelijke bankenplan met houten banken en banken voor de ouderlingen gehandhaafd (voorzien van een nieuwe gebeitste afwerking). Ook de uit de bouwtijd daterende kansel, het doopvont, een knielbank en twee psalmborden zijn nog aanwezig (eveneens voorzien van een nieuwe gebeitste afwerking). De kerkzaal wordt verder verlicht door moderne spots en lichtkronen. In het toegangsportaal staat een model van een Katwijkse bomschuit. Boven de kansel het Pels-orgel uit 1954.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw met toren en rijwielberging is beeldbepalend gesitueerd aan het plantsoen van het Duinrustplein, langs de hoofdontsluitingsweg van de vooroorlogse dorpsuitbreiding aan de zuidzijde van Katwijk. Het object staat hier markant aan kruising van straten.

Kerkhistorie

Op 14 maart 1944 werd de Christelijk Gereformeerde Kerk te Katwijk door ds. N. de Jong officieel geïnstitueerd. In 1947 kreeg de gemeente haar eerste predikant (ds. P. van der Bijl). Omdat de gemeente in deze periode niet over een eigen kerkgebouw beschikte moesten de kerkdiensten worden gehouden in een zaaltje bij een restaurant. Aan deze situatie kwam in 1950 een einde met de aankoop van een houten noodkerk, die geplaatst werd aan de (voormalige) Bestevaerweg. Met de bouw van de huidige Bethelkerk aan het Duinrustplein in 1954 kreeg de gemeente een permanente huisvesting.

Bouwhistorie

De kerk werd gebouwd in 1954 naar ontwerp van architect W. de Jonge. De rijwielberging aan de noordzijde van de kerk werd in 1964 vergroot en in 1967 volgde de bouw van het verenigingsgebouw

aan de achterzijde van de kerk. In de jaren die volgden werden de oorspronkelijke consistorie ruimte achter de kerk en de jongere verenigingszaal inwendig gewijzigd en uitgebreid. In 2017 volgde een modernisering van het interieur van het kerkgebouw, tevens een bescheiden uitbreiding van de jongere nevenruimtes achter de kerk.

Waardering

De Bethelkerk heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de kort na de oorlog gerealiseerde woonbuurt ten zuidoosten van de historische kern van Katwijk aan Zee. Door de situering aan het Duinrustplein, in de bocht van de Parklaan-Boslaan, is de Bethelkerk al van verre zichtbaar en heeft door haar schilderachtige verschijning een sterke beeldbepalende kwaliteit.

De Bethelkerk heeft architectuurhistorische waarde door het romantische ontwerp in de beste traditie van de Delftse School en is kenmerkend voor de vroege wederopbouwarchitectuur. De Bethelkerk is uitgevoerd als het traditionele type van een zaalkerk met klokkentoren, zadeldak en steunberen. De zorgvuldige compositie wordt versterkt door de verfijnde detaillering zoals het donkere metselwerk in Noors verband en de uitgemetselde schouders. Het interieur wordt bepaald door de zuiver symmetrische opstelling van het liturgisch meubilair en bankenplan. Bijzonder is het roosvenster met kleurrijke en expressieve gebrandschilderd glas-in-lood met de voorstelling van de dromende Jacob in Beth-El en de ladder naar de hemel.

De Bethelkerk heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee. In de sterk verzuilde naoorlogse periode kreeg de gemeente van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Katwijk aan Zee een eigen kerkgebouw en hoefde niet langer in de feestzaal van restaurant Casa Cara bijeen te komen. De bouw van de Bethelkerk betekende de zelfbewuste emancipatie van de bevindelijk gereformeerde zuil in Katwijk aan Zee.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort
15 Bethelerk

Kerkenpaspoort
16 Adullamkerk

geen status

M 336 m²

† religieus gebruik

Kerkenpaspoort

Adullamkerk

Adres	Remisestraat 15, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1932
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	Onbekend
Bouwtijl	Zakelijk-traditioneel
Denominatie	Gereformeerde Gemeente
Zitplaatsen	215
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

De bescheiden bakstenen (kruisverband) zaalkerk heeft een rechthoekige plattegrond en heeft een met rode pannen gedekt zadeldak (driezijdige afsluiting aan de achterzijde). Op de nok staat een recent toegevoegde dakruiter. De voorgevel heeft een later toegevoegd (1981) toegangsportaal. In de voorgevel en zijgevels zijn reeksen van drie geplaatste smalle rechthoekige vensters met glas-in-lood opgenomen. Boven de gewijzigde entree in de voorgevel is een band met siermetselwerk zichtbaar en boven de vensters in de zijgevels is een betonnen latei uitgevoerd. De zijgevels worden afgesloten door een houten bakgoot.

Interieur

Via het tochtportaalje achter de entree betreedt men de kerkzaal. In het tochtportaal is een eerste steen aanwezig met de tekst: De eerste steen gelegd door den consulent Ds. W.C. Lamain - van Leiden 28 nov. 1931. De rechthoekige kerkzaal heeft gepleisterde wanden boven een houten lambrisering, een houten vloer en een deels ziende

kapconstructie, voorzien van trekstangen. Het plafond is afgewerkt met houten delen. Aan de noordzijde van de kerkzaal is een galerij op twee ijzeren kolommen. Het liturgisch centrum bevindt zich aan de zuidzijde van de zaal. De zuidelijke achterwand van de kerkzaal loopt schuin weg (is het resultaat van wijzigingen) en bevat links een nooduitgang en rechts een doorgang naar de achter de kerk gelegen nevenruimtes. In de zuidwestelijke hoek van de kerkzaal is een brede doorgang naar een jongere zaal.

Inventaris

In de kerkzaal zijn de houten kansel met klankbord aanwezig, een doopvont, lessenaar, twee psalmborden, herenbanken en het houten bankenplan (waarschijnlijk daterend uit de jaren 1970). Het op het klankbord aanwezige orgel is niet meer in werking. Tegen het front van de galerij is een model van een Katwijkse bomschuit geplaatst. De kerkzaal wordt verlicht door acht koperen lichtkronen.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw maakt deel uit van de zuidwestelijke gevelwand van de Remisestraat, een woonstraatje in de vooroorlogse dorpsuitbreiding aan de noordzijde van het oude dorp Katwijk aan Zee. Hier valt het gebouw op door de plaatsing haaks op de straat (de woonbebouwing aan deze straat is veelal evenwijdig aan de straat gesitueerd). Door de bescheiden hoofdvorm en traditionele vormgeving vormt het kerkgebouwtje een aardig ensemble met de kleinschalige woonhuisbebouwing aan deze straat.

Kerkhistorie

Ds. W. C. Lamain werd in 1929 werd predikant van de gereformeerde gemeente te Leiden. Op doordeweekse dagen predikte hij in Katwijk. Op initiatief van Lamain werd er in Katwijk een gereformeerde gemeente opgericht. In 1931 werd besloten om aan de Remisestraat een kerk te bouwen. De eerste steen van het gebouw werd gelegd op 28 november dat jaar door ds. Lamain. Een jaar later werd op 9 januari 1932 de gemeente als zelfstandige gemeente geïnstitueerd. Op 4 maart 1932 is de kerk door de Gereformeerde Gemeente in gebruik genomen. Sinds 2005 draagt het gebouw de naam Adullamkerk.

Bouwhistorie

Gebouwd in 1931-1932. De kerk werd in het interieur in 1975 gerenoveerd. In 1985 werd het gebouw uitgebreid met een consistoriekamer en een vergaderruimte. In 2005 werd de kerk nogmaals uitgebreid met nog eens 75 zitplaatsen. Tijdens deze verbouwing en uitbreiding is het liturgisch centrum naar achter geplaatst en kwam het driezijdige dakschild aan de achterzijde tot stand. Het gebouw is in hoofdvorm en details gewijzigd, maar de oorspronkelijke verschijningsvorm is nog wel herkenbaar.

Waardering

Het kerkgebouw vormt een bescheiden beeldbepalend element in de zuidwestelijke gevelwand van de Remisestraat, een woonstraatje in vooroorlogse dorpsuitbreiding aan de noordzijde van het oude dorp. Het kerkje is van enig architectuurhistorisch belang vanwege kenmerkende typologie en verschijningsvorm en constructie; hoofdvorm deels intact, details gewijzigd. Er is sprake van ensemblewaarde met de overige karakteristieke en kleinschalige bebouwing in de Remisestraat en omgeving. Het kerkgebouwtje is van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw en als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

- bebouwing behorend tot kerk
- tuin

geen status

824 m²

religieus gebruik

Kerkenpaspoort

Eben-Haëzer

Adres	Oegstgeesterweg 71, Rijnsburg
Bouwjaar	1910
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Traditioneel
Denominatie	Christelijke Gereformeerde Kerk
Zitplaatsen	329
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Zaalkerk op een rechthoekige plattegrond onder een met geglazuurde zwarte Tuiles du Nord gedekt zadeldak. De gevels zijn opgetrokken in baksteen en in de huidige situatie geheel wit gepleisterd boven een zwarte plint (oostelijke zijgevel is ongepleisterd). De voorgevel is uitgevoerd als tuitgevel, waarvan de schouders en toppilaster zijn voorzien van een met pannen gedekte ezelsrug. In deze voorgevel is een gewijzigde toegang opgenomen onder een houten luifel. Aan weerszijden van deze entree is een steen opgenomen in de gevel. De rechter met de tekst: De eerste steen gelegd door Ds H. Janssen 4 oct. 1911 en op de linker: 1 Sam 7:11. Eben Haëzer. In de zijgevels zijn vier rondboogvensters opgenomen met gietijzeren veelruits ramen met aan de bovenzijde decoratieve roedenverdeling. Dit venstertype wordt eenmaal herhaald in de voorgevel. Geheel boven in de geveltop is een rond venster opgenomen met tuimelraam.

De op de zuidoostelijke hoek van de kerkzaal aansluitende pastorie is sterk gewijzigd en vergroot en aan de noordzijde van het gebouw sluiten diverse jongere aanbouwen aan.

Interieur

De formele entree van de kerk bevindt zich in de naar het zuiden gerichte voorgevel. Via een bescheiden tochtportaal onder de orgelgalerij met Standaard-orgel (1919) betreedt men de rechthoekige kerkzaal. Deze heeft een houten vloer, gepleisterde wanden en een deels ziende kapconstructie met trekstangen. Tussen de spanten is het plafond modern afgewerkt. Het iets verhoogde liturgisch centrum bevindt zich aan de noordzijde van de zaal. Aan weerszijden van de centraal tegen de achterwand geplaatste kansel is een toegang tot de achtergelegen nevenruimtes. Deze nevenruimtes zijn geheel modern afgewerkt.

Inventaris

In de kerkzaal is het oude houten bankenplan nog aanwezig (banken zijn weliswaar geschilderd). In het liturgisch centrum staat een houten kansel op een gemetseld basement met een hierin opgenomen doopvont. Boven het kansel een klankbord. Rechts en links van de kansel een bank voor de ouderlingen en diakenen. Op de orgelgalerij staat het in 1919 vervaardigde Standaard-orgel. De ruimte wordt verlicht door moderne hanglampen.

Ruimtelijke context

De kerk is gelegen op een hoekperceel, dat deels wordt afgesloten door een lage gemetselde muur met posten en ijzeren buishekken. De kerk maakt hier deel uit van de historische lintbebouwing aan de Oegstgeesterweg.

Kerkhistorie

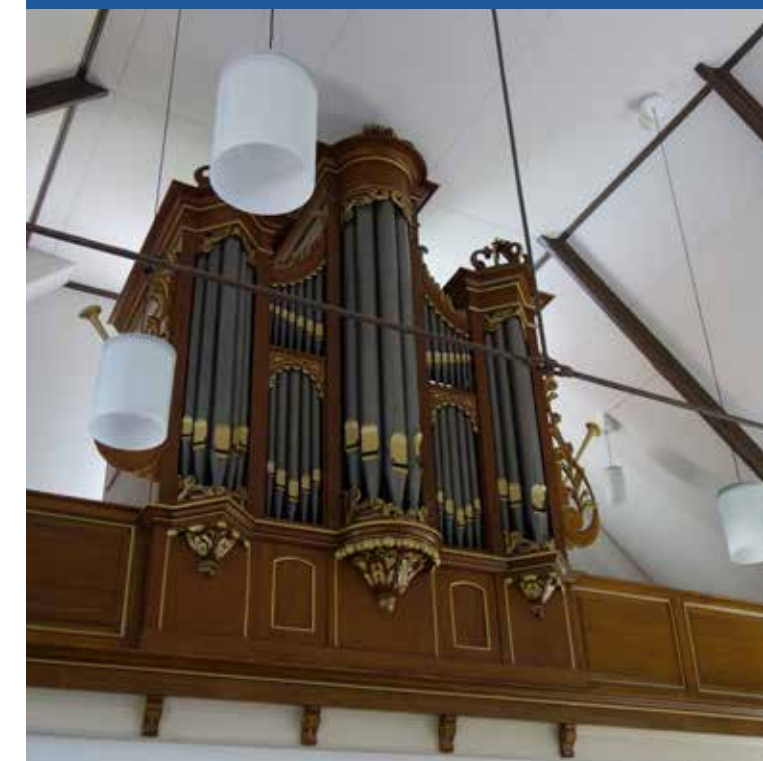
De Christelijk Gereformeerde Kerk van Rijnsburg werd formeel geïnstitueerd op 1911. Bij de start telde de gemeente 45 leden. In 1912 verbond ds. J. van der Vegt zich als eerste predikant aan Rijnsburg. Het kerkgebouw werd dan ook opgericht door en voor de Christelijk Gereformeerde gemeente. Ook tegenwoordig is het kerkgebouw nog in gebruik bij de Christelijk Gereformeerde Kerk van Rijnsburg.

Bouwhistorie

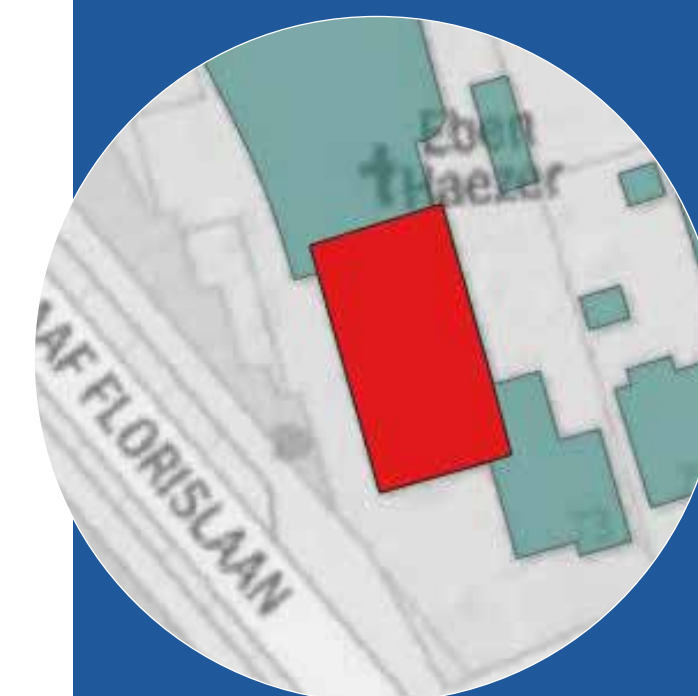
De zaalkerk met kleine consistorie wordt gebouwd in 1910. Aan de achterzijde van de kerkzaal wordt in 1919 een eenlaags zaaltje toegevoegd. In 1955 wordt er nogmaals verder naar achter uitgebreid met een zaal, portaal en keuken. In 2005-2006 wordt het kerkgebouw gerenoveerd, worden de nevenruimtes verbouwd en gemoderniseerd en wordt er nogmaals een uitbreiding gerealiseerd. Ook de afwerking van het interieur van de kerkzaal wordt op punten gemoderniseerd en vernieuwd.

Waardering

Het kerkgebouw is beeldbepalend gesitueerd in bebouwde kom van Rijnsburg, waar het deel uit maakt van de historische lintbebouwing aan de noordwestelijke zijde van de Oegstgeesterweg. Met de aanleg van de Graaf Florislaan aan de westzijde van de kerk in de tweede helft van de 20ste eeuw kwam de kerk prominent op een hoek te liggen. Het gebouw is van enig architectuurhistorisch belang vanwege kenmerkende typologie, verschijningsvorm en stijlkenmerken; met het pleisteren van de gevels is het uiterlijk van de kerk sterk gewijzigd, het oorspronkelijke traditionele karakter van het zaalkerkje uit 1910 is in opzet en hoofdvorm nog wel herkenbaar. Aan de noordzijde van de kerk verzezen in de loop der tijd diverse jongere aanbouwen. Het pand is van cultuurhistorisch belang vanwege de functie van kerkgebouw en als representant van het rijke religieuze verleden van de regio. De pastorie aan de zuidoostelijke zijde van het kerkgebouw is sterk gewijzigd en uitgebreid en heeft geen bijzondere waarde.

- bebouwing behorend tot kerk
- tuin

Kerkenpaspoort
17 Eben-Haëzer

Kerkenpaspoort

18 Immanuelkerk

geen status

XL

1193 m²

religieus gebruik

18

Kerkenpaspoort

Immanuelkerk

Adres	Kerkstraat3-5, Rijnsburg
Bouwjaar	1969
Bouwtype	Zaalkerk met vrijstaande klokkenstoel
Architect	Kraan, Van Nieuwkoop, Verloop & Van der Meij
Bouwtijl	Functionalisme
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Zitplaatsen	800
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Grotendeels in baksteen en beton opgetrokken zaalkerk onder een vlinderdak met twee ongelijke dakvlakken, met aan de noordzijde een geprofileerde hoog oprijzende klokkenstoel in metselwerk. Aan de Kerkstraat bevindt zich de hoofdentree onder een grote luifel, geflankeerd door tweelaags kerkelijke bijgebouwen met platte daken en bakstenen gevels. De naar het oosten gerichte gevel van de kerkzaal bestaat uit verticale vensterstroken tussen betonnen muurdammen en wordt afgesloten door een horizontale vensterstrook. De westgevel is geheel blind uitgevoerd. In de noordgevel van de kerkzaal bevindt zich een liggend 2-delig vensters met een kleurrijke glasapplicatie. De gevelopeningen van de tweelaags nevenruimtes bevatten veelal grote raampartijen met gekoppelde houten invullingen. De formele entree bevindt zich aan de Kerkstraat, wordt begeleid door een forse luifel en bevat zware houten taatsdeuren. Deze taatsdeuren zijn ook toegepast in het interieur, bij de toegangen tot de kerkzaal.

Interieur

De kerkzaal heeft een rechthoekige plattegrond met een iets verhoogd liturgisch centrum tegen de westgevel. In deze ruimte spelen de drie forse spanten een sterk beeldbepalende rol. Het liturgisch centrum is voorzien van een nagelvast kansel met betonnen treden en basement. Links van de kansel, tegen de zuidgevel staat het orgel, naast de toegang tot de consistorie. Tussen de forse spanten is het plafond afgewerkt met vierkante cassetten, afwisselend recht en gebogen, waardoor een levendig patroon ontstaat. De vloer is voorzien van vierkante travertin tegels. Deze travertin afwerking is ook toegepast in de algemene ruimtes van de op de kerkzaal aansluitende nevenruimtes. De noord- en zuidwand van de kerkzaal zijn uitgevoerd in schoon metselwerk. De oostwand bevat de toegangen (met houten taatsdeuren) tot de kerkzaal. Deze zijn gevat in een omlijsting van sierbeton, onder de forse opgaande vensterpartij in deze gevel.

De hoge verticale vensterstroken in deze gevel zijn aan de binnenzijde voorzien van verspringend open en gesloten modules, waardoor de kerkzaal op subtiele wijze wordt verlicht. Aan de westzijde is in het dak een lichtstrook verwerkt waardoor het metselwerk met opgedikte rustieke voeg van de aandachtswand van de kerkzaal wordt voorzien van strijklicht.

Vrijwel alle nevenruimtes zijn nog voorzien van een uit de bouwtijd daterende plafondafwerking met houten (redwood) delen.

Inventaris

In de kerkzaal is nog het oorspronkelijke bankenplan in hoekopstelling aanwezig met houten zitvlak en rugleuning op ijzeren onderstel. Vier 12-armige lichtkronen en twee reeksen met enkelvoudige hanglampen verlichten de kerkzaal en ook in de algemene ruimtes van de op de kerkzaal aansluitende nevenruimtes zijn nog vermoedelijk uit de bouwtijd daterende hanglampen (bollen) en wandlampen aanwezig. Het voor de kerk vervaardigde orgel (1969) staat tegen de zuidwand van de kerkzaal. De nagelvaste preekstoel staat op een verhoging. Vrij in het liturgisch centrum staan de doopvont op betonnen vierkante voet, een houten lezenaar en een houten avondmaalstafel op ijzeren onderstel. De doopvont, lezenaar en avondmaalstafel zijn verplaatsbaar.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw is beeldbepalend gelegen in de oude dorpskern, op een markante locatie op de hoek Kerkstraat en Rapenburg, aan de Vliet. Kerk, kerkelijk centrum en toren vormen hier een belangrijke blikvanger.

Kerkhistorie

De kerk werd gebouwd in 1969 ter vervanging van de in 1968 gesloopte Rapenburgkerk uit 1882, in opdracht van de Gereformeerde Kerk en wordt tot op de dag van vandaag nog door deze gemeente gebruikt.

Bouwhistorie

Het gebouw uit 1969 is in de loop der tijd enkel op detailniveau gewijzigd. Zo werd bijvoorbeeld het schuurtje tegen de zuidgevel vergroot en is er een uitbouwte gerealiseerd tegen de keuken (eveneens zuidgevel). Daardoor bleef het oorspronkelijke karakter van de kerk met toren en nevenruimtes zowel in het interieur als in het exterieur goed behouden.

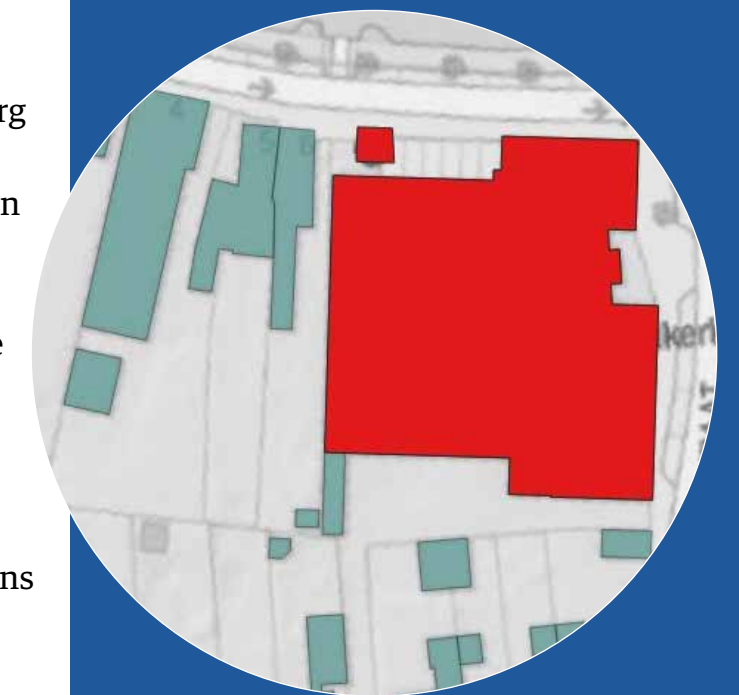
Waardering

De Immanuëlkerk heeft stedenbouwkundige waarde door de centrale situering in de eeuwenoude dorpskern van Rijnsburg, aan de historische structuren de Kerkstraat en het Rapenburg langs de Vliet. Door de entree aan de Kerkstraat te situeren en de klokkenstoel aan het Rapenburg te plaatsen, heeft het kerkelijk centrum twee gelijkwaardige gevels. De beeldbepalende markante dakvorm en de hoog oprijzende vrijstaande klokkenstoel benadrukken de bijzondere locatie in de dorpskern. De zeer gave Immanuëlkerk heeft architectuurhistorische waarde door de hoogwaardige ontwerp kwaliteit die zich manifesteert in de geschakeerde opbouw van verschillende bouwvolumes, het vlinderdak, de hoog oprijzende klokkenstoel en de contrastrijke detaillering van gesloten metselwerk en grote vensters. Het ontwerp toont de invloed van Scandinavische architecten die traditionele toepassingen van baksteen en schuin aflopende daken in functionalistische gebouwen niet uit de weg gingen.

Het interieur van de kerkzaal is zorgvuldig vormgegeven. De in het zicht gelaten zware spanten en de luxueuze afwerkingen dragen bij aan de monumentaliteit. Het strijklicht op het ruige voegwerk van de aandachtswand versterkt de sacrale sfeer van de ruimte. De Immanuëlkerk kenmerkt zich als een multifunctioneel kerkelijk centrum waar veel belang wordt gehecht aan het wezen van de ontmoeting. Zo bestaat het kerkelijk centrum uit zelfstandig functionerende eenheden die door een centrale ontmoetingsruimte met elkaar zijn verbonden en het bankenplan in een hoekopstelling getuigt van de notie dat de kerkzaal niet alleen voor de verkondiging, maar ook voor de ontmoeting is bedoeld. Het verplaatsbare liturgische meubilair - de preekstoel uitgezonderd - is tekenend voor het streven om kerkgangers actief deel te laten nemen aan de eredienst. De Immanuëlkerk is een gezamenlijk ontwerp van twee architectenbureaus die gedurende twee decennia een aantal bijzondere kerken in Katwijk aan den Rijn, Katwijk aan Zee, Rijnsburg en Valkenburg realiseerden. Het Oegstgeestse bureau A.T. Kraan jr. en P. van Nieuwkoop ontwierpen de Goede Herder (1948) in Valkenburg, de Maranathakerk (1954) in Rijnsburg en de Ontmoetingskerk in Katwijk aan den Rijn (1968). Het Katwijkse bureau D. Verloop en S. van der Mey ontwierpen de Petrakerk (1959) in Rijnsburg en de Ichthuskerk (1964) in Katwijk aan Zee. De Immanuëlkerk in Rijnsburg vormt in de oeuvres van beide bureaus een hoogtepunt. De Immanuëlkerk heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van Rijnsburg. De Immanuëlkerk verving de veel te klein geworden Rapenburgkerk uit 1882. Rijnsburg is illustratief voor de sterk groeiende protestantse denominaties in kleinere dorpsgemeenschappen, terwijl de algemene tendens in het Nederland van de jaren zestig er een van ontkerkelijking was.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort

Laurentiuskerk (Grote Kerk)

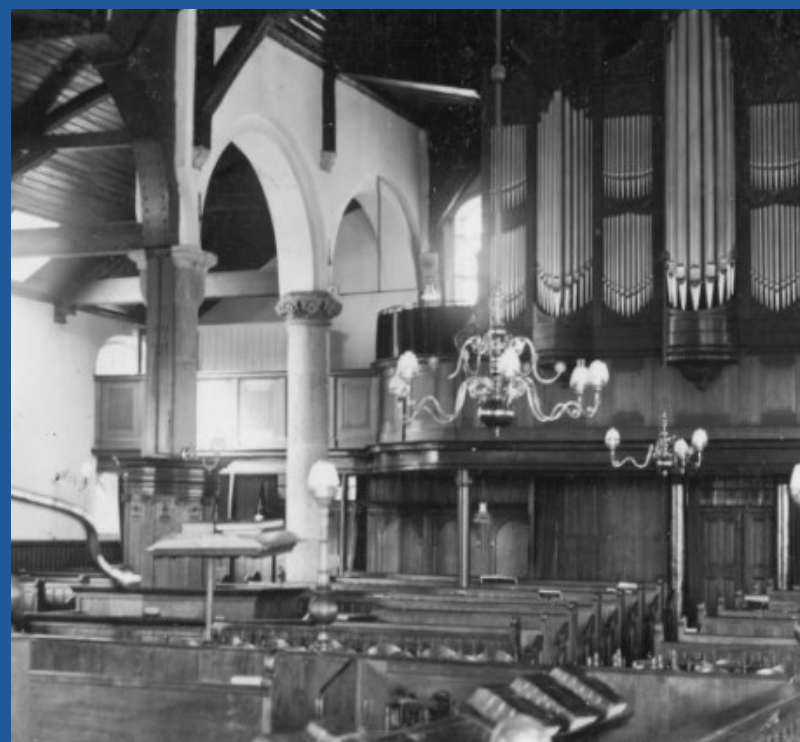
Adres	Kerkstraat 32, Rijsburg
Bouwjaar	1578 (toren 12e eeuw)
Bouwtype	Kruiskerk
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Laat-gotiek (toren romaans)
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Zitplaatsen	onbekend
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

De Grote Kerk is een driebeukige bakstenen kruiskerk met kooromgang. Het gebouw heeft schilddaken met leidekking en gevels met steunberen en korfboogvensters met diagonaal geleed glas-in-lood, boven een getrapte lekdorpel in groene geglazuurde bakstenen. Deze geglazuurde details komen ook terug als afdekking op de steunberen. Tegen de westgevel van de kerk staat de oude vierkante tufstenen toren met spaarvelden en rondbooggeledingen. Deze toren wordt afgesloten door een balustrade en een smallere 8-zijdige opbouw met 8-zijdige met leien gedekte spits. In de voet van de toren bevindt zich de formele entree van de kerk, voorzien van een omlijsting met pilasters en hoofdgestel waarin het jaartal 1618 is opgenomen. Tegen de kooromgang aan de oostzijde van de kerk staat een jongere eenlaags consistorie onder schilddak. In de westgevel van de kerk, rechts van de toren, bevindt zich een tweede toegang. Een derde is opgenomen in de in 1923 uitgevoerde nevenruimte aan de westzijde van het zuidelijke transept.

Interieur

Via de centraal in de westgevel van de toren gesitueerde hoofdentree betreedt men de kerk. In het zware houten kozijn van de toegang tot de gebedsruimte is het jaartal 1633 opgenomen. Het kruisvormige gebouw heeft een driebeukige opzet met transepten. Het middenschip wordt aan de westzijde begeleid door natuurstenen zuilen. In de gehele gebedsruimte ligt een hardstenen vloer waar hier en daar nog (fragmenten van) grafmonumenten in zijn opgenomen. Voor de aan de oostzijde van de kerk gepositioneerde preekstoel gaan grafmonumenten van leden van het Grafelijk Hollandse Huis schuil onder een houten vloer. Bovendien zijn er in de oostelijke wanden van het kerkgebouw nog enkele graf- of gedenkstenen uit de 13de eeuw aanwezig, afkomstig van graven en gravinnen. De wanden zijn verder geheel gepleisterd, net als de vier zuilen in de kooromgang. Het kerkgebouw heeft een ziende kap met ijzeren en houten jukken en liggers, deels op wandstijlen, en een betimmering met houten delen.

Boven een modern tochtportaal tegen de oostzijde van de toren bevindt zich het orgelbalkon met houten balustrade op natuurstenen zuilen. De consistorie is toegankelijk via een doorgang in de oostzijde van de kooromgang. Deze toegang bevat een houten deur met snijwerk.

Inventaris

Het kerkgebouw heeft nog een relatief rijk interieur met houten bankenplan met toegangspoortjes, ronde herenbank, preekstoel met klankbord en koperen lessenaar en doopvont binnen een houten omtuining. Even voor deze omtuining staat een knielbank en een modern doopvont. De kerk wordt verlicht door diverse koperen lichtkronen en koperen wandlampen. Overige noemenswaardige elementen zijn diverse psalmborden en een houten herenbank aan de noordzijde van het orgelbalkon.

Ruimtelijke context

De kerk met toren en begraafplaats ligt midden in de oude dorpskern van Rijnsburg. Aan de oost- en zuidzijde van het gebouw ligt de Hervormde begraafplaats. Aan de noord- en noordoostzijde van de kerk zijn, sinds de opgravingen van 1949-1951, de contouren van een kerk of een kapel zichtbaar; een schip met klaverbladvormig koor. Lange tijd werd gedacht dat dit de contouren van de oude abdijkerk waren. Volgens recent onderzoek zou dit met name de Gravenkapel zijn waar de Hollandse graven en hun familieleden begraven zijn. Deze Gravenkapel heeft mogelijk deel uitgemaakt van de abdijkerk. De blootgelede funderingen fungeren tegenwoordig als mausoleum en gedenkteken voor de graven en gravinnen van het Hollandse huis die hier ooit begraven zijn. Om dit te benadrukken is er aan de westelijke zijde van de opgravingen een groot standbeeld geplaatst van graaf Floris V.

Kerkhistorie

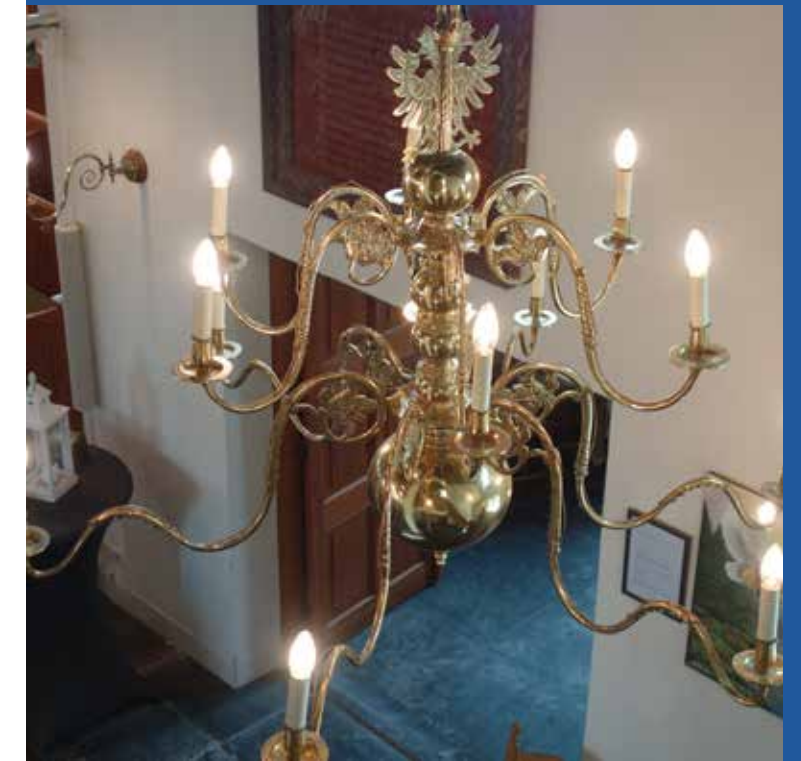
Oorspronkelijk gaat het om een abdijkerk. Hiervan resteert de toren. De latere dorpskerk was in gebruik voor de katholieke eredienst. In 1578 werd de kerk door de Protestanten in gebruik genomen, nadat op 1 oktober 1577 de eerste eigen predikant van Rijnsburg was bevestigd. Sindsdien is de kerk in gebruik bij de Protestantse Gemeente.

Bouwhistorie

Het kerkgebouw is gesitueerd op een terrein waar oorspronkelijk de abdij van Rijnsburg (stichting in 1130 door Petronella van Saksen, weduwe van graaf Floris II) lag. Bij de abdij was een aan St. Laurentius gewijde kapel (de Gravenkapel) die in 975 door graaf Dirk II gesticht zou zijn naar aanleiding van een op de Friezen behaalde overwinning op St. Laurentiusdag. Gravin Sophia (overleden in 1176) gaf de abdij meer aanzien door een forse verbouwing van de kerk die vervolgens in 1183 gewijd werd. In 1296 werd dit kerkgebouw door brand getroffen en moest weer herbouwd worden. Door verwoesting in 1573-1574 werd de oude abdijkerk grotendeels afgebroken. Waarschijnlijk had deze kerk twee westtorens waarvan de zuidelijke bewaard is gebleven. Rond 1578 werd een nieuw eenbeukig kerkgebouw gebouwd tegen de nog bestaande toren. Een noorderzijbeuk werd in 1633 aan dit gebouw toegevoegd. De kooromgang kwam vermoedelijk tot stand in 1660. Tegen de kooromgang is een consistorie aangebouwd. De lantaarn en de naaldspits van de toren dateren uit 1830 en zijn herbouwd bij de restauratie in 1964. In 1903 wordt de kerk uitgebreid met de zuiderzijbeuk naar ontwerp van H.J. Jesse. In 1910 volgt het noordelijke transept en in 1923 met het zuidertransept, beide naar ontwerp van W.I. Fontein. Zo ontstond het huidige gebouw met de driebeukige opzet met transepten. Een grootscheepse restauratie vond plaats in de jaren 1980-1981.

Waardering

Het kerkgebouw is sterk beeldbepalend gesitueerd midden in het dorpshart van Rijnsburg. De locatie herinnert tevens aan de 12e-eeuwse abdij van Rijnsburg, de Laurentius Abdij waarvan de toren nog resteert. De kerk is van architectuur- en bouwhistorisch belang vanwege kenmerkende typologie, verschijningsvorm en stijlkenmerken en vanwege de rijke en goed afleesbare bouwgeschiedenis; gaaf in hoofdvorm en detaillering. De Grote Kerk is tevens van cultuurhistorisch belang als in oorsprong laatmiddeleeuwse dorpskerk, en als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio. Het omliggende kerkhof is van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de daarin aanwezige restanten van het oorspronkelijke abdijcomplex.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

19 Laurentiuskerk (Grote Kerk)

Kerkenpaspoort
20 Petrakerk

Geen status

751 m²

herbestemd

20

Kerkenpaspoort

Petrakerk

Adres	Korte Voorhousterweg 2C, Rijsburg
Bouwjaar	1959
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	Verloop & Van der Meij
Bouwstijl	Shake hands
Denominatie	n.v.t.
Zitplaatsen	n.v.t.
Gebruik	Woning

Gebouw, exterieur

Bakstenen zaalkerk onder een met rode pannen gedekt zadeldak met in beide dakvlakken nieuwe dakvensters. Tegen de voorgevel (oost) is een open bakstenen klokkenstoel uitgevoerd die in de voet functioneert als toegangsportaal. De kloekkenstoel is afgedekt met een betonnen dekplaat. De luidklok is nog aanwezig, net als het kruis op de klokkestoel. Tegen de achtergevel (west) is een lagere consistorie uitgevoerd, eveneens onder zadeldak. Deze is aan de noordzijde via een tussenlid verbonden met een eenlaags nevenruimte onder zadeldak. De zijgevels van de kerkzaal zijn voorzien van bakstenen steunberen/penanten. De gevelopeningen zijn grotendeels voorzien van nieuwe invullingen. In enkele vensters in de noordgevel is de oorspronkelijke invulling met eenvoudig glas-in-lood nog aanwezig. De formele entree in de oostgevel is bereikbaar via een drie treden hoge bakstenen stoep. Deze entree bevat de oorspronkelijke toegangsdeuren uit de houten hulpkerk.

Interieur

Het interieur van het kerkgebouw is nagenoeg geheel gewijzigd en nieuw ingedeeld. Er is (deels) een verdiepingsvloer ingebracht. De oorspronkelijke rechthoekige kerkzaal is dan ook niet meer als zodanig beleefbaar. Fragmenten herinneren hier en daar nog aan de oorspronkelijke kerk uit 1959, zoals de tegelvloer achter de entree en enkele in het interieur hergebruikte vensters met glas-in-lood.

Inventaris

Bij de herinrichting van de kerk zijn enkele inventarisstukken van de kerk behouden gebleven, zoals de kansel, de doopvont en een knielbank. Deze hebben een prominente plek gekregen in het nieuwe interieur en herinneren aan de oorspronkelijke functie van het gebouw. Ook de oude kerkbanken, oorspronkelijk afkomstig uit de houten hulpkerk en destijds hergebruikt bij de inrichting van de nieuwe in 1959 in gebruik genomen Petrakerk, komen op diverse plekken in het gebouw terug.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw met nevenruimtes ligt op een ruim perceel dat aan de oostzijde grenst aan de Korte Voorhousterweg en aan de westzijde aan de Noordwijkerweg, en deel uitmaakt van lintbebouwing die tot de oorlog nog een sterk agrarisch karakter had. De Korte Voorhousterweg was tot eind jaren zestig de uitvalsweg naar Voorhout, vandaar dat de hoofdentree zich aan deze weg bevindt en niet aan de Noordwijkerweg. Het voorterrein aan de Korte Voorhousterweg is geheel nieuw ingericht. Een deel van de oorspronkelijke lage bakstenen erfafscheiding met ezelsrug bleef aan deze zijde van het perceel behouden. Deze is aan de westzijde van het perceel nog geheel aanwezig.

Kerkhistorie

Gebouwd als Gereformeerde Kerk in 1959 ter vervanging van een in 1931 gebouwde houten hulpkerk op deze plek die door de bekende kerkenbouwer Egbert Reitsma was ontworpen. De Petrakerk werd in 2016 uit de dienst genomen. Sinds 2017 wordt het gebruikt als bed & breakfast.

Bouwhistorie

De kerk werd gebouwd in 1959 naar ontwerp van architectenbureau Verloop en Van der Meij. De lage bakstenen tuinmuur met ezelsrug aan de westelijke zijde van het perceel wordt in 1964 toegevoegd. In 1976 wordt het kerkgebouw uitgebreid met een zaaltje met keuken en toiletgroep (aan de noordwestzijde van de kerk). In 2017 wordt het gebouw met nevenruimtes verbouwd tot bed & breakfast (kerk) en appartementen (nevenruimtes uit 1976). Met name in het interieur is het pand door deze functiewijziging dan ook sterk gewijzigd, zowel in indeling als in afwerking. Onderdelen van het oude kerkinterieur zijn soms hergebruikt, zoals kerkbanken, preekstoel etc.

Waardering

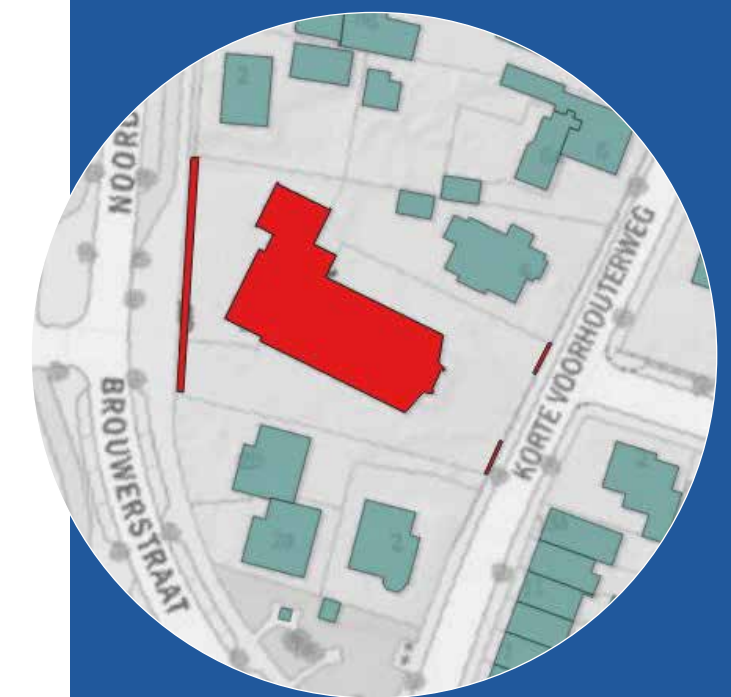
De Petrakerk heeft stedenbouwkundige waarde door de bijzondere situering, waarbij de voorgevel aan de Korte Voorhousterweg en de achtergevel aan de Noordwijkerweg staan, en herinnert aan de tijd dat niet de Noordwijkerweg als uitvalsweg diende, maar de Voorhousterweg. De Petrakerk maakt deel uit van de agrarisch georiënteerde lintbebouwing langs de Voorhousterweg. Door het van verre zichtbare, markante silhouet van de hoog oprijzende klokkenstoel en het kloelke zadeldak is de Petrakerk beeldbepalend.

De Petrakerk heeft architectuurhistorische waarde door het excentrieke ontwerp dat geïnspireerd is op de houten hulpkerk, de Voorhousterwegkerk van de bekende kerkenbouwer Egbert Reitsma, maar wel in een eigentijdse vormtaal. De opengewerkte hoog oprijzende klokkenstoel die het kerkportaal markeert en voorzien is van detaillering in het vocabulaire van de wederopbouwarchitectuur, is daarvan het meest sprekende voorbeeld. De plattegrond en de kloelke zadeldaken van de kerkzaal en de consistorie vertonen grotere gelijkenis met de voormalige hulpkerk. De Petrakerk betekende het begin van een reeks kerken die door het Katwijkse architectenbureau D. Verloop en S. van der Mey voor deze regio is ontworpen, zoals de Ichthuskerk (1964) in Katwijk aan Zee en de Immanuëlkerk (1968) in de dorpskern van Rijnsburg.

De Petrakerk heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van Rijnsburg. De Petrakerk verving een vooroorlogse houten hulpkerk. De bouw van de stenen Petrakerk betekende de zelfbewuste emancipatie van de leden van de Gereformeerde Kerk in het agrarisch georiënteerde gebied rond de dorpskern van Rijnsburg.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

gemeentelijk monument

365 m²

in transitie

21

Kerkenpaspoort

Maranathakerk

Adres	Burgemeester Hermansstraat 40, Rijnsburg
Bouwjaar	1953
Bouwtype	(basilicale) zaalkerk
Architect	Kraan & van Nieuwkoop
Bouwstijl	Delftse School
Denominatie	n.v.t.
Zitplaatsen	n.v.t.
Gebruik	In transitie

Gebouw, exterieur

De kerk is uit verschillende volumes opgebouwd. Via een tussenlid is het kerkgebouw met een bijgebouw ten noordwesten verbonden, waarin oorspronkelijk een catechisatielokaal en de consistorie waren ondergebracht. Aan de zuidwestelijke zijde van de kerk, aan de Burgemeester Hermansstraat (nr. 42), ligt de vrijstaande pastorie die kort na de kerk werd gebouwd. Tegen de oost- en westgevel van de kerkzaal staat een lage uitbouw (zijbeuken) onder lessenaarsdak. De zaalkerk heeft bakstenen gevels onder een met gesmoorde Oud Hollandse pannen gedekt schilddak (met inwendig een ijzeren vakwerkspant). Op de nok twee pironen en een 8-zijdige klokkenstoel. Het metselwerk van de gevels (Vlaams verband) is verlevendigd met subtiel siermetselwerk, zoals geblokte hoekpilasters en een uitgemetselde architraaf met fries. De entree in de zuidgevel bestaat uit drie gekoppelde getoogde toegangen, opgenomen in een geprofileerde kunststenen omlijsting.

De vensters van de kerk zijn allen voorzien van een kunststenen omlijsting en bevatten glas-inlood (gemaakt door atelier Liefkes). De vensters in de lagere zijbeuken bevatten afbeeldingen van het Onze Vader-gebed. De gevels van de kerkzaal worden rondom afgesloten door een geprofileerde kunststenen lijst.

Interieur

De ruime zaalkerk wordt betreden via het driedelige portaal met drie toegangen in de zuidgevel. Het portaal is voorzien van een zwart-wit tegelvloer en wordt van de kerkzaal gescheiden door een houten tocht pui met subtiel geslepen glas. De kerkzaal heeft gepleisterde wanden en een getoogd plafond dat is afgewerkt met zachtboard panelen. Boven het tochtportaal is een gaanderij waarvan de balustrade inmiddels is verwijderd. Dit geldt ook voor het oorspronkelijke bankenplan en de vloer in de kerkzaal. De kerkzaal wordt van de lage smalle zijbeuken gescheiden door ronde betonnen kolommen.

Aan de noordzijde van de kerkzaal bevindt zich het liturgisch centrum op een verhoogd podium. In de achterwand is links een doorgang naar de achtergelegen consistorie ruimte met nevenruimtes. In de hal van de consistorie ligt de oorspronkelijke tegelvloer. De wand achter de kansel is voorzien van een zandstenen betegeling onder een betonnen klankbord dat tevens het basement vormt voor het hierboven gesitueerde orgel.

Inventaris

In de kerkzaal is de oorspronkelijke houten kansel nog aanwezig met subtiel snijwerk. Hierboven bevindt zich het uit 1954 daterende Pels-orgel. Aan weerszijden van de kansel hangt een houten psalmbord. Diverse houten kerkbanken zijn opgeslagen in de nevenruimtes. In de kerkzaal hangen nog hanglampen (ronde bollen gevat in een smeedijzeren armatuur).

Ruimtelijke context

De kerk ligt aan de noordzijde van de Burgemeester Hermansstraat, in de grotendeels in de naoorlogse periode tot stand gekomen woonwijk ten noorden van de dorpskern van Rijnsburg. Het bouwblok waarvan de kerk deel uitmaakt, bestaat uit twee-onder-een-kapwoningen met schuren erachter. De overige blokken in de buurt kenmerken zich door strokenbouw van eengezinswoningen. Door de maat, het volume en de ligging heeft de fors bemeten kerk een beeldbepalende situeringswaarde. Rond de kerk is een tuinaanleg omzoomd met ligusterhaag, met bij de toegangen tot het perceel gemetselde hekpalen met dekstenen. Bij de brede toegang aan de Burgemeester Hermansstraat zijn tussen deze hekposten rondbuis ijzeren toegangshekken opgenomen.

Het terrein is voor de entree grotendeels bestraat in een diagonaal patroon en de toegang is bereikbaar via een twee treden hoge gemetselde stoep (eveneens met diagonaal patroon). Aan de westzijde van de kerk staat de pastorie.

Kerkhistorie

De Maranatha kerk werd in 1953 gebouwd door en voor de Gereformeerde Kerk Rijnsburg. Na het besluit om de kerk af te stoten, vond de laatste kerkdienst plaats op zondag ochtend 2 mei 2016. In 2020 is het gebouw verkocht en in 2022 zijn er vergevorderde plannen voor de herbestemming.

Bouwhistorie

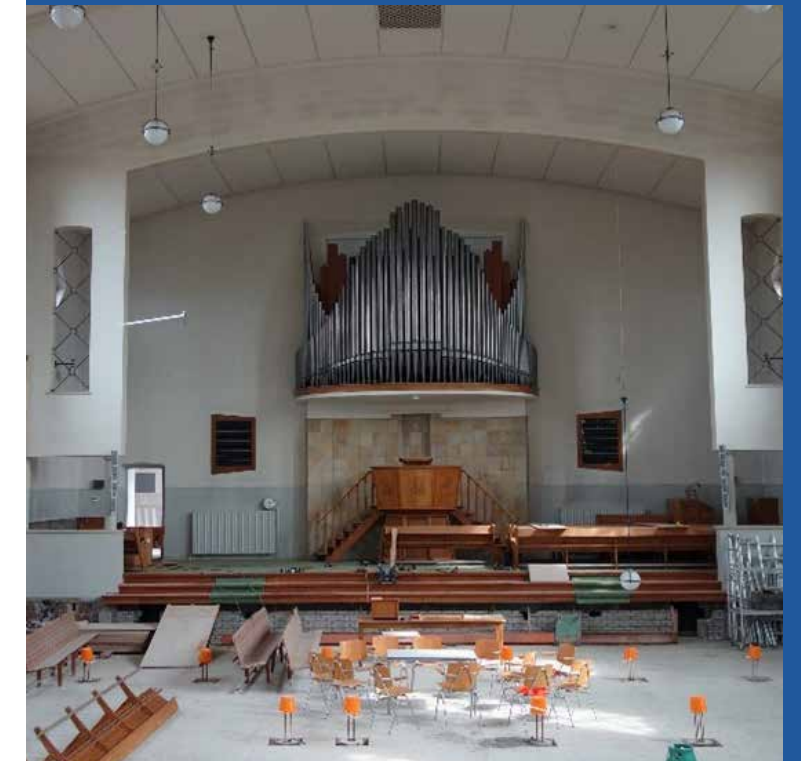
Het kerkgebouw met consistorie wordt gebouwd in 1953. Het in de vensters in de zijbeuken aanwezige glas-in-lood met gebrandschilderde afbeeldingen van het Onze Vader is in 1981 gerestaureerd. In 1993 wordt de bestaande consistorieruimte met catechisatielokaal uitgebreid met een aanbouw. In 2022 is gestart met een ingrijpende verbouwing van het gebouw ten behoeve van de herbestemming (wonen).

waardering

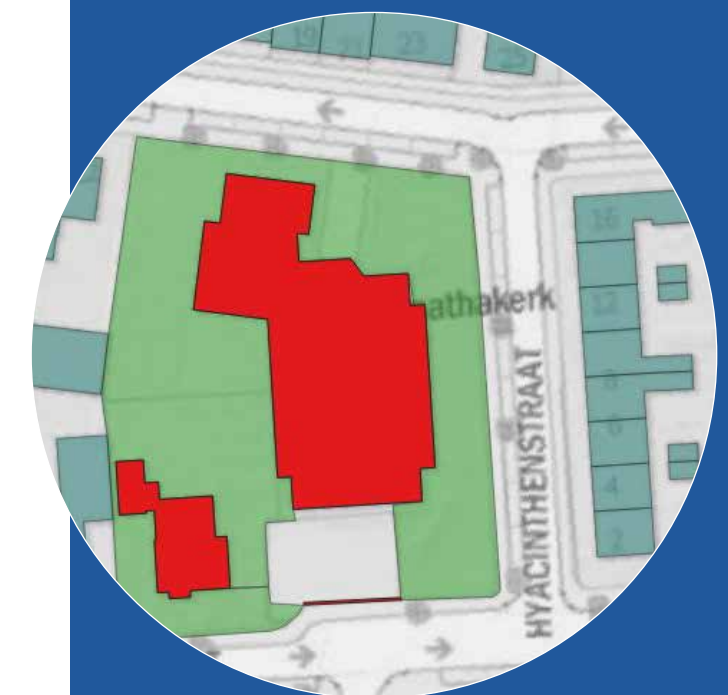
Het ensemble van de gereformeerde kerk met consistorie en catechisatielokaal en de naastgelegen vrijstaande pastorie heeft een hoge situeringswaarde.

Het gebouw is beeldbepalend vanwege de zichtbaarheid vanuit de aangrenzende straten, met name de zichtas op de voorgevel vanuit de Anemonenstraat. Het kerkgebouw neemt hier een belangrijke plaats in binnen de grotendeels in de naoorlogse periode tot stand gekomen woonwijk ten noorden van de dorpskern van Rijnsburg.

De zaalkerk is van architectuurhistorische waarde door de esthetische kwaliteiten van het zorgvuldig uitgewerkte traditionalistische ontwerp, dat gaaf bewaard is. De architectuurhistorische waarde wordt versterkt door de relatieve zeldzaamheid van traditionalistische kerkenbouw bij protestantse kerkgenootschappen, die in de Wederopbouwperiode vaak modernistische kerken bouwden. Van cultuurhistorisch belang vanwege de nog goed als zodanig herkenbare oorspronkelijke functie van kerkgebouw en als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van de regio.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort

21 Maranathakerk

geen status

XL 3292 m²

† religieus gebruik

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Kerk vrijgemaakt Rijnsburg

Adres	Katwijkerweg 1a, Rijnsburg
Bouwjaar	1951
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	Architectenbureau Kraan & van Nieuwkoop
Bouwstijl	Delftse School
Denominatie	Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)
Zitplaatsen	500
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Bakstenen zaalkerk met zadeldak met gesmoorde pannen. Het gebouw heeft een voorgevel met uitzwenkende schouders en een bakstenen klokkenstoel als tuitgevelbeëindiging. Centraal tegen de voorgevel is een portaaluitbouw met topgevel gerealiseerd, eveneens met uitzwenkende schouders, met getoogde ingang en zeshoekig roosvenster met glas-in-lood. Zowel de kerkzaal als het portaal zijn gedekt met een zadeldak met gesmoorde pannen. Het kerkgebouw is naar het zuiden en westen toe sterk uitgebreid met diverse jongere eenlaags aanbouwen. De rechter zijgevel (noord) van de kerkzaal is voorzien van bakstenen steunberen tussen de vensters met vernieuwde 6-ruits invullingen. De linker zijgevel (zuid) van de kerkzaal dateert uit 1978 en bevat vensters met 2-ruits invullingen.

Interieur

De in 1978 tot zijn huidige omvang vergrote kerkzaal is toegankelijk via het uitgebouwde portaal tegen de voorgevel.

Het heeft een houten vloer, gepleisterde wanden en een met houten delen betimmerd plafond. Het liturgisch centrum bevindt zich aan de westzijde van de kerkzaal op een verhoging. Boven het liturgisch centrum is het orgel geplaatst. Links van het liturgisch centrum is een doorgang naar de in 1992 sterk vergrote nevenruimtes aan de achterzijde van de kerk.

Inventaris

Het interieur van de kerkzaal is tijdens de uitbreiding in 1978 geheel vernieuwd. De kansel, de doopvont en de herenbank uit deze periode zijn nog aanwezig, net als de schotelvormige hanglampen in de zaal.

Het oorspronkelijke bankenplan heeft in 1978 plaats gemaakt voor losse stoelen. De nevenruimtes aan de achterzijde (west) van de kerk hebben grotendeels uit de jaren 1990 daterende afwerking die op punten recent is vernieuwd.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw is beeldbepalend gesitueerd in bebouwde kom van Rijnsburg. Hier maakt het deel uit van de lintbebouwing aan de westelijke zijde van de Katwijkerweg. Op het perceel aan de noordzijde van het kerkgebouw staat de uit de jaren 1970 daterende (voormalige) pastorie.

Kerkhistorie

De kerk werd gebouwd door en voor de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt te Rijnsburg en wordt nog steeds door deze gemeente gebruikt.

Bouwhistorie

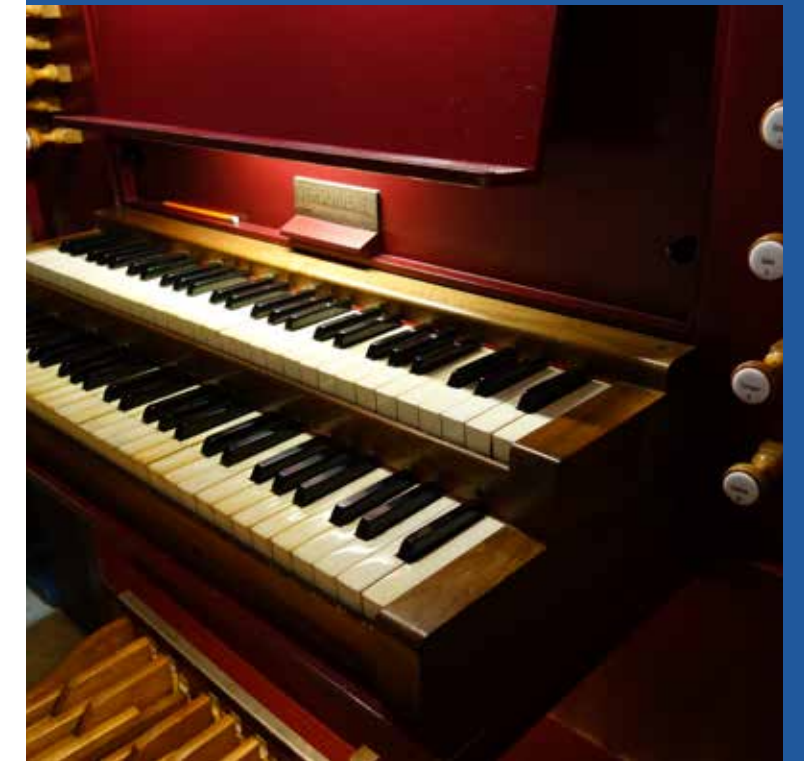
Het kerkgebouw is opgericht in 1951 naar ontwerp van architectenbureau Kraan en Van Nieuwkoop. In 1959 wordt het gebouw uitgebreid met vergaderlokalen aan de achterzijde, aansluitend op de oorspronkelijke consistorie. In 1962 wordt de huidige erfafscheiding aan de Katwijkerweg geplaatst. De vergaderruimtes worden in 1971 vergroot en uitgebreid met een nieuwe consistorie. In 1978 volgt een uitbreiding van de kerkzaal en ook van de nevenruimtes achter de kerk. Deze nevenruimtes achter de kerk worden in 1992 verder uitgebreid naar de huidige omvang. In deze laatste uitbreiding wordt ook een nieuwe consistorie ruimte opgenomen.

Waardering

Het kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt heeft enige stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de lintbebouwing langs de Vliet, die in de jaren zestig ter plaatste gedeeltelijk is gedempt. De oorspronkelijk vrije ligging is door de omringende bebouwing enigszins verstoord, maar de plaatsing achterop het perceel draagt betekenisvol bij aan de bijzondere functie van het gebouw. Door de diepe voorhof en het markante silhouet is het kerkgebouw beeldbepalend.

Het kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt heeft architectuurhistorische waarde als goed voorbeeld van kerkenbouw in de stijl van de Delftse School. Vooral in de noordelijke provincies zijn in de late jaren veertig en vroege jaren vijftig veel kerkgebouwen voor de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in de stijl van de Delftse School gerealiseerd. Kenmerkend zijn de toepassing van donkere baksteen, de tuitgevel waarbij de tuit als klokkenstoel fungeert, de uitzwenkende schoulers en de zijgevels met steunberen. Door de aanbouw tegen de zijgevel is de oorspronkelijk symmetrische opzet verloren gegaan en dat wreekt zich vooral in het interieur van de kerk.

Architecten A.T. Kraan jr. en P. van Nieuwkoop uit Oegstgeest ontwierpen eerder de gereformeerde Goede Herder (1948) in Valkenburg, waarmee dit kerkgebouw grote gelijkens toont. Een paar jaar later ontwierpen ze de gereformeerde Maranathakerk (1954) in Rijnsburg. In 1968 ontwierpen Kraan en Van Nieuwkoop de Nederlands Hervormde Ontmoetingskerk in Katwijk aan den Rijn en in samenwerking met het Katwijks architectenbureau D. Verloop en S. van der Mey de Immanuëlkerk in Rijnsburg. Deze vijf kerken zijn de enige kerkgebouwen in het oeuvre van Kraan en Van Nieuwkoop en zijn illustratief voor de ontwikkeling binnen de naoorlogse protestantse kerkenbouw. Het kerkgebouw voor de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van Rijnsburg. In de regio was een opvallend grote concentratie van kerkgangers die zich van de Gereformeerde Kerken hadden afgesplitst tot Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Het is een relatief vroege wederopbouwkerk en daarom van groot belang voor de emancipatie van de nieuwe kerkgemeente in Rijnsburg.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

geen status

M 333 m²

religieus gebruik

Kerkenpaspoort

De Lichtbron

Adres	Lambrechtsveld 19, Valkenburg
Bouwjaar	1967
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Gereformeerde Kerken vrijgemaakt
Zitplaatsen	200
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Eenvoudig eenlaags zaalkerkje met flauw hellend zadeldak, gedekt met gesmoorde pannen. Op de nok een kleine dakruiter. De gevels zijn opgetrokken in gele baksteen (halfsteens verband) boven een roodbruine bakstenen plint. Deze roodbruine baksteen is ook toegepast rond de entree (voormalige toegang tot consistorie) rechts in de noordgevel. Boven deze entree zit een betonnen luifeltje. De grote vensterpartij met gekoppelde meerruits ramen in deze noordgevel en in de zuidgevel (ter plaatse van de kerkzaal) bevat eenvoudig licht gekleurd glas-in-lood. Boven in beide kopgevels van de kerkzaal zit een rond venster. In dit ronde vensters in de oostelijke kopgevel is in smeedwerk het Christus monogram met Alfa en Omega aanwezig. Tegen deze gevel en omhoekend naar de zuidgevel staat de platgedekte aanbouw uit 2015. Tegen de westelijke kopgevel en omhoekend naar de zuidgevel staat de in 1978 gerealiseerde vergaderruimte met entree, eveneens onder een met gesmoorde pannen gedekt zadeldak.

In de naar het noorden gerichte gevel is een gevelsteen opgenomen met de tekst "Ps 89:7 (BER) eerste steen gelegd door C de Vries A zn op 9 maart 1967".

Interieur

De kerkzaal is een eenvoudige open ruimte met witgepleisterde wanden en laminaatvloer, die wordt voorafgegaan door de in 2015 gerealiseerde nieuwbouw met entree. De interieurafwerkingen in het gebouw zijn grotendeels vernieuwd (2015), net als het liturgisch centrum met avondmaalstafel, kruis en lessenaar tegen de westwand. Ook de achter deze westwand van de kerkzaal gelegen (voormalige) consistorieruimte is gewijzigd en nieuw ingericht, net als de in 1978 gerealiseerde vergaderruimte (nu gemeenschapsruimte). Aan de oostzijde van de kerkzaal is het orgelbalkon, toegankelijk via een trap aan de noordzijde.

Inventaris

Behalve het orgel (1960 en sinds 2006 aanwezig in De Lichtbron) is de volledige inventaris van het kerkgebouw grotendeels vernieuwd tijdens de verbouwing in 2015.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouwtje staat aan de zuidelijke rand van een grotendeels in de jaren 1960 tot stand gekomen woonbuurtje, met veelal blokken met geschakelde eengezinswoningen. Ondanks de bescheiden maat, het volume en de eenvoudige vormgeving is het gebouw duidelijk herkenbaar als kerkgebouw. Door de prominente ligging evenwijdig aan de Lambrechtsveld vormt het gebouwtje een sterk beeldbepalend element binnen zijn directe omgeving.

Kerkhistorie

De Gereformeerde Kerk van Valkenburg is geïnstitueerd op 1 januari 1940. Er werd destijds gekerkt in een schuur achter het woonhuis van een gemeentelid. De Vrijmaking vond plaats in september 1944, met de schorsing en afzetting van ds. J. Rijneveld en twee ouderlingen. Tot halverwege de jaren 1960 vergaderden mannen- en vrouwenvereniging samen aan huis van één van de gemeenteleden. Op 31 oktober 1967 werd door de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt een eigen kerkgebouw aan het Lambrechtsveld in Valkenburg in gebruik genomen.

Bouwhistorie

De in 1967 gebouwde zaalkerk met consistorie werd in 1978 uitgebreid met een extra vergaderruimte en garderobe met entree. In 2015 werd het gebouw voorzien van een plat gedekte moderne aanbouw tegen de oostelijke kopgevel, omhoekend naar de achtergevel (zuid). Inwendig werd de afwerking van het kerkgebouw vrijwel geheel gemoderniseerd.

Waardering

Het kerkgebouw De Lichtbron heeft enige stedenbouwkundige waarde als onderdeel van een woonbuurt die eind jaren zestig ten noorden van de dorpskern van Valkenburg is aangelegd. Door schaal, typologie en toepassing van materialen harmonieert het kerkgebouw met de omringende woonbebouwing. Door subtiele accenten als de grote gekoppelde vensters, de ronde vensters in de kopgevels en de dakruiter is het kerkgebouw echter wel herkenbaar als een gebouw met een bijzondere functie en daardoor beeldbepalend in het straatbeeld.

Het kerkgebouw De Lichtbron heeft architectuurhistorische waarde door zijn karakteristieke verschijning die kenmerkend is voor de kerkgebouwen van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt die tijdens de wederopbouwperiode zijn gebouwd. Deze in traditionalistische stijl ontworpen kleine, lage kerkgebouwen hebben verhoudingsgewijs een kloek zadeldak met een bescheiden dakruiter.

Het kerkgebouw De Lichtbron heeft cultuurhistorische waarde als belangrijke representant van het rijke religieuze verleden van Valkenburg. Sinds de vrijmaking vergaderden mannen- en vrouwenvereniging samen aan huis van een van de gemeenteleden. De ingebruikneming van het eigen kerkgebouw is van groot belang voor de emancipatie van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in Valkenburg.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort
23 De Lichtbron

Geen status

onbekend

religieus gebruik

24

Kerkenpaspoort

Goede Herderkerk

Adres	Hoofdstraat 35, Valkenburg
Bouwjaar	1948
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	A.T. Kraan en P. van Nieuwkoop
Bouwstijl	Delftse School
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Zitplaatsen	200
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

In baksteen opgetrokken zaalkerk (Noors verband) onder zadeldak met gesmoorde pannen. Het gebouw heeft een L-vormige plattegrond, met in het hoofdvolume de kerkzaal en in het kleinere en lagere volume een portaal met toiletten en de consistorie. De kap van de consistorie kapt aan op het rechter (ZO) dakvlak van de kerkzaal. De dakbedekking van de consistorie is niet oorspronkelijk. De hoofdingang van de kerk is opgenomen in de zuidwestelijke kopgevel; een secundaire ingang is in de zuidwestgevel van de consistorie geplaatst. In de loop der tijd is tegen de achterzijde (NO) van de consistorie een plat afgedekte aanbouw geplaatst. De in een ondiep portiek opgenomen hoofdingang van de kerk heeft een gewijzigde invulling en is verbijzonderd met natuurstenen accenten. De vensters van het gebouw (kerk en consistorie) bevatten eenvoudig glas-in-lood. Alleen de drie vensters in de voorgevel bevatten glas-in-lood met gebrandschilderde invullingen.

De kopgevel eindigt in een tuitvormige gemetselde klokkenstoel met een koperen dakje. De zijgevels van de kerkzaal zijn voorzien van pseudosteunberen, waartussen vensters met glas-in-lood en voorzetbeglazing. De consistorie bevat drie tweedelige vensters in de zuidwestgevel. De toegang bevat een gewijzigde invulling. De aanbouw tegen de noordoostelijke gevel heeft een vormgeving uit het laatste kwart van de 20ste eeuw.

Interieur

Men betreedt de kerkzaal via het tochtportaal achter de hoofdingang in de naar het westen gekeerde voorgevel. In deze ruimte is een steen aanwezig met de tekst: "De eerste steen werd op 9 oct 1948 gelegd door Ds. P. Hainje Matth.21:42". Vanuit dit portaal is ook het boven het hierboven gelegen orgelbalkon bereikbaar. De kerkzaal heeft een houten vloer, gepleisterde wanden boven een houten lambrisering, een deels ziende houten kapconstructie en een houten plafondbetimmering.

Het liturgisch centrum bevindt zich aan de oostzijde van de kerkzaal op een iets verhoogd podium. Achter de hier aanwezige kansel is een rondboognis uitgevoerd met subtiel siermetselwerk waarin een bakstenen kruis is opgenomen. In de zuidelijke zijmuur van de kerkzaal is de doorgang naar de nevenruimtes. De oorspronkelijke consistorie heeft een gemoderniseerde afwerking.

Inventaris

In de kerkzaal is nog het oorspronkelijke houten bankenplan aanwezig. In het liturgisch centrum staan een houten kansel op bakstenen voet en een houten doopvont op een bakstenen voet. De banken voor de ouderlingen zijn niet meer aanwezig. Tegen de wand achter het liturgisch centrum hangt een houten psalmbord. De ruimte wordt verlicht door moderne hanglampen. Op het orgelbalkon staat een uit Manchester afkomstig Wadsworth & Bro-orgel (oorspronkelijk gebouwd voor de Methodist Church van Crowlas).

Ruimtelijke context

Het terrein aan de oostzijde van de Hoofdstraat waarop de kerk is gelegen was van oudsher in gebruik als landbouwgrond, met bedrijvigheid aan de Rijn. Vanaf eind jaren 1930 werd de landbouwgrond bebouwd. De kerk ligt hier markant aan de oostzijde van de Hoofdstraat, waar ze deel uitmaakt van de lintbebouwing. Tevens ligt het gebouw aan de rand van een in de vroege naoorlogse periode ontwikkeld woonbuurtje met blokken geschakelde eengezinswoningen in een halfopen verkaveling. Het deels verharde en deels groen ingerichte terrein rond de kerk sluit aan de noordzijde af met een gemetselde muur met ezelsrug.

Even ten zuiden van de kerk, binnen de aanleg met hagen en linden, staat een in de jaren 1960 gebouwde pastorie, een tweelaags bakstenen pand met dwarskap, gedekt met gesmoorde pannen.

Kerkhistorie

Het kerkgebouw met consistorie is in 1948 gebouwd voor de sinds 1940 zelfstandige Gereformeerde Kerk van Valkenburg. Aanleiding voor de bouw was het feit dat de Open Hof in Katwijk aan den Rijn, waar de gereformeerden uit Valkenburg kerkten, te klein werd. Aanvankelijk werden de diensten gehouden in een zaaltje en vanaf 1948 gaat met te kerke in de Goede Herder aan de Hoofdstraat.

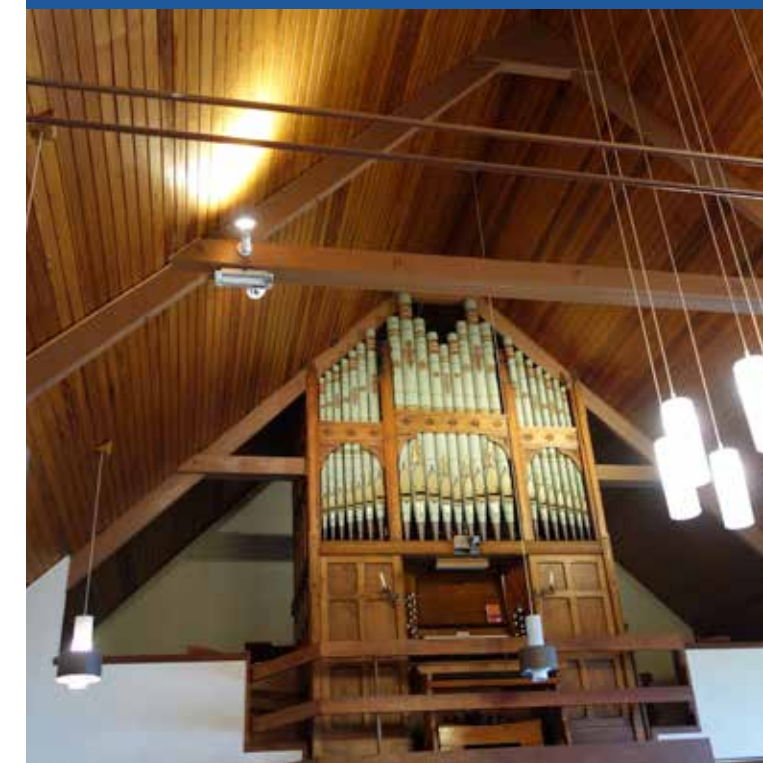
Bouwhistorie

De kerk met consistorie is gebouwd in 1948 naar ontwerp van architectenbureau Kraan en Van Nieuwkoop. In 1972 wordt het uitgebreid met een aanbouw waarin diverse nevenruimtes zijn opgenomen. In 1978 wordt het huidige orgel geplaatst.

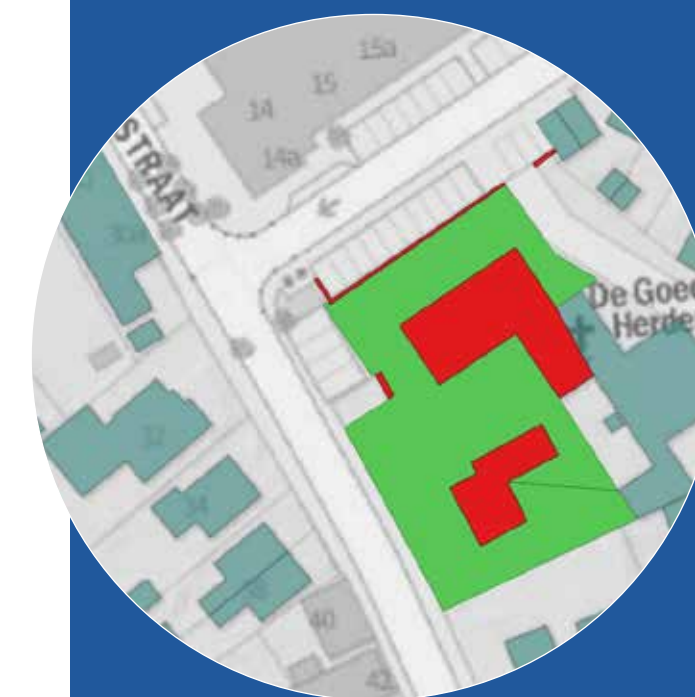
Waardering

Het kerkgebouw heeft een hoge zeldzaamheidswaarde als een van de weinige in de vroegste (1948) periode van de wederopbouw gebouwde kerken, en heeft een hoge cultuurhistorische waarde vanwege zijn rol in de wederopbouw van het tijdens de Tweede Wereldoorlog zwaar getroffen centrum van Valkenburg.

Door zijn prominente ligging aan de Hoofdstraat, voorheen één van de belangrijkste straten van Valkenburg, heeft het kerkgebouw hoge situationele en beeldwaarde. Het gebouw heeft architectuurhistorische waarde als een karakteristieke kleine zaalkerk. De kerk werd uitgevoerd in een sober maar zorgvuldig gedetailleerd ontwerp in Delftse Schoolstijl, dat gaaf is in hoofdvorm en grotendeels gaaf in detail. De aan de achterzijde van de kerk met consistorie gelegen uitbreiding heeft geen bijzondere waarde.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

gemeentelijk monument

2565 m²

religieus gebruik

25

Kerkenpaspoort

Hervormde Kerk Valkenburg

Adres	Castellumplein 1, Valkenburg
Bouwjaar	1950
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	G.M. Verloo
Bouwstijl	Delftse School
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)
Zitplaatsen	Onbekend
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Rechthoekige zaalkerk met halfvrijstaande toren (1998) en aangebouwde consistorie met catechisatielokaal. Het kerkgebouw heeft bakstenen gevels met steunberen en getoogde vensters met roedenramen. Deze roedenramen bevatten ter plaatse van de kerkzaal en de eenvoudig glas-in-lood. In twee vensters van de kerkzaal is figuratief glas-in-lood aanwezig. Deze invullingen zijn in 1970 en in 1977 geschonken door de verenigde oud strijders van het voormalige 4e Regiment Infanterie die betrokken waren in de strijd rond Valkenburg in de begindagen mei 1940. Een derde figuratief glas-in-lood raam (de Zaaier) bevindt zich in de westgevel van de kerkzaal, boven de kansel.

De gevels van het kerkgebouw zijn vrij sober maar met zorg gedetailleerd. Zo zijn er eenvoudige betonnen accenten toegepast (dakgoten, aanzetstukken bij de tuitgevels en details rond de vensters en entree in de voorgevel). De kopgevels zijn uitgevoerd als tuitgevel.

De vierkante half vrijstaande toren heeft een omgang en een achtkante klokkenverdieping met dito spits, gedekt met leien. Tegen de toren werd een plat gedekte aanbouw geplaatst. Het dak van het kerkgebouw en dat van de nevenruimtes is gedekt met gesmoorde pannen.

Interieur

De kerkzaal wordt aan de oostzijde voorafgegaan door een toegangsportaal waarin ook de trap naar het hierboven gelegen orgelbalkon is opgenomen. In dit portaal (met vernieuwde tegelvloer) is een steen aanwezig met de tekst "de eerste steen van dit kerkgebouw werd gelegd op 24 januari 1949 door Ds. L.I. Baas Kerkvoogden waren J. Varkevisser B. Imthorn H.v an der Nagel". De kerkzaal heeft gepleisterde wanden boven een lambrisering van siermetselwerk. Tussen de vensters in de zijgevels zijn pilasters op een natuurstenen basement. Deze pilasters worden afgesloten door een (kunst)stenen console waarop het gepleisterde netgewelf rust.

Aan de westzijde van de kerkzaal is op een podium het liturgisch centrum uitgevoerd, in een trapezevormige rondboognis. Aan beide zijden van dit liturgisch centrum is een doorgang naar de achter de kerk gelegen nevenruimtes.

Inventaris

In de kerkzaal is nog het oorspronkelijke houten bankenplan aanwezig, inclusief de herenbanken. Verder bevindt zich in het liturgisch centrum de oorspronkelijke houten kansel met klankbord, een vieringtafel, het oorspronkelijke doopvont en een lessenaar. Aan weerszijden van het liturgisch centrum hangt een houten psalmbord. De ruimte wordt verlicht door drie koperen lichtkronen en moderne plafondspots en koperen hanglampen. Tegen de gepleisterde balustrade van het orgelbalkon hangt een predikantenbord. Het op het balkon aanwezige orgel is van de firma A. Nijse en Zn uit 2018.

Ruimtelijke context

Het kerkgebouw is in het centrum van Valkenburg tot stand gekomen als onderdeel van het naoorlogse Wederopbouwplan. De kerk is gebouwd op een heuvel die is ontstaan door de ophoping van de resten van de Romeinse castella op deze plaats. Vanaf de 9de eeuw heeft hier een kerk gestaan. Nadat in 1940 de kerk uit de 19de eeuw was verwoest, werd op het naastgelegen veld een noodkerk opgericht die tot het in gebruik nemen van de nieuwe kerk in 1950, dienst zou doen. Het kerkelijke complex staat op een grotendeels ommuurd terrein, het vroegere kerkhof. Aan de noordzijde van de kerk is een oude grafsteen van het graf van Susanna Studler van Zurck uit 1699, afkomstig uit de oude Hervormde kerk op deze plaats, herplaatst. Aan deze noordzijde van de kerk bevindt zich ook een erebegraafplaats voor de in de meidagen van 1940 in de strijd om Valkenburg gesneuvelde Nederlandse soldaten. Het terrein

waarop de kerk staat wordt grotendeels omgeven door een bakstenen muurtje, deels met steunberen en een ezelsrug; ijzeren hek aan oostzijde.

Kerkhistorie

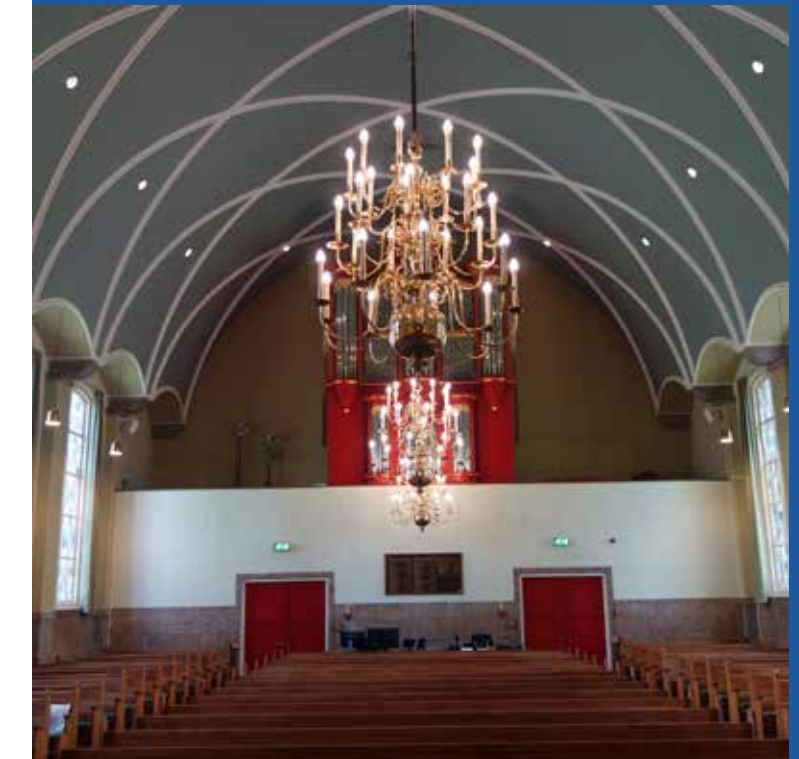
De huidige Nederlands Hervormde kerk werd gebouwd in 1950 ter vervanging van de tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoeste kerk uit de 19de eeuw. Het kerkgebouw wordt ook tegenwoordig nog door deze gemeente gebruikt.

Bouwhistorie

Het kerkgebouw werd opgericht in 1950 naar ontwerp van architect G.M. Verloo uit Rotterdam. Uit geldgebrek werd bij de bouw van de kerk de toren achterwege gelaten. Er werd echter bij de bouw van de kerk wel al een fundering voor een toren gelegd. De huidige toren kwam pas in 1999 tot stand, op basis van het oorspronkelijke ontwerp van Verloo. In 1973 is de oorspronkelijke consistorie uitgebreid en werd tevens een gemeenschapszaal toegevoegd.

Waardering

De Nederlands Hervormde kerk heeft als middelpunt van de oude dorpskern een hoge situeringswaarde. De locatie markeert bovendien de resten van de Romeinse castella. Het kerkgebouw heeft cultuurhistorische waarde als uitdrukking van de wederopbouw van Valkenburg, in de vroeg naoorlogse periode in Valkenburg. Het gebouw heeft architectuurhistorische waarde vanwege het zorgvuldig vormgegeven ontwerp in Delftse School stijl, dat gaaf is in hoofdvorm en detaillering. De forse zaalkerk in traditionalistische trant is bovendien kenmerkend voor het eerste decennium van de wederopbouw. De toren die in eerste instantie vanwege geldgebrek achterwege werd gelaten is in 1998-1999 tot stand gekomen op basis van het oorspronkelijke ontwerp.

■ bebouwing behorend tot kerk
■ tuin

Kerkenpaspoort
25 Hervormde kerk Valkenburg

Kerkenpaspoort

26 Kapel Overduin

geen status

onbekend

in transitie

Kerkenpaspoort

Kapel Overduin

Adres	Nachtegaallaan 5, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1966
Bouwtype	Centraalbouw
Architect	A. van Essen
Bouwstijl	Functionalisme
Denominatie	Oecumenisch Protestants
Zitplaatsen	85
Gebruik	Sloop en nieuwbouw

Gebouw, exterieur

De kapel heeft een ronde plattegrond (10-zijdig) en sluit aan de oostzijde via een tussenlid aan op het hoofdgebouw van het zorgcentrum. Het omvat twee bouwlagen onder een geplooid tentdak dat geheel is gedekt met koper. De eerste bouwlaag ligt aan de zuidoostzijde deels verzonken in het naar het oosten oplopende terrein. De gevels van het gebouw bevatten aan alle zijden twee boven elkaar geplaatste vensterpartijen met verticale geleiding en enkelruits ramen. De onder- en bovenzijde van deze vensterpartijen volgen de geplooid opzet van het dak. Aan de westelijke zijde van het gebouw is in de eerste bouwlaag een toegang opgenomen met dubbele houten deuren met ruit onder een gedeeld bovenlicht. Door de iets gedraaide plaatsing van het tentdak ten opzichte van de onderbouw ontstaat er boven elk geveldeel een overstek/luifel.

Interieur

De kerkzaal bevindt zich in de bovenste bouwlaag. De entree vanuit het verbindende tussenlid biedt toegang tot een soort halfronde omgang aan de oostzijde van de kerkzaal. Deze wordt door een halfronde wand van de kerkzaal gescheiden. Tegen deze wand zijn aan de gangzijde diverse praktische nevenruimtes als garderobe, toiletten, berging en een wenteltrap naar de onderliggende bouwlaag uitgevoerd. De aan de westzijde van deze scheidingswand gelegen kerkzaal is een verder ongedeelde ruimte met tegen de eerder genoemde wand het liturgisch centrum op een natuurstenen verhoging (drie treden). De opzet van het geplooid tentdak is overal in deze bovenste bouwlaag zichtbaar. Het plafond is tussen de ribben voorzien van een betimmering in houten delen en in het centrum boven de kerkzaal is een stervormig element aanwezig. De oorspronkelijke terrazzo vloer in deze bovenste bouwlaag is tegenwoordig voorzien van een linoleum vloerbedekking.

Bij de iets opstaande rand voor de vensters is wel nog de oorspronkelijke terrazzo afwerking zichtbaar. Dit materiaal komt ook terug in de aan de westzijde van de kerkzaal gesitueerde wenteltrap naar de onderliggende bouwlaag. Ook in deze onderste bouwlaag is aan de oostzijde een half rond lopende omgang met wenteltrap en diverse praktische ruimtes. Aan de westelijke zijde van deze omgang zijn twee grotere ruimtes (instructieruimte en kantoor). Geheel aan de westzijde is een traphal met de wenteltrap naar de bovenste bouwlaag en de westelijke toegang tot het gebouw.

Inventaris

In de kerkzaal staat een uit 1967 daterend orgel (firma B. Pels en Zn). Er is geen vast bankenplan, enkel losse moderne stoelen. In het liturgisch centrum staat een moderne houten avondmaalstafel met toebehoren. Links tegen de halfronde achterwand is een model van een Katwijkse bomschuit aanwezig en geheel rechts en links hangt een psalmbord. Tegen de betonnen kolommen tussen de vensterpartijen zijn komvormige wandlampen gemonteerd.

Ruimtelijke context

De kapel ligt op het binnenterrein van het zorgcomplex en kijkt aan de westzijde en zuidzijde uit over de hoofdzakelijk groen ingerichte parkachtige tuin van het zorgcomplex.

Kerkhistorie

In 1966 werd het Hervormd psychiatrisch ziekenhuis Overduin in Katwijk opgericht. Bij het ziekenhuis werd ook een kapel gebouwd. Het verpleeg- en behandelcentrum is ontstaan vanuit een protestants-christelijke traditie. Het heeft inmiddels een algemene signatuur en staat open voor cliënten van alle geloofs- en levensovertuigingen. Vanaf het moment van oprichting verblijven er mensen met dementie en de ziekte van Huntington.

In de jaren 1990 is een afdeling opgezet speciaal voor mensen met de ziekte van Huntington. In de kapel is nog steeds elke zondagmiddag een (oecumenisch) protestantse kerkdienst en op de doordeweekse dagen zijn er activiteiten als Bijbeluurtjes en zangmiddagen. Inmiddels is een nieuwe kapel in het zorgcomplex in gebruik genomen en zal de kapel uit 1966 gesloopt worden. Deze nieuwe kapel, die plaats biedt aan 85 bezoekers wordt gesierd door een groot glas in loodraam van de hand van Bärbel de Wildt, vervaardigd door Jilleba Glas in lood / Glashandel.

Bouwhistorie

De kapel is gebouwd in 1966 naar ontwerp van architect A. van Essen. De afwerking van het interieur van de kapel en de nevenruimtes is in de loop der tijd enkel op detailniveau gewijzigd. Er zijn vergevorderde plannen voor sloop van de kapel.

Waardering

Kapel Overduin heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van een medisch complex met een heilzaam veronderstelde ligging in de duinen en voorzien van een terrein met parkachtige inrichting. Hoewel nauwelijks zichtbaar vanaf de openbare weg, is de kapel met zijn markant geplooid koperen dak de beeldbepalende blikvanger van het complex. De zeer gave kapel Overduin heeft architectuurhistorische waarde door zijn typologie van verdiepingskerk opgevat als centraalbouw waaruit een sterk besef van gemeenschapsgevoel spreekt, aangezien de nevenruimten op de begane grond zijn bedoeld voor het gemeenschappelijk ondernemen van activiteiten en de centrale opzet van de sacrale ruimte op de verdieping het gevoel van saamhorigheid versterkt. De kapel is een van de laatste en ook modernste ontwerpen dat architect Albert Van Essen maakte.

De hoogwaardige ontwerp kwaliteit spreekt uit het bijzondere effect dat in het interieur van de kapel teweeg wordt gebracht, want door de verhoogde situering en de glaspuien van vloer tot plafond lijkt de sacrale ruimte boven het maaiveld te zweven. Kapel Overduin heeft cultuurhistorische waarde als representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee. De kapel van het Hervormd psychiatrisch ziekenhuis Overduin, dat in 1966 vanuit de protestants-christelijke traditie werd opgericht voor de verpleging en behandeling van geriatrische patiënten behorende tot de eigen zuil, is exemplarisch voor de wijze waarop het maatschappelijke leven in de jaren zestig uit een heldere verkaveling naar geloof bestond.

Glas in Loodraam in de nieuwe kapel van Topaz Overduin. Het ontwerp is van de hand van Bärbel de Wildt, Jilleba Glas in Lood / Glashandel heeft het werk uitgevoerd.

 kapel

gemeentelijk monument

in transitie

27

Kerkenpaspoort

St. Willibrorduskapel

Adres	Overrijn 7, Katwijk aan den Rijn
Bouwjaar	1951
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	D.F.L. van der Lubbe en J.B. Hermans
Bouwstijl	Delftse School
Denominatie	Rooms-Katholiek
Zitplaatsen	Onbekend
Gebruik	Religieus

Gebouw, exterieur

Eenbeukige rechthoekige zaalkerk met bakstenen gevels (staand verband), halfronde apsis en zadeldak met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen, tussen twee kopgevels. Het dak van de apsis heeft een bitumen dakbedekking. Tegen de westgevel is een eenlaags aanbouw onder lessenaarsdak, waarin ter hoogte van het koor een klokkentoren is opgenomen. De rondboogvensters van de kapel bevatten glas-inlood en de zijgevels worden afgesloten door een houten bakgoot op klossen. De noordelijke en zuidelijke kopgevel van de kerkzaal zijn afgewerkt met tufstenen dekplaten. Dit materiaal is ook als accent toegepast in de klokkentoren. De kapel was/is vanaf het omsloten kloosterterrein aan de noordzijde toegankelijk. Op het dak is een smeedijzeren kruis geplaatst en in de toren hangen twee luidklokken. In de acht vensters van de bijruimtes aan de westzijde van de kapel bevinden zich gebrandschilderde ramen met religieuze voorstellingen, vervaardigd door de Haarlemse glazenier K. Trautwein.

Interieur

Het interieur van de kapel heeft een ziende houten kap. De hoofdbeuk bevat de eigenlijke kerkruimte, de zijbeuk ten westen functionele ruimten zoals de sacristie. Aan de noordkant wordt de kerkruimte door een smalle voorhal of narthex voorafgegaan, toegankelijk via drie rondgesloten deurpartijen. Via een in de zijbeuk gelegen trap komt men op het zangkoor c.q. orgelbalkon boven de narthex. De apsis aan de overzijde (zuid) is half rond en wordt bekroond door een half koepelgewelf. In de voorhal ligt een bonte breccie tegelvloer en is een betonnen cassettenplafond aanwezig. De kapel heeft muren in schoon metselwerk, onder de lichtbeuk voorzien van een band met subtiel siermetselwerk. De segmentbogen in de (blind) nissen worden aan weerszijden begeleid door imposten met figuratieve sculpturen. De vloer in de kerkruimte is afgewerkt met grijzen en beige keramische tegels. Het liturgisch centrum bevindt zich op een verhoging (twee treden) en heeft een vernieuwde afwerking onder het altaar.

De inrichting van het liturgisch centrum dateert van na het Tweede Vaticaans Oecumenische Concilie (na 1965).

Inventaris

Er is geen bankenplan (meer) aanwezig in de kapel, maar enkel houten stoelen. In het liturgisch centrum staat een natuurstenen altaar/vieringtafel. In de apsis hangt een crucifix en links van de apsis is een heiligenbeeld aanwezig. De ruimte heeft moderne verlichting.

Ruimtelijke context

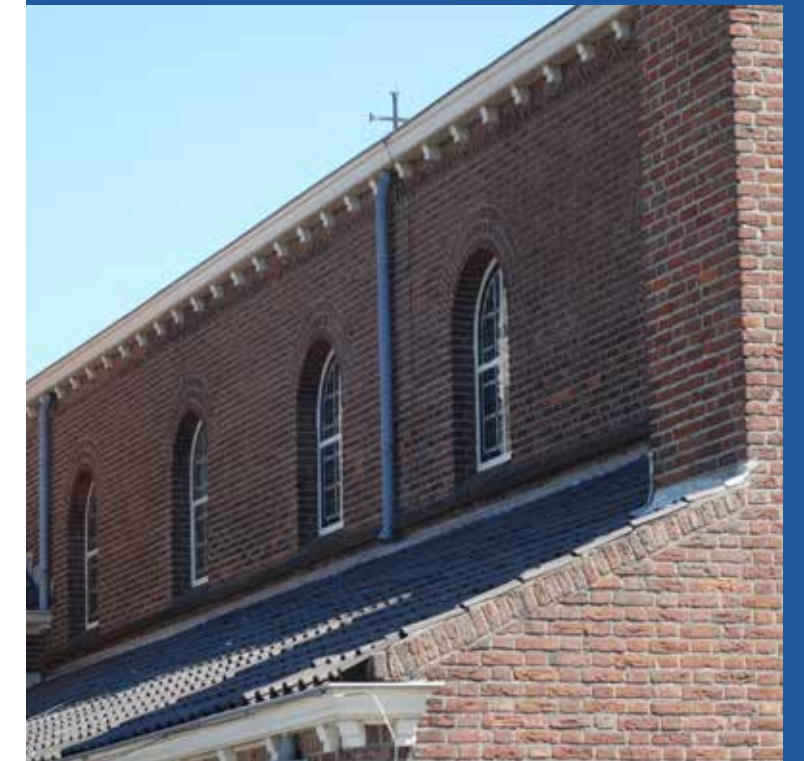
De kapel sluit aan de noord- en westzijde aan op oudere bebouwing van het voormalige seminarie/missiecollege (tevens beschermd als rijksmonument) dat herinnert aan het 19de- en 20ste-eeuwse katholieke internaat leven.

Kerkhistorie

De huidige kapel is gebouwd ter vervanging van de in 1943 zwaar beschadigde neogotische kapel (ontwerp van A. Tepe), die in 1878 was toegevoegd aan het in 1831 gestichte Rooms Katholieke Sint Willibrorduscollege. De Jezuïeten maakten tot 1928 gebruik van het Hof van Katwijk uit 1722. In 1928 namen de paters Franciscanen hun intrek met het St. Willibrord Missiecollege. Na vertrek van de Duitse bezetter konden de Franciscanen in de zomer van 1944 het complex weer betrekken. De herbouw van de kapel maakte deel uit van het wederopbouwplan voor het hele missiecollege dat tijdens de oorlog zwaar beschadigd raakte. De kapel behoorde lange tijd tot het verzorgingshuis De Wilbert (sinds 1963) en is recent verkocht.

Bouwhistorie

De kapel werd gebouwd in 1951 ter vervanging van de in de Tweede Wereldoorlog verwoeste neogotische kapel naar ontwerp van A. Tepe. Een deel van het missiecollege St. Willibrord werd in deze periode ook herbouwd. Dit complex is nu Woonzorgcentrum De Wilbert, en bestaat voor het overgrote deel uit nieuwbouw uit de jaren 2010. De kapel is recent verkocht en wacht mogelijk herbestemming.

■ kapel

Kerkenpaspoort

27 St. Willibrorduskapel

Kerkenpaspoort
28 Marinekapel

gemeentelijk monument

280 m²

in transitie

28

Kerkenpaspoort

Marinekapel

Adres	Mientlaan 1, Valkenburg
Bouwjaar	1941-1942
Bouwtype	Zaalkerk
Architect	Onbekend
Bouwstijl	traditionalisme
Denominatie	N.v.t.
Zitplaatsen	N.v.t.
Gebruik	Religieus

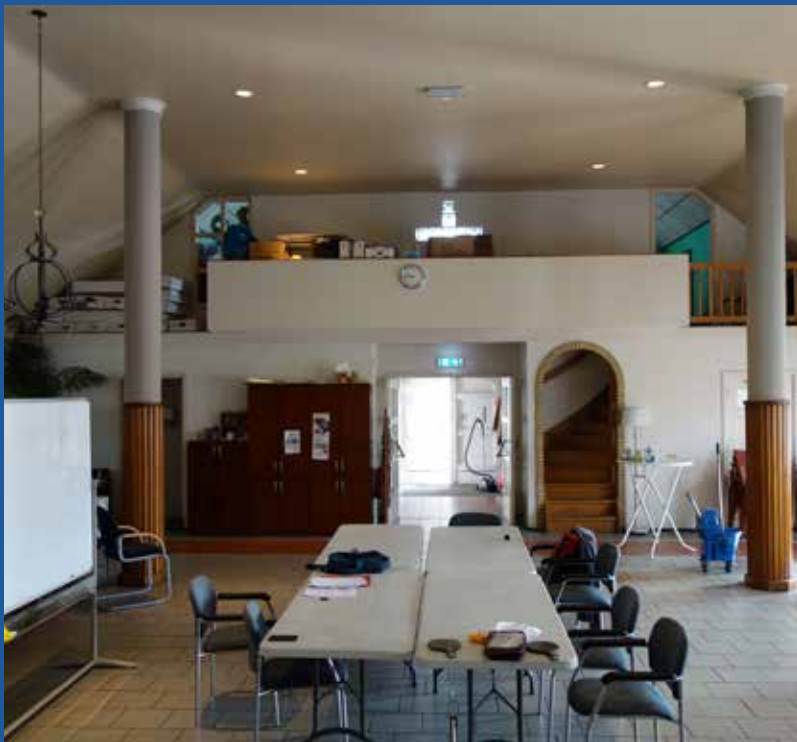
Gebouw, exterieur

Het betreft een voor Flugplatz Katwijk niet gestandaardiseerd onderkomen, namelijk een kapel. Het zaalkerkje heeft een rechthoekige plattegrond en omvat één bouwlaag onder een met gesmoorde pannen gedekt zadeldak met houten klokkenstoel (klok met kabel-draaimechanisme is aanwezig) en twee bakstenen schoorstenen. De gevels zijn opgetrokken in baksteen in halfsteens verband, waarbij de zijgevels zijn voorzien van schuine bakstenen steunberen onder een betonnen ligger. De toegang is opgenomen in de naar de 1e Mientlaan gekeerde oostelijke kopgevel, in een bakstenen omlijsting met betonnen/kunststenen accenten. Links boven deze getoogde entree is een kruis aan de gevel bevestigd. De vensters bevatten houten invullingen met meerruits draairamen met ladderroeden. De naar het westen gekeerde kopgevel bevat twee vensters. De oorspronkelijk hiertussen opgenomen toegang is verwijderd. In de geveltop is een dichtgemetseld venster zichtbaar.

Het gebouw heeft mastgoten met hemelwaterafvoerbuizen met uit de bouwtijd stammende ijzeren onderstukken. Enkele ramen zijn in 1993 voorzien van kleurrijke glasapplicaties.

Interieur

Het interieur heeft achter een hal met nevenruimtes een hoofdruimte waarin zes (oorspronkelijk vierkante en later rond uitgevoerde) kolommen de verdiepingsvoer dragen. De kolommen zijn voorzien van een manshoge houten omtimmering. Achter in dit kerkzaaltje is een licht verhoogde altaarruimte welke in de achterwand door een gemetselde rondboog omsloten wordt. De altaarruimte wordt voorafgegaan door een twee treden hoog podium. Aan weerszijden van deze ruimte bevindt zich een bescheiden (berg)ruimte. Rechts van de rondboog is een houten kruis tegen de muur gemonteerd. In de kerkzaal (die nu voor verschillende doeleinden gebruikt wordt) staan nog enkele houten banken. De vloer is met niet oorspronkelijke lichtgrijze tegels afgewerkt.

De eikenhouten vensterbanken dateren mogelijk uit de bouwtijd, net als de houten lambrisering. Rechts en links van de toegangshal bevinden zich de kamer van de aalmoezenier en predikant met deuren uit de bouwtijd, toiletten en berguimten. Boven deze ruimten is een balkon met een niet oorspronkelijk leslokaal waarvan de rondboogtoegang zich in de zaalruimte bevindt. In de wand die het leslokaal van de rest van het balkon scheidt is een niet uit de bouwtijd daterend kruis bestaande uit glazen bouwstenen opgenomen.

Inventaris

In de predikantenruimte, de ruimte rechts van de hal staat een eikenhouten kast en in de hal hangt een eenvoudige houten met metalen haken kapstok die beide mogelijk tot de oorspronkelijke inventaris behoren. In het kerkzaaltje staan nog enkele houten banken. In de kerkzaal hangen vier smeedijzeren 6-armige kaarsenkandelaars.

Ruimtelijke context

Het gebouw ligt vrijstaand aan de Wassenaarseweg, op de hoek met de Eerste Mientlaan, en met de nok evenwijdig aan de Wassenaarseweg. De ingang bevindt zich in de kopgevel aan de 1e Mientlaan. Het gebouw is in 1940 opgericht als militair gebouw van het enige gebouwencomplex (het Barakkendorp) van het oorlogsvliegveld Katwijk. Het gebouw vormt stedenbouwkundig een onderdeel van de entree van de 1e Mientlaan en daarmee naar het rolveld, het maakt tevens deel uit van het centrale plein van het Barakkendorp van het vliegveld. Het stedenbouwkundig ontwerp van het Barakkendorp was eenvoudig als doeltreffend, en er volledig op gericht om het op een bestaand, niet militair dorp te laten lijken. De gebouwen hebben een agrarisch karakter en zijn nonchalant gepositioneerd langs de Wassenaarseweg, met een centraal rechthoekig plein als een soort brink in het midden.

Het agrarische en dorpse karakter werd versterkt door een zorgvuldige groenaanleg rondom de bebouwing. De kapel ligt in het centrale deel van het Barakkendorp. De gebouwen staan hier gegroepeerd aan een rechthoekige pleinvormige ruimte die lijkt op een met gras, bomen en struiken begroeide dorpsbrink, compleet met brandvijver. Het gebouw is rondom, behalve aan de achterzijde, van een tegelpad van vier 30 bij 30 cm trottoirtegels breed voorzien.

Kerkhistorie

De kapel werd gebouwd als onderdeel van het Barakkendorp van het voormalige militaire vliegveld Valkenburg. Het vliegveld is sinds 2006 buiten gebruik. Het gebouwtje wordt tegenwoordig gehuurd door de organisatie Interkerkelijke Werkgroep Asielzoekers Katwijk.

Bouwhistorie

Door de toenemende oorlogsdreiging werd in 1939 gestart met de realisatie van een vliegveld bij Valkenburg. Het nog onvoltooide vliegveld werd op 10 mei 1940 door Duitse parachutisten aangevallen, maar werd uiteindelijk toch door het Nederlandse leger heroverd. Na de capitulatie werd de oorlogsschade hersteld en verbeterde men de landingsbanen ten behoeve van de Duitse Luftwaffe. Het terrein werd fors uitgebreid en voorzien van diverse manschapsonderkomens en personeelsgebouwen; het zogenaamde Barakkendorp aan weerszijden van de Wassenaarseweg, op enige afstand van het vliegveld. De bebouwing van het Barakkendorp is in een zeer korte tijd (1940) gerealiseerd en slechts in de periode 1940-1942 zoals bedoeld in gebruik geweest. Daarna nam de militaire betekenis van het vliegveld af, maar de het Barakkendorp behield zijn militaire functie.

In 1947 werd het vliegveld Valkenburg toegewezen aan de Marine Luchtvaartdienst (MLD) en kreeg het de naam Marinevliegveld Valkenburg (MVKV). Het vliegveld is sinds 2006 buiten gebruik.

Waardering

De kapel is van stedenbouwkundig en ruimtelijk belang als onderdeel van het Barakkendorp van het voormalige militaire vliegveld; vanwege de samenhang met de overige bebouwing van het Barakkendorp is er sprake van een hoge ensemblewaarde. Het gebouw is beeldbepalend gesitueerd langs de hoofdweg door en in het hart van het Barakkendorp. Het pand is van architectuur- en bouwhistorisch belang vanwege kenmerkende typologie, verschijningsvorm en constructie; redelijk gaaf in hoofdvorm en detaillering. Het object is van cultuurhistorische waarde als belangrijk onderdeel van het complex van het voormalige Marinevliegveld.

geen status

M 351 m²

† religieus gebruik

Kerkenpaspoort

Rouwkapel Duinrust

Adres	Parklaan 115, Katwijk aan Zee
Bouwjaar	1956
Bouwtype	Centraalbouw
Architect	A.P. Smit
Bouwstijl	Delftse School
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland (PKN) Hervormde Gemeente
Zitplaatsen	c.a. 100
Gebruik	Uitvaarten

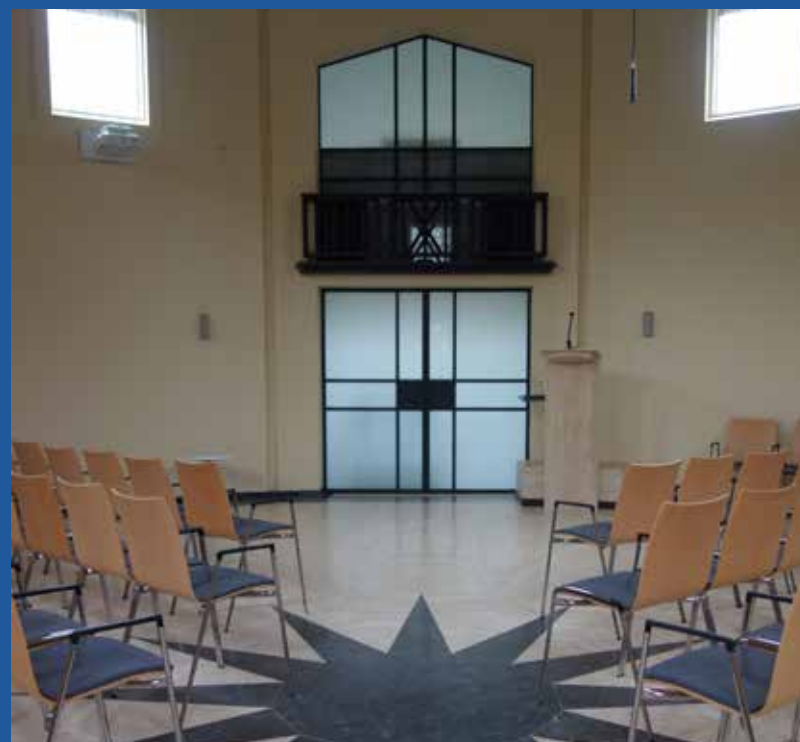
Gebouw, exterieur

Markante rouwkapel uit 1956 gebouwd op de in 1947 gestichte kerkelijke en gemeentelijk begraafplaats Duinrust. Het bouwwerk is een 12-hoekige bakstenen centraalbouw met lantaarn, bekroond met veelhoekig tentdak en een nokornament. In de oorspronkelijke opzet was de centraalbouw aan de oostzijde voorzien van een uitbouw onder een flauw hellend zadeldak en even naar links en naar rechts daarvan een lagere uitbouw (wachtruimtes) onder flauw hellend zadeldak. De ruimte hiertussen is dicht gebouwd en ook de 'omgang' aan de zuid-, noord- en westzijde is inmiddels grotendeels bij de bouwmasa betrokken. Het deel aan de westzijde heeft gekoppelde zadelkappen. Dit deel van de omgang is in 2018 deels verhoogd en van flauwer hellende zadeldakjes voorzien. De gevels van het gebouw zijn opgetrokken in baksteen (halfsteens verband) en de daken zijn gedekt met bitumen.

De gevelopeningen in de centrale 12-hoekige bouwmasa en in de hogere uitbouw aan de oostzijde zijn opgenomen in een betonnen omlijsting. De invullingen van de diverse gevelopeningen zijn veelal op punten gewijzigd of vernieuwd. De twee zijzittingen (noord en zuid) zijn voorzien van een luifel.

Interieur

Het interieur van het gebouw werd tijdens de laatste verbouwing in 2018 sterk gemoderniseerd. Daarbij bleef de oorspronkelijke travertin vloer met hardstenen sterornament en bies in de centrale ruimte behouden. Ook bleef de constructie van het 12-zijdige dak in het zicht. De wanden zijn in de huidige situatie geheel gepleisterd. Verder werd de afwerking van deze en ook de overige ruimtes in de rouwkapel vernieuwd.

Inventaris

Er zijn in het interieur van de rouwkapel geen uit de bouwtijd daterende inventarisstukken meer aanwezig.

Ruimtelijke context

De rouwkapel is gesitueerd in het noordoostelijke deel van de begraafplaats. Groene omranding; van de hoofdentree met toegangspoort leidt gebogen laan naar rotonde en rouwkapel.

Uitbreidingen van de begraafplaats hebben plaatsgevonden in westelijke richting.

Er is sprake van een hoge ensemblewaarde vanwege de ruimtelijke en functionele samenhang met omliggende begraafplaats. Deze begraafplaats met rouwkapel vormt tevens een belangrijk onderdeel van de naoorlogse uitbreiding van Katwijk aan Zee van de zuidzijde van het dorp, en van een cluster voorzieningen in de overgangszone van dorp naar duinen.

Kerkhistorie

De gemeentelijke en kerkelijke begraafplaats werd gesticht in 1947, tegelijk met ontwikkeling van nieuwe wijk Overduin. Tijdens de uitbreiding van de begraafplaats in 1956 werd de rouwkapel toegevoegd in opdracht van de Nederlands Hervormde Gemeente Katwijk.

Bouwhistorie

De rouwkapel werd opgericht in 1956. De eerste grote verbouwing en uitbreiding vond plaats in de periode 1980-1981. Tijdens deze verbouwing werd de overluifelde omgang en de ruimte tussen de drie bestaande uitbouwen bij de rouwkapel betrokken. De twee bestaande wachtruimtes werden verbouwd tot toiletgroep en berging/CV-ruimte. De tussen deze uitbouwen gelegen ruimtes voor de predikant en dragers werden vergroot. Aan de westzijde werd een wacht- en condoleanceruimte gerealiseerd.

De entrees aan de noord-, en zuidzijde kregen een vestibule, voorafgegaan door een luifel.

In 2018 is de wacht- en condoleanceruimte grotendeels vernieuwd (zowel in het interieur als in het exterieur) en werd de afwerking van het interieur van de overige ruimtes op diverse punten gemoderniseerd.

Waardering

De rouwkapel heeft stedenbouwkundige waarde door de centrale situering en de ruimtelijk-functionele samenhang met begraafplaats Duinrust.

De tegen het duingebied gelegen begraafplaats is aangelegd in de gemengde stijl waarin de regelmatige padenstructuur langs de graven wordt gecombineerd met de in de landschappelijk stijl gebogen oprijlaan die naar de rouwkapel leidt.

De rouwkapel van begraafplaats Duinrust heeft architectuurhistorische waarde door het hoogwaardige ontwerp van een centraalbouw die in zijn vormgeving refereert aan vroegchristelijke religieuze architectuur en in de christelijke getallensymboliek naar het eeuwige leven. De twaalf zijden van de kapel vertegenwoordigen de twaalf poorten van Jeruzalem met de namen van de twaalf stammen van Israël en de twaalf fundamenten met de namen van de twaalf apostelen. De twaalf-zijdige rouwkapel verwijst naar het Oude en Nieuwe Testament en het Nieuwe Jeruzalem. De getallensymboliek herhaalt zich in de hardstenen twaalfpuntig ster in de travertinvloer van het interieur. De rouwkapel is een overtuigend voorbeeld van de diep in religie gewortelde stijl van de Delftse School.

De rouwkapel van begraafplaats Duinrust heeft cultuurhistorische waarde als representant van het rijke religieuze, overwegend protestantse verleden van Katwijk aan Zee. De rouwkapel, die in opdracht van de Hervormde gemeente van Katwijk aan Zee is gebouwd voor het kerkelijke gedeelte van de begraafplaats, is exemplarisch voor de wijze waarop het maatschappelijke leven - zelfs het leven in het hiernamaals - in de wederopbouwperiode uit een heldere verkaveling naar geloof bestond.

■ kapel
■ begraafplaats/tuin

Kerkenpaspoort

29

Rouwkapel Overduin

Kerkenvisie

Katwijk

KATHEDRAAL
DENKERS

In opdracht van: Gemeente Katwijk
Conceptversie 22 februari 2023